

Odborná studie

realizovaná v rámci projektu „Posilování sociálního dialogu prostřednictvím integrovaného systému podpory spolupráce zástupců zaměstnanců a zaměstnavatelů-iPodpora - 3. etapa“, registrační číslo projektu: CZ.03.1.52/0.0/18_09/0010386 financovaného Evropským sociálním fondem prostřednictvím Operačního programu Zaměstnanost a státního rozpočtu ČR.

Poskytovatel dotace: Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR

Příjemce dotace: Asociace samostatných odborů (ASO)

Partner projektu: Konfederace zaměstnavatelských a podnikatelských svazů ČR (KZPS ČR)

Změny důchodového pojištění v ČR po roce 2020

Expertní skupina ekonomika ČR

Ing. Květoslava Kořínková, CSc.

PhDr. Jana Marková

Ing. Naděžda Pikierská

2020

Obsah

Stručné shrnutí studie	3
1. Vývoj změn důchodového pojištění od roku 1990 do 2020	4
1.1. Změny zákonů související s důchodovým pojištěním	6
1.2. Fiskální udržitelnost důchodového pojištění	10
2. Demografický vývoj ČR do roku 2030-50	13
2.1. Zpráva MPSV z roku 2019	13
2.2. Demografický vývoj podle dokumentů EU	14
3. Principy nutných změn důchodového pojištění do roku 2030	17
4. Pohled sociálních partnerů na návrhy změn důchodového pojištění	19
5. Mezinárodní srovnání důchodových systémů zejména v EU	21
5.1. Základní klasifikace důchodových systémů	22
5.2. Chilská reforma důchodového pojištění	23
5.3. Důchodové systémy v zemích V4 a v pobaltských zemích	26
6. Návrhy změn důchodového pojištění do roku 2050 z pohledu tripartity	31
Závěr studie	32
Zdroje:	33
Přílohy:	34
1. Demografický vývoj EU	34
2. Důchodová reforma MPSV	34
3. Tabulka - Hospodaření důchodového pojištění 2013 - 2020	34

Stručné shrnutí studie

Cílem předložené studie je analyzovat dostupné dokumenty v ČR, Organizace pro ekonomickou spolupráci a rozvoj (dále jen OECD) a Evropské unie (dále jen EU) k problematice stárnutí populace v posledních dvaceti až třiceti letech, seznámit se s dosud přijatými opatřeními důchodového pojištění v ČR, případně ve vybranných státech EU za obdobná léta a posoudit postup Ministerstva práce a sociálních věcí ČR (dále jen MPSV) i Komise pro spravedlivé důchody při přípravě změn důchodového pojištění v následujících letech.

Studie rovněž vychází z již zpracovaných dokumentů k této problematice v minulých letech, zejména studie Úřadu vlády ČR z roku 2017 s názvem „Penzijní reformy od Chile po středovýchodní Evropu“, dále společných dokumentů MPSV a Komise pro spravedlivé důchody pro léta 2021-25 a v neposlední řadě i dokumentu OECD z prosince 2020 „Přehledy důchodových systémů v zemích OECD: Česká republika 2020.“

V návaznosti na společné cíle EU v období do roku 2030 studie rovněž využila několik dokumentů EU souvisejících s přípravou víceletého finančního rámce EU na léta 2021-27 a přípravu Nástroje EU na podporu oživení, jehož účelem je zejména podpořit oživení po krizi COVID 19.

Z porovnání zásad pro spravedlivé, udržitelné a srozumitelné důchody zpracované MPSV a Komisí pro spravedlivé důchody pro léta 2021-25 a doporučení ze studie OECD ke změnám důchodového pojištění v ČR po roce 2020 studie navrhuje dílčí změny v přípravě důchodové reformy v ČR zejména v oblasti veřejných financí, soukromého důchodového pojištění a v některých sociálních službách stárnoucí populace ve vazbě na Evropský pilíř sociálních práv, které by mohly být využity při jednání členů Hospodářské a sociální dohody (dále jen tripartity).

Pandemie COVID 19 přinesla do období 2020-21 řadu nových problémů stárnoucí populace v ČR, kterou bude nutno řešit v dalším období, včetně některých již připravovaných opatření v důchodovém pojištění, které byly předmětem této studie. Udržitelnost veřejných financí ČR ale i EU je v následujících letech velmi problémová, a proto by bylo možná i vhodné využít doporučení OECD a oddělit veřejné finance ČR od důchodového pojištění, jak to bylo obdobně realizováno již v počátku devadesátých let se zdravotním pojištěním. Tento systém by jasněji vymezil účast veřejných financí na důchodovém pojištění. Návrhy opatření vyplývající z provedených rozborů využitelné při jednání Rady hospodářské a sociální dohody („tripartity“) jsou uvedeny v kap. č. 4 a zdůrazněny v kap.č. 6 studie.

1. Vývoj změn důchodového pojištění od roku 1990 do 2020

Vývoj uspořádání důchodového pojištění v posledních třiceti letech vychází především z nastavení systému v roce 1995, kdy byly reformy dokončeny přijetím zákona č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění (dále jen „zákon o důchodovém pojištění“), který nabyl účinnosti dnem 1. ledna 1996.

Kromě základního důchodového pojištění bylo součástí důchodového systému od roku 1994 i penzijní připojištění se státním příspěvkem upravené zákonem č. 42/1994 Sb., o doplňkovém penzijním připojištění se státním příspěvkem. Od roku 2013 se penzijní připojištění se státním příspěvkem transformovalo na doplňkové penzijní spoření podle zákona č. 427/2011 Sb., o doplňkovém penzijním spoření.

Již od období transformace bylo základní důchodové pojištění založeno na všeobecném principu sociální solidarity, který je ukotven v průběžném financování systému, do kterého mají všechny ekonomicky aktivní osoby (při splnění určitých podmínek) povinnost přispívat. Ze systému pak plynou dávkově definované důchody v rámci jednotného systému, který se může měnit v závislosti na ekonomickém vývoji, kdy je do systému zavedena řada prvků konstrukce výpočtu důchodu, které se každoročně „automaticky“ upravují s přihlédnutím k ekonomickému vývoji.

Základní důchodové pojištění poskytuje náhradu příjmu jednak v případě stáří (starobní důchod), dále v případě invalidity (invalidní důchod) a úmrtí živitele (vdovský, vdovecký a sirotčí důchod).

K základnímu systému je připojeno doplňkové penzijní spoření v podobě fondového financování s dobrovolnou účastí v rámci smlouvy s penzijní společností. V systému jsou nastaveny příspěvkově definované dávky včetně státní podpory ve formě státního příspěvku a daňových úlev.

Podíly jednotlivých typů důchodů jsou zastoupeny tak, že z více jak tří čtvrtin jsou to důchody starobní (za rok 2015 je to 81,5%, tento podíl vzrostl od roku 2005 o téměř 10%), dále jsou to důchody invalidní (plné i částečné všech stupňů celkem 11,4%) a také vdovské a vdovecké důchody (6,4%) a sirotčí důchody 0,8%.

Z institucionálního hlediska je důchodové pojištění součástí agendy orgánů sociálního zabezpečení, tedy především Ministerstva práce a sociálních věcí, České správy sociálního zabezpečení, Oblastní a Okresní správy sociálního zabezpečení, Ministerstva vnitra, Ministerstva spravedlnosti a Ministerstva obrany.

ČSSZ je v rámci státní správy výjimečnou finančně správní institucí, spravuje agendu více než 8,5 milionu klientů, z toho je přibližně 3 miliony důchodců. Objem výběru finančních prostředků tvoří více než 1/3 všech příjmů státního rozpočtu.

Česká správa sociálního zabezpečení (ČSSZ), která vznikla v roce 1990 sloučením nositelů důchodového pojištění a nemocenského pojištění, je samostatnou organizační složkou státu podřízenou MPSV. Hlavní působností ČSSZ vyplývající z příslušné právní úpravy je provádění důchodového a nemocenského pojištění, provádění lékařské posudkové služby, výběr pojistného a plnění úkolů vyplývajících z mezinárodních smluv a práva ES.

Hospodaření systému důchodového pojištění lze statisticky doložit pomocí vývoje hospodaření systému důchodového pojištění, tedy podle výše příjmů z pojistného na důchodové pojištění včetně dobrovolného pojištění, výdajů na dávky důchodového pojištění a především podle salda hospodaření systému důchodového pojištění. Následující tabulky shrnují údaje za období od roku 2015 s tím, že počet důchodců byl k 31.12.2018 celkem 2 897 mil. a průměrný starobní důchod 12 418 Kč.

Tabulka 1: Hospodaření systému důchodového pojištění v letech 2015-2020.

Kumulovaný vývoj hospodaření systému důchodového pojištění	rok					
	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Příjmy z pojistného na důchod. poj. vč. dobrovol. pojištění	361,61	383,33	416,65	458,63	494,34	438,34
Výdaje na dávky důchod. pojištění vč. výdajů na správu *)	400,52	404,48	420,29	439,99	477,90	468,09
z toho: výdaje na dávky důchodového pojištění	395,22	399,00	414,39	433,84	471,58	462,23
výdaje na správu	5,30	5,47	5,90	6,15	6,32	5,87
Saldo hospodaření systému důchodového pojištění	-38,91	-21,15	-3,64	18,64	16,44	-29,76

Zdroj: <https://www.mfcr.cz/cs/verejny-sektor/statni-rozpocet/hospodareni-systemu-duchodoveho-pojisten>

*) Ve výdajích na dávky důchodového pojištění jsou zahrnuty i alikvotní části výdajů na správu, které se za jiných okolností pro účely výpočtu salda systému důchodového pojištění přiřítají k výdajům na dávky důchodového pojištění až na konci roku. V roce 2020 se očekávají výdaje na správu ve výši 6,4 mld. Kč. Údaje vždy k prosinci, v roce 2020 k listopadu.

Tabulka 2: Hospodaření systému důchodového pojištění za rok 2020

	2020											
	led	ún	bře	dub	kvě	čer	čec	srp	zář	říj	list	
Příjmy z poj. na důch. p.	41,97	83,68	123,64	164,35	203,74	242,66	279,37	316,21	352,70	394,69	438,34	

Výdaje na dávky důch.p.	44,47	85,91	127,67	173,81	212,69	256,51	299,92	340,56	383,10	426,45	468,09
z toho: výdaje na dávky	43,93	84,84	126,07	171,67	210,02	253,31	296,19	336,29	378,30	421,12	462,23
výdaje na správu	0,53	1,07	1,60	2,13	2,67	3,20	3,73	4,27	4,80	5,33	5,87
Saldo hospodaření systému	-2,50	-2,23	-4,03	-9,46	-8,95	-13,85	-20,55	-24,35	-30,40	-31,76	-29,76

Zdroj: <https://www.mfcr.cz/cs/verejny-sektor/statni-rozpocet/hospodareni-systemu-duchodoveho-pojisten>

1.1. Změny zákonů související s důchodovým pojištěním

K dílčím změnám došlo v roce 2004, kdy se rozhodlo o předkládání evidenčních listů důchodového pojištění zaměstnavateli pravidelně každoročně nositeli pojištění. Od 1. července 2005 byl vytvořen registr pojištěnců, jehož údaje jsou průběžně aktualizovány a doplňovány.

V roce 2006 bylo zahájeno podávání písemných informací o údajích evidovaných v souvislosti s jejich účastí na důchodovém pojištění na základě žádosti pojištěnců. ČSSZ umožňuje přijímat elektronická podání prostřednictvím formulářů/tiskopisů na ePortálu, pomocí speciálního kanálu, dále podání zaslaná prostřednictvím datových schránek a prostřednictvím e-podatelný.

Zákon č. 155/1995 Sb. se změnil v roce 2014 několika zákony. Nejprve zákonem č. 183/2014 Sb. o důchodovém pojištění (účinnost dnem 1. 9. 2014), který ukončil platnost pravidla snížené valorizace důchodů.

Následně byl přijat zákon č. 250/2014 Sb. Tímto zákonem o změně zákonů souvisejících s přijetím zákona o státní službě byl novelizován mj. i zákon o důchodovém pojištění¹. Dále byl přijat zákon č. 251/2014 Sb. Tato novela zákona č. 582/1991 Sb., o organizaci a provádění sociálního zabezpečení, ve znění pozdějších předpisů, řeší problematiku odborné správy dokumentů nezbytných pro provádění důchodového pojištění, které se nacházejí v soukromých spisovných a u ostatních soukromých držitelů dokladů, a to včetně postupu při jejich zániku bez právního nástupce.

¹ Změna spočívá v tom, že byl změněn text ustanovení § 6 odst. 1 písm. g) zákona o důchodovém pojištění tak, že byl rozšířen a v souvislosti s terminologií používané zákonem o státní službě i upraven okruh osob, jejichž manželům, kteří je následují do místa vyslání k výkonu práce v zahraničí nebo k výkonu zahraniční služby, se umožňuje dobrovolná účast na důchodovém pojištění. Současně se umožňuje využít tento institut (dobrovolné důchodové pojištění) nejen v případě manžela/manželky, ale nově i registrovaného partnera/partnerky. Dále se výslovně stanoví, že pojistné na dobrovolné důchodové pojištění může v takovém případě hradit zaměstnavatel manžela nebo registrovaného partnera.

Další novelou zákona byl zákon č. 267/2014 Sb., kdy došlo k zavedení nové podmínky pro vznik nároku na starobní důchod při získání kratší než standardní (obecné) doby pojištění.²

V roce 2015 došlo ke zrušení důchodového spoření, a to zákonem č. 377/2015 Sb. (účinnost dělená od 1. 1. 2016, 1. 1. 2017, 1. 1. 2018). Tímto zákonem bylo do zákona č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění, ve znění pozdějších předpisů, promítnuto ukončení důchodového spoření (II. pilíře důchodového systému). S účinností od 1. 1. 2016 byla v rámci přijatých změn z příslušných ustanovení zákona o důchodovém pojištění vypouštěna všechna pravidla a postupy vztahující se k účasti pojištěnce na důchodovém spoření s tím, že důchodové nároky pojištěnců, kteří byli v letech 2013 až 2015 účastní důchodového spoření, se upravují pouze v jediném ustanovení, a to v § 105c zákona o důchodovém pojištění. Další zákonnou úpravou v roce 2015 byl zákon č. 381/2015 Sb. o jednorázovém příspěvku důchodci ve výši 1 200 Kč.

V roce 2016 byly přijaty dva zákony, a to zákon č. 212/2016 Sb., kterým se mění zákon č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění, ve znění pozdějších předpisů, a další související zákony (účinnost dnem 1. 8. 2016). Tento zákon obsahuje především změnu valorizačního mechanismu, která zajišťuje, že při zvýšení mohou být procentní výměry vyplácených důchodů zvýšeny až o tolik procent, aby u průměrného starobního důchodu úhrn částky zvýšení základní výměry důchodu a částky zvýšení procentní výměry důchodu činil až 2,7 % jeho výše, pokud by zvýšení vyplácených důchodů podle obecných pravidel bylo nižší, přičemž vlastní zvýšení důchodů stanoví vláda svým nařízením a zákon č. 213/2016 Sb., kterým se mění zákon č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění, ve znění pozdějších předpisů, a zákon č. 582/1991 Sb., o organizaci a provádění sociálního zabezpečení, ve znění pozdějších předpisů (účinnost dnem 1. 10. 2016). Novelou zákona o důchodovém pojištění byla zrušena časově limitující hranice (datum 31. 12. 2018) pro zachování nároků na snížení věkové hranice pro odchod do starobního důchodu podle předpisů platných před 1. 1. 1996 z důvodu výkonu zaměstnání v I. pracovní kategorii³.

V roce 2017 byl přijat zákon č. 203/2017 Sb., kterým se mění zákon č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění, ve znění pozdějších předpisů, a další související zákony – zavedení revizního mechanismu

² Nárok na starobní důchod nově vznikne i pojištěnci, který po 31. 12. 2009 dosáhl věku aspoň o 5 let vyššího, než je důchodový věk stanovený pro muže stejného data narození, a získal aspoň 15 let doby pojištění; do doby pojištění se však v tomto případě nezapočítávají tzv. náhradní doby pojištění (např. doba péče o dítě ve věku do 4 let, doba péče o osobu závislou ve stanoveném stupni na péči jiné osoby, doba evidence u úřadu práce jako uchazeč o zaměstnání).

³ Což znamená, že nárok na snížení důchodového věku z I. pracovní kategorie podle předpisů platných před 1. 1. 1996 může při splnění zákonných podmínek vzniknout i po 31. 12. 2018.

nastavení důchodového věku, „zastropování“ důchodového věku na 65 let, změna valorizačních pravidel, (účinnost dělená dnem 1. 8. 2017 – změna valorizačních pravidel, — dnem 1. 1. 2018 – důchodový věk). Tímto zákonem bylo mj. ukončeno zvyšování důchodového věku bez omezení, a to při dosažení věku 65 let. Změny důchodového věku nad tuto hranici již budou vyplývat z procesu pravidelné revize⁴.

Zákon č. 259/2017 Sb., kterým se mění zákon č. 589/1992 Sb., o pojistném na sociální zabezpečení a příspěvku na státní politiku zaměstnanosti, ve znění pozdějších předpisů, a další související zákony, tzv. technická novela (účinnost dělená: od 18. 8. 2017, od 1. 2. 2018 a od 1. 1. 2019) přinesl mnohé změny⁵.

V roce 2018 byl přijat zákon č. 191/2018 Sb., kterým se mění zákon č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění, ve znění pozdějších předpisů (účinnost dělená - dnem 1. 9. 2018 a dnem 1. 1. 2019). Tímto zákonem byl novelizován zákon o důchodovém pojištění. Novela spočívá v tom, že byla schválena dvě významná opatření ve prospěch důchodců, a to zvýšení základní výměry důchodu z 9 % na 10 % průměrné mzdy, tj. o 1 procentní bod (u důchodů přiznaných před 1. 1. 2019 bude náležet zvýšená základní výměra od splátky důchodu splatné v lednu 2019), a dále zvýšení důchodu o 1 000 Kč měsíčně všem důchodcům, kteří dosáhnou věku 85 let (důchodcům, kteří dosáhli 85 let věku před 1. 1. 2019, náleží toto zvýšení procentní výměry od splátky důchodu splatné v lednu 2019).⁶

Následující tabulka 3 shrnuje výše uvedené reformy a vývoj změn v rámci starobních důchodů, a to podle změn důchodového věku, možnosti předčasného důchodu, základní výměry důchodu, sazby pojistného a potřebné doby pojištění, také změny ve valorizaci a možnosti soukromého připojištění.

Tabulka 3: Shrnutí hlavních parametrů reforem

Důchodový věk	Postupné zvyšování z 60 let u mužů a 53-57 let u žen (v závislosti na	Postupné zvyšování důchodového věku po	Opětovné zavedení stropu pro budoucí věk
---------------	---	--	--

⁴ Zavedení revizního mechanismu nastavení důchodového věku odstranilo nedostatky dosavadního pouze mechanického nastavení a umožňuje reagovat na změny vnějších podmínek reprezentovaných očekávaným vývojem střední délky života při dosažení důchodového věku v jednotlivých generacích. Změna valorizačních pravidel spočívá v tom, že při stanovení částky zvýšení důchodů se přihlíží nejen k růstu cen za domácnosti celkem, ale současně i k růstu cen za domácnosti důchodců, a použije se výhodnější možnost (dosud se přihlíželo pouze k růstu cen za domácnosti celkem) a dále se při stanovení částky zvýšení důchodů zohlední polovina růstu reálné mzdy (dosud se přihlíželo k růstu reálné mzdy o jednu třetinu).

⁵ Podrobnosti str 22

⁶ Kromě toho byly s účinností od 1. 9. 2018 mezi osoby účastné důchodového pojištění prostřednictvím institutu náhradních dob pojištění z titulu péče o závislou osobu, u kterých se nevyžaduje podmínka domácnosti, zahrnuti vedle osob blízkých i asistenti sociální péče podle § 83 odst. 1 zákona č. 108/2006 Sb.

	počtu dětí) na 65 let u mužů a žen bez dětí nebo s jedním dítětem a od 62 do 64 let u žen s více než 2 dětmi (1995, 2003, 2008)	dosažení 65 let každý rok o dva měsíce (2011)	odchodu do důchodu na 65 let (2017)
Předčasný důchod	Zavedení dvou možností předčasného odchodu do důchodu: jedna s vyšší dočasnou penalizací a druhá s nižší trvalou penalizací (1995)	Dočasně krácený předčasný odchod do důchodu zrušen (2007)	Předčasný důchod je možný 3 roky před důchodovým věkem nebo od 60 let, podle toho, která skutečnost nastane dříve (2008)
Základní důchod (základní výměra)	Zákon o důchodovém pojištění: Zavedení dvousložkové důchodové dávky (1995)	Výše základní výměry byla stanovena na 9 % průměrné mzdy (2011)	Zvýšena na 10 % průměrné mzdy (2018)
Sazby pojistného	Zavedení pojistného se (1992)	sazbou 27,2 %	Různé změny až do 28 % (2003)
Potřebná doba		Zvýšení potřebné doby pojištění z 25 let na 35 let včetně započítávání náhradní doby nebo na 30 let bez započítávání náhradní doby. Zvýšení o 5 let potřebné doby pro odchod do důchodu o 5 let později, než je zákonný věk odchodu do důchodu (2008).	
Osobní základ	vyměřovací	Průměrná mzda získaná za posledních 10 let před odchodem do důchodu v roce 1995, do roku 2016 (1995) vzrostla na 30 let	Rozhodné období se bude postupně zvyšovat z 30 let na celou odpracovanou dobu (2011)
			Referenční redukční hranice pro redukci mezd byly změněny. První a druhá redukční hranice byly zvýšeny jako podíl průměrné mzdy. Procentní výměra nad druhou redukční hranicí byla zrušena (2011)
Pravidlo valorizace	Byl zaveden vzorec valorizace. Zákonné minimum bylo stanoveno na 100 % indexu spotřebitelských cen plus 1/3 růstu reálných mezd, ale s možností rozhodnout o zvýšení i nad tuto hranici bez omezení (1995)	Možnost vlády rozhodnout o vyšší valorizaci odstraněna z pravidel valorizace (2011)	Možnost rozhodnout o valorizaci nad rámec daný vzorcem byla znovu zavedena s limitem 2,7 %. Podíl růstu reálných mezd zvýšen na 1/2 (2016)
Soukromé důchodové připojištění	Zavedení systému důchodového spoření. Dobrovolný, ale neodvolatelný vstup, kdy se přesouvaly 3 procentní	Uzavření důchodového spoření (2016)	programu

body odvodů z veřejného důchodového
pojištění (2013)

Zdroj: MPSV

Pokud jde o konkrétní data o valorizaci důchodů, pak v posledních sedmi letech se zvýšila celkově základní výměra o 1 150 Kč. Od ledna 2020 se zvýšila základní výměra všech důchodů o 220 Kč na 3 490 Kč a procentní výměra o 5,2 %. Nad rámec zákonné valorizace se ještě u všech důchodů zvýšila procentní výměra důchodu o 151 Kč. Zákonem o důchodovém pojištění je stanovena výpočtová formule pro minimální meziroční zvýšení důchodů. Od ledna 2021 dojde opět k valorizaci všech vyplácených důchodů, tedy starobních, invalidních, vdovských, vdoveckých a sirotčích. Základní výměra se zvýší o 60 Kč, tedy z 3 490 na 3 550 Kč, a procentní výměra vzroste o 7,1 %. Vůbec poprvé v historii valorizace vychází mj. z indexů růstu spotřebitelských cen domácností důchodců. Konkrétní vývoj valorizace starobních důchodů shrnuje následující tabulka 4.

Tabulka 4: Valorizace důchodů od lednové splátky v letech 2015 až 2021.

Rok	Základní důchodu	výměra	Zvýšení základní výměry důchodu	Zvýšení procentní výměry důchodu (v %)
2015	2 400 Kč		60 Kč	1,6 %
2016	2 440 Kč		40 Kč	0,0 %
2017	2 550 Kč		110 Kč	2,2 %
2018	2 700 Kč		150 Kč	3,5 %
2019	3 270 Kč		570 Kč	3,4 %
2020	3 490 Kč		220 Kč	5,2 %
2021	3 550 Kč		60 Kč	7,1 %

Zdroj: ČSSZ

1.2. Fiskální udržitelnost důchodového pojištění

Evropská komise sleduje vývoj a parametry důchodového systému v členských zemích a vydává jasná doporučení, jak reagovat na současný trend, kdy vrůstá doba dožití a klesá období přispívání platbami do systému.⁷

Vývoj systému důchodového pojištění je hodnocen pomocí sady indikátorů, a to jak z pohledu dlouhodobé finanční udržitelnosti, tak i z pohledu zajištění důstojného příjmu důchodců (tj. přiměřenosti či sociální udržitelnosti). Samotné indikátory se člení na primární a sekundární indikátory

⁷ Podle Zpráva o stavu důchodového systému České republiky a o jeho předpokládaném vývoji se zřetelem na demografickou situaci České republiky a na očekávaný populační a ekonomický vývoj, MPSV. 2019.

a kontextové informace. Cílem primárních indikátorů je ukázat, zda je důchodový systém dlouhodobě finančně udržitelný, resp. jak velký je rozsah případného problému s neudržitelností. Sekundární indikátory rozvíjejí primární indikátory v určité formě detailu a umožňují lépe ukázat místo, kam by se mohlo soustředit úsilí k dosažení udržitelnosti. Kontextové informace doplňují primární a sekundární indikátory na úrovni většího detailu tam, kde je to relevantní.

Pro zajištění dlouhodobé finanční udržitelnosti veřejných rozpočtů je podle kritérií každoročního hodnocení Evropské komise cílem dosažení hodnoty indikátoru S2 nula nebo nižší než nula, přičemž se hodnotí dlouhodobý vývoj věkově závislých výdajů veřejných rozpočtů, tj. výdajů na důchody, zdravotní a dlouhodobou péči a ostatní. Indikátor S2 vyjadřuje potřebu okamžité změny strukturálního salda nyní, přičemž tato změna musí být trvalá i ve všech následujících letech projekce. Ukazatel je udáván v procentech současné hodnoty HDP.

V současné době je hodnota tohoto indikátoru na úrovni 4,8⁸, což představuje pro dlouhodobou finanční udržitelnost veřejných financí střední riziko a indikuje potřebu fiskální konsolidace, tj. zlepšení salda veřejných rozpočtů. Příspěvek samotného základního důchodového pojištění do S2 činí 2,9 (tj. více jak 60 %, což v hodnotách současného HDP činí zhruba 160 mld. Kč) a činí tak jeho nejvýznamnější část. Srovnání s ostatními státy je vidět v následující tabulce č. 5.

Tabulka 5: Indikátory rizika veřejných financí států EU. Žlutě označené státy vykazují střední riziko, červeně označené státy vysoké riziko a zelené státy jsou bez rizika.

BE	BG	CZ	DK	DE	EE	IE	ES	FR	HR
4,8	1,6	4,8	0,4	2,2	0,8	2,9	1,8	0,2	-2,1
IT	CY	LV	LT	LU	HU	MT	NL	AT	PL
2,1	-0,7	0,3	0,5	8,6	2,7	3,0	2,8	2,3	1,9
PT	RO	SI	SK	FI	SE	UK	EU28	EA	
-0,3	8,8	5,4	3,8	3,6	1,2	4,3	2,4	1,8	

Zdroj: https://ec.europa.eu/info/publications/economy-finance/fiscal-sustainability-report-2019_cs

Celkový implicitní dluh představuje v základní variantě 425,1 % HDP. Relativní implicitní dluh u osob, které v současné době nově vstupují do základního důchodového pojištění (tj. dosahují v zásadě 18 let

⁸ Tato hodnota vychází z údajů publikovaných v rámci Fiscal Sustainability Report 2018 z ledna 2019 (https://ec.europa.eu/info/publications/economy-finance/fiscal-sustainability-report-2018_cs) doplněných o efekty změn v základním důchodovém pojištění schválených v roce 2018 a aktuálního ekonomického vývoje. Do středního rizika jsou řazeny země s hodnotou S2 mezi 2 – 6.

věku), se pohybuje na úrovni okolo 141 %, což znamená, že závazky (tj. budoucí výplaty důchodů) vznikající těmto osobám jsou o 41 % vyšší než jejich budoucí odvody. Systém je tedy ve vnitřní nerovnováze, a čím více osob do systému nově vstoupí, tím větší bude jeho absolutní nerovnováha. K dosažení rovnováhy mezi příjmy z pojistného a závazky by sazba pojistného musela činit téměř 40 % (namísto současných 28 %).

Bilance příjmů a výdajů důchodového systému se dostala v roce 1997 do deficitu, který se postupně prohloubil až na téměř 1 % HDP v letech 1999 – 2003. Zvýšení příjmů z důvodu růstu sazby pojistného v roce 2004 dostalo bilanci do mírného přebytku v letech 2004 - 2008. Skokové zvýšení výdajů z důvodu ekonomické recese dostalo systém zpět do deficitu, který se postupně zvýšil až na úroveň zhruba 1,2 % HDP v letech 2012 a 2013. Poté však díky oživení na trhu práce spojené s růstem mezd na straně jedné a nízkými zvýšeními důchodů brzdícími výdajovou stranu došlo k rychlému vyrovnávání bilance, která se v roce 2017 přehoupla do kladných hodnot. V kladných hodnotách se udrží až téměř do roku 2030, kdy se dostane do záporných hodnot. Záporné saldo se bude postupně zhoršovat a svého dna dosáhne těsně před rokem 2060 na úrovni 4,8 – 4,9 % HDP (což v hodnotách současného HDP představuje částku cca 270 mld. Kč). V horizontu projekce bude záporné saldo na úrovni zhruba 3,4 % HDP. Zvyšování výdajů na starobní důchody se projevuje i růstem jejich podílu na celkových výdajích na důchody. Tento podíl se zvýšil ze zhruba 70 % na současných zhruba 80 % a na následně se dále zvýší až na cca 85 %, tj. o více jak 15 p.b.

Úprava důchodového věku na $\frac{1}{4}$ života stráveného v důchodu poměrně významně zlepšuje dlouhodobou finanční udržitelnost veřejných financí. Indikátor S2 se snižuje o 0,9 na hodnotu 3,9. Příspěvek samotného důchodového pojištění se sníží z 2,9 na 2 a bude činit zhruba polovinu celého S2. Hlavními důvody, které vedou k tomuto zlepšení dlouhodobé finanční udržitelnosti oproti současnému právnímu stavu, jsou nižší dynamika výdajové strany po roce 2033 a lepší fiskální pozice v horizontu projekce v roce 2070.

2. Demografický vývoj ČR do roku 2030-50

Demografickým vývojem ČR se v posledních letech zabývala Zpráva MPSV z roku 2019 o stavu důchodového systému ČR a jeho předpokládaném vývoji se zřetelem na demografickou situaci ČR a na očekávaný populační a ekonomický vývoj. Tato zpráva byla rovněž podkladem pro dokument OECD Přehledy důchodových systémů v zemích OECD: Česká republika z roku 2020 a v neposlední řadě je demografický vývoj i součástí Zprávy Evropské komise o dopadu demografických změn ze 17.6.2020 COM(2020)241 final.

2.1. Zpráva MPSV z roku 2019

Zpráva MPSV v části 3.3.1 Demografické trendy se především zabývá souvislostmi demografického vývoje v Evropě v návaznosti na rychlé stárnutí populace v celé druhé polovině 20. století. Změny jsou ovlivněny ekonomickou nezávislostí občanů, rozvojem zdravotnictví, prosazováním rovnosti žen a mužů, větší dobou přípravy na povolání před vstupem na trh práce apod. Důsledkem je pak stagnace, případně postupný pokles porodnosti, větší naděje dožití a v neposlední řadě i zvyšování věku prvního sňatku. Tak v Evropě i v ČR narůstá podíl osob ve věku nad 65 let a více klesá podíl dětí ve věku 0 -14 let.

Tabulka 6: Podíl osob v % v populaci EU a ČR ukazují následující čísla.

		1970	1990	2010	2030	2050
ČR	15-64 let	66,7	65,8	70,4	62,5	55,8
	65+	11,9	12,5	15,3	22,5	29,0
EU	15-64 let	63,9	66,6	67,7	61,7	57,1
	65+	11,2	13,0	16,2	23,2	28,3

Zdroj Eurostat, ČSÚ

Z uvedených údajů je zřejmé, že procentuální rozdíly u obou věkových skupin ČR a průměru EU jsou podobné. Je proto zřejmé, že postup členských států EU a ČR v řešení stárnutí populace by měl být obdobný. Podle populační projekce Eurostatu by v rámci skupiny osob starších 65 let mělo dojít k výraznějšímu nárůstu u osob starších 85 let, kdy podíl těchto osob by měl vzrůst např. na Slovensku a v Rumunsku až pětinasobně, v ČR pak čtyřnasobně. To znamená, že dochází ve skupině 65 a více let k růstu indexu ekonomické závislosti pro osoby starší 85 let v letech 2010 až 2050 z původních cca 45 % osob na 79% osob. Toto je nutno vzít v úvahu při zvyšujících se úpravách statutárního věku odchodu do důchodu. Z dokumentů EU vyplývá, že ČR patří k zemím, kde tempo růstu naděje dožití a tempo stárnutí populace je jedno z nejvyšších.

Demografický vývoj se následně promítá i do podmínek odchodu do důchodu (zejména doby aktivní účasti na důchodovém pojištění a případném předčasném důchodu spojeném se zdravotní nebo sociální situací pracovníka (ženy i muže). K zvyšování důchodového věku postupně přistoupily všechny státy EU a je i zřejmé, že dochází k sjednocování důchodového věku žen a mužů v případě že v dané zemi dosud existuje rozdílná věková hranice. Podle zprávy OECD je z dlouhodobého pohledu statutární věk odchodu do důchodu ve většině zemí 65 let a pouze v některých zemích OECD tento věk stoupá na 67-69 let podle dané ekonomické i zdravotní situace.

Průměrná doba pobírání důchodu v zemích OECD je 18,1 roku pro muže a 22,5 roku pro ženy. V ČR k roku 2019 je průměrná doba pobírání důchodu 17,9 let pro muže u žen pak 23,1 roku.

Přiměřenost důchodů je hodnocena podle náhradového poměru (poměr nově přiznaného starobního důchodu vůči poslednímu příjmu osoby na úrovni průměrné mzdy) nebo podle Benefit ratio, (. poměr průměrného starobního důchodu a průměrné mzdy). Benefit ratio je z hlediska propočtu dostupnější a ukazuje, že ČR se nachází zhruba uprostřed zemí EU, byť absolutní hodnota dosažená v ČR patří k podprůměrným.

Dalším z ukazatelů vývoje důchodového systému s ohledem na demografický vývoj jsou i celkové náklady důchodového systému vzhledem k HDP v daném období v %. V minulosti do roku 2019 ČR v porovnání s ostatními zeměmi patřila ČR spíše svými cca 8 % HDP ke státům jako je Irsko, Litva Lotyšsko, Estonsko a Rumunsko v rozmezí 6-8 % HDP, v porovnání s Rakouskem, Francií a Itálií, které se pohybovaly v rozmezí 13-16 % HDP. Změny ke kterým od roku 2019 v ČR dochází posouvají ČR k zemím Velká Británie, Německo a Švédsko (navýšení cca 1,5-2,0 procentních bodů.)

Na závěr je nutno konstatovat, že tímto způsobem ČR plní i své závazky vyplývající z Úmluvy Mezinárodní organizace práce (dále jen MOP) o minimálních standardech sociálního zabezpečení č. 102 z roku 1952 a Úmluvy MOP č. 128 o invalidních, starobních a pozůstalostních dávkách z roku 1967 (obě úmluvy vstoupily v platnost v ČR v lednu 1993), MOP č. 128 však byla ratifikována jen pro starobní důchody.

2.2. Demografický vývoj podle dokumentů EU

Zpráva Evropské komise Evropskému parlamentu, Radě, Evropskému hospodářskému a sociálnímu výboru a Výboru regionů o dopadu demografických změn (dále jen Zpráva EK) projednaná v 2. pol. roku 2020 v uvedených institucích se zabývá nejen vývojem změn souvisejících se stárnutím populace

v EU ale reaguje i na vypuknutí pandemie COVID 19, který rychle změnila nejen Evropu ale celý svět. Zpráva EK je přílohou 1. této studie. V 5 kapitolách se Zpráva EK zabývá demografickými změnami v Evropě jako hnací silou EU, dopadem těchto změn na sociálně tržní hospodářství EU zahrnující vztah mezi produktivitou práce a vyššími dovednostmi a vzděláváním, změnami ve zdravotní a dlouhodobé péči obyvatel Evropy, zlepšováním kvality služeb a v neposlední řadě i výhledem do budoucnosti.

Na tuto Zprávu EK počátkem roku 2021 navázala i Zelená kniha o stárnutí s názvem Podpora mezigenerační solidarity a odpovědnosti COM(2021) 50 final (dále jen Zelená kniha), která je otevřena k veřejné konzultaci v 1.pol. 2021 členskými státy EU. Materiál navazuje na Evropský pilíř sociálních práv a jeho akční program pro léta 2021-23, který bude projednán členskými státy EU v 1.pol. roku 2021.

Dopady demografických změn v Evropě v budoucích 20-30 letech mění i geopolitický výhled a postavení Evropy ve světě. Podíl Evropy na světové populaci klesá, v roce 1960 činil počet obyvatel EU 27 přibližně 12% světové populace, dnes to je přibližně pouhých 6 % a do roku 2070 se předpokládá pokles pod 4 %. Oproti tomu podíl Afriky na světové populaci by se zvýšil z 9 % na 32 % a opačně podíl obyvatel Asie by se poněkud snížil cca ze 45% na 42%. (publikace OSN z roku 2019 s názvem Perspektivy vývoje světové populace).

Evropa není jediný kontinent, který stárne, ale je v průměru tím nejstarším , jiné kontinenty procházejí podobným procesem stárnutí, v porovnání s Evropou však s časovým posuvem. Do roku 2070 lze očekávat i proces stárnutí i v Africe, tento kontinent však nadále zůstane nejmladším světadílem.

Podíl Evropy na světovém HDP se rovněž s podílem populace snižuje. Podle údajů OSN v roce 2004 představovala Evropa 18,3% světového HDP a v roce 2018 se již podíl snížil na 14,3 % světového HDP. Tento trend s poklesem obyvatel v produktivním věku bude jistě pokračovat, ale nadále členské státy EU jako celek budou jistě mít velký hospodářský, politický i diplomatický význam.

Charakteristické pro Evropu je nejen stárnutí populace, ale i rostoucí počet domácností v Evropě s jejich menší průměrnou velikostí. V roce 2010 asi třetina domácností sestává z jediné osoby. Celkový trend domácností v Evropě směřuje k domácnostem, které sestávají z párů bez dětí, samostatně žijících osob a rodičů samoživitelů. Jak Evropa stárne bude stále více lidí ve věku nad 65 let žít samostatně, což platí zejména u žen. Uvedený trend v Evropě je zaznamenáván i v ČR.

Evropa zaznamenává i další změny související s migrací obyvatel uvnitř jednotlivých států, ale i s migrací z třetích zemí do Evropy a opačně. V roce 2018 se přistěhovalo do EU 27 2,4 mil. lidí, zatímco do zemí mimo EU 27 se vystěhovalo 1,1 mil. lidí. Roční rozsah těchto přesunů se může měnit, ale dlouhodobé trendy jsou relativně stabilní, podle Eurostatu je Evropa v posledních 35 letech světadílem s migračním růstem. Tím se počet obyvatel Evropy v průběhu let zvyšuje, mezi jednotlivými zeměmi však existují rozdíly, stabilní nárůst je např. v Belgii, Irsku, Lucembursku a ve Švédsku, opačný trend je pak Bulharsku, Chorvatsku, Lotyšsku, Litvě a Rumunsku, kde počet obyvatel klesá. V roce 2019 mělo EU-27 cca 447 mil. obyvatel. Zpracované projekce vývoje obyvatel ukazují, že v nejbližších 20 letech bude počet obyvatel v Evropě stabilní a poté začne klesat tak, že v roce 2030 se očekává počet obyvatel EU –27 ve výši jen 424 mil. osob. Mezi země s poklesem obyvatel po počátečním růstu lze označit Belgii, ČR, Estonsko, Španělsko, Francie, Německo, Nizozemsko, Rakousko, Portugalsko, Slovinsko, Slovensko a Finsko.

Uvedené demografické změny budou mít vliv i na vývoj ekonomiky a tím i na vývoj obnovy hospodářství po pandemii COVID 19. Bude nutno mimo tradiční opatření související s růstem ekonomiky (produktivita práce, inovace, digitalizace, zelená energie apod.) řešit posílení zdravotních systémů , sociálního zabezpečení, bydlení a infrastruktury a to nejen ve městech, ale i na venkově, který se postupně vylidňuje.

Nedostatek produktivních pracovníků by mohl v Evropě být řešen větší zaměstnaností žen a tím sladění forem práce a rodinného života, dalšího pokroku by se mohlo dosáhnout zapojováním starších pracovníků do zaměstnání, posílit úroveň celoživotního vzdělávání, zajistit investice do kvalifikace osob s nižší úrovní vzdělávání apod.

Toto vše jsou cíle, které sleduje EU ve zprávě o dopadech demografických změn do roku 2030. Demografické změny a souběžná zelená a digitální transformace se budou často vzájemně ovlivňovat nebo se dokonce mohou i urychlovat navzájem. Evropská komise spolu s členskými státy promítne uvedené cíle do víceletého finančního rámce na léta 2021-27 a jejich postupnou realizaci umožní i připravovaným nástrojem na podporu oživení a obnovy po COVID-19 (v ČR pak Plánem obnovy pro léta 2021-23). Toto vše je součástí Zprávy EK o dopadech demografických změn v EU 27.

3. Principy nutných změn důchodového pojištění do roku 2030.

Těsně před koncem roku 2020 vydala Komise pro spravedlivé důchody a ministerstvo práce a sociálních věcí ČR s využitím dokumentu OECD k důchodovému systému v ČR rovněž z roku 2020 dokument k zajištění spravedlivých a důstojných příjmů ve stáří „ **Shoda na 3 cílech důchodové reformy – Udržitelnost, spravedlnost, srozumitelnost** „. Principy tohoto dokumentu jsou uvedeny v Příloze 2 studie.

Komise pro spravedlivé důchody jednala o navržených parametrech důchodové reformy s MPSV ČR v únoru 2021 a akceptovala naplnění cíle zajištění důstojného důchodu, posílení důchodu pečujících osob, vytvoření 0. pilíře (základní důchod pro každého důchodce) a I.pilíře (ocenění práce a výchovné za péči o děti) včetně návrhu finanční udržitelnosti reformy důchodů.

V 1. fázi důchodové reformy Komise pro spravedlivé důchody a MPSV navrhuje následujících 7 změn podle dokumentu uvedeném v Příloze č. 2:

1. výchovné za péči o děti
2. nově speciálně stanovený důchodový věk pro náročné profese
3. základní důchod pro každého důchodce (minimální důchod)– 0.pilíř
4. zkrácení potřebné doby pojištění – plný starobní důchod pro každého kdo dosáhl 25 let pojištění
5. zavedení vícezdrojového financování- jasně stanovit podíl státního rozpočtu na důchodovém zabezpečení
6. nižší daně pro pracující důchodce (nižší daň z příjmu)
- 7.důchodová kalkulačka pro každého občana (co občan musí splnit před odchodem do důchodu a s jakým důchodem může počítat)

Cílem důchodové reformy by měl být zásadní pokles chudoby všech skupin důchodců v ČR. Harmonogram důchodové reformy je rozdělen na přípravnou fázi obsahující přípravu legislativy, která by měla být ukončena v roce 2021, dále I. fázi reformy důchodů v letech 2022-24 (realizace tří pilířů) a II. fáze reformy v roce 2025 (dokončení systémů nevýdělečných dob a dořešení soukromého pojištění).

Navrhované principy důchodové reformy v ČR v zásadě respektují všechna klíčová doporučení Shrnutí ze studii OECD z roku 2020.

Jednotlivé kapitoly Zprávy OECD však ještě obsahují další Klíčová doporučení k jednotlivým kapitolám, které v současném znění principů důchodové reformy nejsou zapracovány. V etapě I. a II. fáze reformy by proto bylo vhodné soustředit pozornost zejména na :

- a) odstranění odstupňování zvýhodnění podle věku u náhradní doby pojištění v období nezaměstnanosti
- b) zvýšení vyměřovacího základu samostatně výdělečně činných osob ze současných 50% na 75% zisku, aby se lépe harmonizovaly odvody a nároky mezi zaměstnanci a osobami samostatně výdělečně činnými s podobnými výdělky
- c) oddělení důchodového účtu od státního rozpočtu a zvýšení převodů ze státního rozpočtu do důchodového systému za účelem financování přerozdělovaných složek důchodového systému
- d) zajištění pokračování v rozvoji rekvalifikace, odborného vzdělávání a flexibilních systémů, které usnadní přechod mezi jednotlivými zaměstnáními a mezi odvětvími
- e) valorizování výše dávky sociální pomoci důchodcům podle růstu nominálních mezd
- f) zavést vyšší úroveň dávek sociální pomoci pro lidi, kteří dosáhli zákonného důchodového věku
- g) posílení úlohy fondového systému v celém důchodovém systému zavedením nového zaměstnaneckého penzijního připojištění
- h) zlepšení výnosnosti fondů jednak motivací nebo pobídkami k přechodu do účastnických fondů, které mají lepší flexibilitu při provádění růstových investičních strategií
- ch) rozšíření využívání produktů poskytujících doživotní penzi odrazováním od volby vyplácení jednorázových částek.

Převažující část uvedených klíčových doporučení se týká státní správy, pouze 3 poslední návrhy se týkají soukromých pojišťovacích společností s kterými by reforma důchodového pojištění mohla být rovněž projednána.

4. Pohled sociálních partnerů na návrhy změn důchodového pojištění

Demografický vývoj v ČR a v zemích EU v kap. 2 studie poukazuje na shodné problémy stárnoucí populace těchto zemí a v kap. 3 studie pak uvádí i potřebu nutných změn v těchto státech z hlediska důchodového pojištění i s odkazem nejen na činnost MPSV ČR, ale i Komise pro spravedlivé důchody a v neposlední řadě pak i rozsáhlého Dokumentu OECD k důchodovému systému České republiky.

Základní principy společného návrhu MPSV ČR a Komise pro spravedlivé důchody pro reformu důchodového pojištění v letech 2021-25 řeší nejdůležitější otevřené problémy stárnoucí populace u nás. V závěru kap. 3 studie jsou uvedeny otevřené problémy této reformy, které byly doporučeny ve Studii OECD a nebyly zapracovány do současného návrhu přípravy důchodových změn v letech 2021-25, které by rovněž měly být předmětem jednání sociálních partnerů.

Na přelomu roku 2020-21 v návaznosti na nástroj oživení v členských státech EU po pandemii COVID 19, členské státy EU se zabývaly rozpracováním Evropského pilíře sociálních práv z roku 2017 s cílem přijmout pro období 2021-23 společný Akční plán k tomuto Evropskému pilíři sociálních práv, který se bude rovněž dotýkat posledních 6 cílů dokumentu, v rámci kapitoly III. Sociální ochrana a začleňování. Jde o následující principy, které v rámci Memoranda k Evropskému pilíři sociálních práv ČR přijala již v roce 2017:

1. Příjem ve stáří a důchody (pracovníci a osoby samostatně výdělečně činné v důchodu mají právo na důchod, který odpovídá jejich příspěvkům a zajišťuje přiměřený příjem, ženy a muži musí mít rovné příležitosti)
2. Ochrana zdraví (každý má právo na včasný přístup k cenově dostupné a kvalitní preventivní a léčebné zdravotní péči)
3. Začleňování osob se zdravotním postižením (tyto osoby mají právo na podporu zaručující příjem, který jim zajistí důstojný život, na služby, které jim umožní účast na trhu práce a na životě společnosti i na pracovní podmínky uzpůsobené jejich potřebám)
4. Dlouhodobá péče (každý má právo na kvalitní tyto služby, zejména služby domácí péče a komunitní péče)
5. Bydlení a pomoc pro osoby bez domova (poskytnout přístup k sociálnímu bydlení nebo k dalším formám bydlení či přiměřeného přístřeší a služeb)
6. Přístup k základním službám (každý má právo na kvalitní základní služby, včetně vody, hygienického zařízení, energií, dopravy, finančních služeb a digitálních komunikací. I osobám v nouzi musí být k dispozici pomoc pro přístup k těmto službám).

Akční plán k Evropskému sociálnímu pilíři bude projednávat Rada EU v průběhu 1. pololetí 2021 a umožní i využití finančních prostředků z nástroje oživení ekonomiky EU v letech 2021-27. V českých

podmínkách půjde o možnosti využití Národního plánu obnovy ČR , který by měl být projednán s Evropskou komisí rovněž v 1.pol. 2021.

K uvedeným 6 cílům vyplývajícím z postupné realizace Evropského pilíře sociálních práv by měla přihlídnout i Komise pro spravedlivé důchody včetně i dalších klíčových doporučení k důchodové reformě ČR z dokumentu OECD, které jsou uvedeny v kap. 3 této studie.

5. Mezinárodní srovnání důchodových systémů zejména v EU

Systémy důchodového pojištění v zahraničí jsou velmi různorodé a problematika zvyšování důchodového věku je poměrně složitá, protože v mnoha případech existují různé podmínky pro různé skupiny pojištěnců podle typu profese i vzhledem k datu narození. Specifickým parametrem je možnost dřívějšího (předčasného) či pozdějšího (odloženého) odchodu do důchodu, která může významem statutární věkové hranice podstatně ovlivňovat. Reakce na demografické trendy - zejména na parametr zvyšující se naděje dožití - se promítá i do úprav statutárního důchodového věku. Lze jednoznačně uvést příklady států, které přistoupily k posunu věkové hranice odchodu do starobního důchodu v zájmu zachování udržitelnosti důchodového systému, byť přístup k problematice není jednotný. K zvyšování důchodového věku postupně přistoupily vlastně všechny země EU. Spolu s tím je přítomen i trend sjednocování důchodového věku žen a mužů v případě, že v některých státech ještě existuje rozdílná věková hranice. Přičemž proces a diskusi o zvyšování důchodového věku nelze považovat za definitivně uzavřenou v návaznosti na neuzavřenost demografického vývoje, který dle relevantních demografických prognóz stále směřuje pozitivním směrem, tedy jednoznačně k poměrně razantnímu zvyšování naděje dožití žen i mužů. To ostatně dokládá i OECD, když v jednom ze svých pravidelně publikovaných materiálů „The Pension Outlook“ uvádí, že z dlouhodobého pohledu dosahuje statutární důchodový věk v polovině zemí OECD 65 let a ve 14 státech je či bude 67-69 let a proces růstu tohoto parametru je buď aktuální či plánovaný v 28 z 34 zemí OECD.

Můžeme porovnat důchodové systémy ve vybraných zemích EU, a to především ty, které jsou z hlediska geografického i historického České republice blízké. Je tedy možné porovnat Polsko, Maďarsko a Slovensko a dále Litvu, Lotyšsko a Estonsko. V těchto oblastech jsou podobné ekonomické a politické souvislosti při hledání změn v důchodových systémech⁹. Často jsou v těchto systémech nastaveny povinné příspěvky do soukromých penzijních fondů, jejichž racionalita je nejistá. Privatizace penzijního systému a zavádění fondového systému je specifické v transformujících se ekonomikách za účelem stabilizace veřejných financí. Avšak častěji dochází k prohloubení finančních nestabilit ve veřejném sektoru.

V současnosti probíhají ve většině evropských zemí reformy důchodových systémů reagující především na demografický vývoj, deficity systémů a rostoucí chudobu důchodců, především žen. Státy lze porovnat podle základní charakteristiky systémů: zda se jedná o průběžný nebo fondový, dávkově nebo

⁹ Penzijní reformy. Úřad vlády. *Penzijní reformy*. Vít Klepárník, Vladimír Štípek, Jan Bittner, Michal Pícl, 2017. ISBN: 978-80-7440-190-9

příspěvkově definovaný, spojen nebo nespojen s výší výdělku, povinný nebo dobrovolný model systému. Dále lze porovnat způsob financování, způsob výpočtu důchodové dávky a podmínky pro přiznání důchodu, jako např. dosažení daného důchodového věku.

5.1. Základní klasifikace důchodových systémů¹⁰

Rozdělení důchodových systémů je možné z pohledu rozdílů ve financování, a to na systémy průběžně financované a fondově financované systémy. Systémy lze dělit na veřejný a soukromý systém (resp. veřejná a soukromá složka důchodového systému), případně též na zaměstnanecké systémy, které primárně spravují autonomní (neziskové) penzijní fondy¹¹.

Většinou lze konstatovat, že průběžný systém (tedy systém PAYG – Pay As You Go) je veřejný a fondový systém je soukromý, ale existují výjimky, kdy i veřejný systém má i vlastní rezervy (fond). V důchodových systémech je možné nalézt více kategorií a subkategorií a různé přechodové modely.

Další klasifikací může být rozdělení na **dávkově definované systémy** (defined benefit, DB), **příspěvkově definované systémy** (defined contribution, DC) a „hypoteticky“ („pomyslně“) **příspěvkově definované systémy** (notional defined contribution, NDC). Systémy „hypoteticky“ („pomyslně“) příspěvkově definované označuje Organizace pro ekonomickou spolupráci a rozvoj (OECD) ve své terminologii jako „hypotetické účty“ (notional accounts), které charakterizuje především přítomnost individuálních pomyslných účtů. Touto klasifikací se mohou označovat jak veřejné, tak soukromé důchodové systémy, a to často i v různých pilířích a jejich popis je založen spíše na základních prvcích a charakteristikách, které se nevztahují k rozdělení mezi soukromý a veřejný sektor.

V **dávkově definovaných systémech** (DB) závisí na mzdě účastníka systému a na době, kterou pracoval pro svého zaměstnavatele. Podle literatury docházelo v rámci reformy primárně k přechodu od DB k DC, avšak se přirozeně reformovaly také systémy zaměstnaneckých penzí a penze osobní. Některé zdroje systém DB označují jako „schéma finální penze“ či „průměr za pracovní život“. Výše důchodu zde nezávisí na investicích či efektivitě důchodového systému, ale především na délce práce a odvodech do systému, účastník systému má garantovanou určitou částku, kterou obdrží po odchodu do penze.

¹⁰ Penzijní reformy. Úřad vlády. *Penzijní reformy*. Vít Klepárník, Vladimír Štípek, Jan Bittner, Michal Pícl, 2017. ISBN: 978-80-7440-190-9

¹¹ Penzijní reformy. Úřad vlády. *Penzijní reformy*. Vít Klepárník, Vladimír Štípek, Jan Bittner, Michal Pícl, 2017. ISBN: 978-80-7440-190-9

V rámci **příspěvkově definovaných systémů** je předem určeno, kolik bude účastník systému přispívat, avšak není definována výsledná dávka. Vyplácený důchod závisí na příspěvcích do systému či jiných charakteristikách, počtu dětí, chování v rámci systému dle zákonných podmínek atd.

Systém DB se označuje také jako implicitní „slib“, že organizátor bude systém garantovat, tj. že přebírá odpovědnost za financování „příslibu“, zatímco v systému DC takový příslib neexistuje – je zajištěna pouze možnost učinit pravidelné vklady.

V případě „**hypoteticky**“ **příspěvkově definovaných systémů** (NDC) je výše příspěvků zaznamenávána na osobních účtech, zhodnocována stanovenou mírou a důchod vypočten na základě pojistně-matematických principů. Kapitál na individuálních účtech je však pouze pomyslný, systém zůstává průběžně financovaný. Tento systém posiluje ekvivalenci systému, tedy zásluhovost, a to nikoliv jednoznačně na úkor solidarity (protože ekvivalence může být nastavena skutečně pouze „hypoteticky“). Tento nástroj může být předstupněm různých parametrických změn v důchodovém systému, protože vytvoření hypotetických účtů může být zajímavým signálem pro veřejnost, aby se budoucí účastníci důchodového systému o svůj důchod více zajímali.

Další podkategorií mohou být jednotlivé varianty schémat členěné dle způsobu financování. Zkratka FDC odkazuje na **fondový příspěvkově definovaný systém** (funded defined contribution), který lze popsat tak, že je spravován penzijními fondy, které jeho aktiva investují a dochází k náběhu tvorby aktiv v dlouhém období (Bezděk et al. 2005: 36). Oproti kategorii DC je v pojmu FDC obsažena informace, že příspěvkově definovaný systém je financován fondově, tj. je to aplikace systému s definovanými příspěvky (bez známé výsledné dávky) na fondový, tedy mimo průběžný systém financování. V této studii budeme s těmito termíny systematicky pracovat, ačkoliv problémem těchto označení je to, že nejde o termíny získané induktivně, ale jde spíše o spíše dopředu (deduktivně) konstruované ideálně-typické kategorie, které se aplikují na systém ex post – tj. jde o klasifikační pomůcku, jak lze charakterizovat velmi rozdílné a dynamicky se vyvíjející systémy, jejichž podstatu nelze snadno popsat pomocí dvou (DC, DB) ani tří (včetně NDC) pojmů.

5.2. Chilská reforma důchodového pojištění¹²

Chilská reforma je nejznámější model důchodové reformy. Jde o „multipilířový“ penzijní systém, který později zpopularizovala Světová banka V Chilském modelu lze sledovat tři základní typy penzijních

¹² Penzijní reformy. Úřad vlády. *Penzijní reformy*. Vít Klepárník, Vladimír Štípek, Jan Bittner, Michal Pícl, 2017. ISBN: 978-80-7440-190-9

formátů¹³ a sice státní sociální, soukromý fondový a dobrovolný program. Celkově je však možné rozlišit **pět penzijních pilířů**.

Takzvaný **1. pilíř** zahrnoval nepříspěvkový „sociální“ penzijní program (Pensiones Asistenciales, PASIS), tj. sociální penze, který byl zahájen roku 1975 a který je dostupný pro všechny občany nad 65 let (také pro zdravotně postižené a pro mentálně nemocné), bez ohledu na to, zda přispívají do 2. pilíře. Podmínkou účasti v tomto programu je to, že účastník nesmí získat penzi z žádného jiného pilíře a jeho příjem musí být nižší než 50 % mzdy. Výše „sociální“ penze představuje přibližně 50 % minimální mzdy. Dominantní **2. pilíř** představuje zmiňovaný fondový privátně řízený systém spravovaný jednotlivými AFPs (asociacemi fondového pojištění seniorů).

Vedle něj, jako **3. pilíř**, vznikl příspěvkový „veřejný penzijní program“ řízený od roku 1980, kdy byl tento program založen, Institutem pro standardizaci penzí (Instituto de Normalización Previsional, INP). V rámci tohoto programu jsou spravovány „předreformní“ penze a předpokládá se tedy, že program by měl postupně zaniknout s tím, jak již v systému nebudou pracující, kteří by pobírali „staré“ penze. Na konci 90. let se tento pilíř nadále skládal ze dvou stěžejních fondů, Služeb sociálního zabezpečení (Servicio de Seguro Social, SSS) určeného pro dělnické profese a Fondu soukromých zaměstnanců (Caja de Empleados Particulares, EMPART) pro profese nedělnické. Druhý i třetí pilíř zajišťovaly, až do reformy roku 2008, programy minimálních penzí, jež byly zavedeny již roku 1952, a tedy předcházely reformu a založení AFPs. Jak uvádí Iglesias-Palau, „přechodná“ část programu 3. pilíře, tj. operační deficit společně s tzv. uznávacími dluhopisy, by se měl postupně snižovat a jeho závazky by měly k roku 2030 dosáhnout nuly.

Specifický **4. pilíř** zastupuje zájmy zvláštních sociálních skupin, ozbrojených sil a policie, které byly záměrně vyčleněny ze zaváděného systému AFPs. Primárním (a oficiálně uváděným) důvodem jejich vyloučení byla názorová opozice některých představitelů a zástupců mocenských složek, kteří odmítali předávat informace o příslušnících sborů soukromým společnostem, zčásti ale také odlišné požadavky obou skupin týkající se penzijního systému.

Poslední, **5. pilíř**, reprezentuje dobrovolný penzijní program, jenž je daňově zvýhodněn a podobně jako 2. pilíř je řízen společnostmi typu AFPs, ale také dalšími soukromými finančními institucemi, zejména společnými fondy a společnostmi nabízejícími životní pojištění. Pracujícím a živnostníkům uvedený pilíř nabízí možnost ukládat měsíčně přibližně 50 UF, přičemž toto spoření lze ukončit před odchodem do penze, avšak přispěvatel je v takové situaci „trestán“ daňovou pokutou.

¹³ Shelton 2012: 1–5; Iglesias-Palau 2009: 9, 10–12, 46

Tabulka č. 7: Klasifikace více pilířových penzí v nových návrzích Světové banky (2005) ¹⁴

cílová skupina				hlavní kritéria		
pilíř	celoživotní chudí	neformální sektor	formální sektor	charakteristiky	účast	financování/zajištění (collateral)
0	X	X	X	„základní“ nebo „sociální penze“, alespoň sociální pomoc, univerzální či finančně testované	univerzální nebo reziduální	rozpočet/obecné příjmy
1			X	veřejný penzijní plán, veřejně řízený, dávkově definovaný nebo „hypoteticky“ příspěvkově definovaný	povinná	příspěvky, zřejmě doplněné o finanční služby
2			X	zaměstnanecké nebo osobní penzijní plány, dávkově definované nebo příspěvkově definované	povinná	finanční aktiva
3	X	x, x	X	zaměstnanecké nebo osobní penzijní plány, dávkově nebo příspěvkově definované	dobrovolná	finanční aktiva
4	X	X	X	osobní úspory, vlastnictví domů nebo jiná individuální finanční a nefinanční aktiva	dobrovolná	finanční aktiva

Zdroj: Zdroj: Holzmann – Hinz et al. 2005: 8. Pozn.: Velikost charakteristik označených jako x či X, označuje význam každého pilíře pro jednotlivou cílovou skupinu.

¹⁴ Penzijní reformy. Úřad vlády. *Penzijní reformy*. Vít Klepárník, Vladimír Štípek, Jan Bittner, Michal Pícl, 2017. ISBN: 978-80-7440-190-9

5.3. Důchodové systémy v zemích V4 a v pobaltských zemích

Podle studie Penzijní reformy¹⁵ lze snadno popsat podobné a rozdílné rysy ve čtyřech středoevropských zemích (Polsku, Maďarsku, Slovensku a České republice) a třech zemích pobaltského subregionu (Lotyšsku, Estonsku a Litvě). Každá země aplikovala model reformy penzí vlastním způsobem.

Následující tabulka nabízí srovnání.

Tabulka 8. Srovnání Polska, Maďarska, Slovenska z hlediska schémat důchodového systému.

	Polsko	Maďarsko	Slovensko
Veřejné schéma			
1. pilíř	Veřejný zákonný penzijní systém (zaměstnanci a OSVČ (mimo zemědělství)). Správce: Sociální pojišťovna 2 schémata: -Narození do 1948 – průběžný dávkově definovaný (DB) -Narození po 1948 – příspěvkově definovaný průběžný (nefinanční) systém (DC)	Veřejný penzijní systém (povinný, průběžný, dávkově definovaný, spojen s výší výdělku, netestován na potřebnost Původně několik veřejných důchodových schémat – zrušeny od 2012 nebo 2015	Veřejný penzijní systém – povinné důchodové pojištění Povinný, průběžný, spojen s výší výdělku (s výší příspěvků do systému), dávkově definován Správce: Sociální pojišťovna
Financování	Financován z příspěvků zaměstnanců a zaměstnavatelů (rovným dílem 19,52 % z hrubé mzdy). Příspěvky jsou rozděleny do dvou nebo tří důchodových účtů. ¹⁶	Financován z příspěvků zaměstnavatele i zaměstnance	Financován příspěvky zaměstnance a zaměstnavatele, stát platí příspěvky za stanovené skupiny obyvatelstva
Výše dávek	je vypočtena jako podíl hodnoty důchodových účtů (po indexaci a valorizaci) a očekávané délky života při odchodu do důchodu.	bere do úvahy celou pracovní historii: výše dávky závisí na počtu odpracovaných let a výši příjmů (vypočítává se jako procentní výměra z čisté mzdy)	vypočteny na základě bodového systému a závisí na výši výdělku a době v systému; je omezena, omezením maximální výše osobního mzdového bodu jako jednoho z parametrů pro výpočet dávky.
Věk odchodu do důchodu	65 let muži, 60 let ženy	63,5 let pro muže i ženy, postupně se zvyšuje až na 65 let do roku 2022	62 let, pro ženy narozené do konce roku 1961 snižován o počet narozených dětí
Minimální výše důchodu	1000 PLN/měsíc, je doplácena z veřejných fondů	Sociální pomoc, financován z daní	stanoven garantovaný starobní důchod v případě, že suma

¹⁵ Penzijní reformy. Vít Klepárník, Vladimír Štípek, Jan Bittner, Michal Pícl, 2017. ISBN: 978-80-7440-190-9

¹⁶ Výše příspěvku je omezena stropem (platí se pouze do mzdy ve výši 30násobku průměrné měsíční mzdy).

			přiznaného důchodu nedosahuje aspoň této hodnoty
Předčasný důchod	pro některá nebezpečná povolání (horníci)	Nárok po 20 letech příspěvků. Minimální doba účasti v systému je 15 let	Penalizace za předčasný odchod do důchodu (možný 2 roky před zákonným věkem), bonus za odložení odchodu do důchodu
poznámka	Speciální schémata pro zemědělce, a uniformované složky.	Možnost propojení práce a důchodu (s výjimkou veřejného sektoru.	minimální doba přispívání do systému: 15 let
Soukromé schéma			
2. pilíř	Dobrovolný osobní penzijní fond: Příspěvky do veřejného penzijního systému mohou být rozděleny a část (2,92 % hrubé mzdy) může jít do osobního příspěvkového fondu (FDC) Původně povinný, od roku 2014 dobrovolný	Povinné spoření bylo zrušeno v roce 2010 Rozděleno do 1. a 3. pilíře	Soukromé spoření u důchodových společností - Statutární, fondový důchodový systém - Dobrovolný (bez možnosti výstupu) – již několikrát byl na základě politického rozhodnutí otevřen pro vystoupení
	Návrh nového zákonného zaměstnaneckého „kapitálového plánu“		
3. pilíř	Dobrovolné zaměstnanecké nebo individuální penzijní pojištění	Dobrovolné fondové penzijní spoření. Velmi nízká účast, 89 % disponibilního příjmu dostávají penzisté od státu	Individuální doplňkové dobrovolné důchodové pojištění

Zdroj: Stručný přehled důchodových systémů v zemích EU. Parlamentní institut. Daša Smetanková, Tereza Krček, Jan Vlha. 2018.

Reformy byly různorodé, nejradikálnější typ reformy předpokládal ukončení celého systému definovaných příspěvků. Tento postup zvolilo ve středovýchodní Evropě jako první Maďarsko a po něm i Polsko (a ještě později také Česká republika). Tyto země čelily jak propastem ve financování deficitu penzijních účtů, tak překážkám ve financování.

Hlavní problém penzijních reforem je samotný princip privatizace sociálního spoření na penzi a s ním spjaté transakční náklady. Privatizace systému vyvádí část výnosů (příjmů státu) z 1. pilíře, který je obvykle typem PAYG, do 2. pilíře, v důsledku čehož vzniká v 1. pilíři finanční mezera. Takzvané transakční náklady spojené se vznikem a fungováním 2. pilíře však zahrnují nejen samotnou finanční

propast (nárůst veřejného dluhu), ale i finanční náklady spojené s jeho spravováním, což znamená, že celkové náklady spojené s penzijními reformami byly podstatně větší než zmíněná finanční propast. Finanční propast a náklady s ní spojené jsou hlavním důvodem ústupu od penzijních reforem ve středovýchodní Evropě, ale i v některých dalších zemích mimo tento region.

Následující tabulka shrnuje základní rysy důchodového systému v pobaltských republikách.

Tabulka 9. Srovnání pobaltských zemí z hlediska schémat důchodového systému.

	Litva	Estonsko	Lotyšsko
Veřejné schéma			
1. pilíř	Veřejný systém důchodového pojištění Zákonné penzijní pojištění (povinný průběžný systém, spojen s výší výdělku (pokrývá zaměstnance i OSVČ))	Veřejné penzijní pojištění - Povinný, průběžný, příspěvkově definovaný bodový systém (dávka se skládá z paušální části a části závislé na výdělku)	Veřejný penzijní systém - Povinný, průběžný, příspěvkově definovaný systém pomyslných účtů (NDC) spojený s výdělkem, netestován na potřebnost
Financování	Financován z příspěvků zaměstnavatelů (22,3%) a zaměstnanců (3%)	Financování systému z příspěvků zaměstnavatele, deficity jsou dofinancovány transfery ze státního rozpočtu	Financován z příspěvků zaměstnanců; zaveden odvodový strop
Výše dávek	Důchodová dávka se skládá ze dvou složek: Obecná (základní) složka, která se vypočítá pouze na základě příspěvkového období. Individuální složka týkající se samotné výše výdělku.	Starobní důchod - Skládá se ze tří částí: (1) základní paušální částka; (2) důchodové pojištění (zahrnující období do 1998) (3) důchodové pojištění založeno na individuálních sociálních odvodech (pro období od roku 1999)	je stanovena celoživotními příspěvky zaplacenými do systému. Vypočte se rozdělením individuálního kapitálu (v systému) podle průměrné délky života ve věku, kdy je nárok na důchod (faktor G).
Věk odchodu do důchodu	63,5 let pro muže a 62 let pro ženy (v roce 2017); pro plnou penzi je potřeba přispívat 30 let	63 let, od roku 2026 - 65 let (minimální délka přispívání do systému je 15 let)	63 let pro muže i ženy, do roku 2025 se zvýší na 65 let
Minimální výše důchodu	Nárok na důchod (snížený) má osoba po 15 letech odvodů	Není spojen s výší výdělků, testován na potřebnost, financován ze státního rozpočtu - Podmínka pro získání: 5 let residence	Minimální výše důchodu je extrémně nízká (od 70 eur za měsíc v závislosti na době, po kterou byly odváděny příspěvky) Forma sociální dávky pro lidi s nižším důchodem než je minimální výše důchodu

Předčasný důchod	Předčasný důchod je možný za splnění podmínek při penalizaci.	Bonus za odložení odchodu do důchodu a naopak penalizace v případě předčasného důchodu	Možnost předčasného důchodu 2 roky před zákonným věkem, mohou o něj požádat osoby 5 let před zákonným odchodem do důchodu
poznámka	Státní důchod - Vyplácí se poválečným protisovětským bojovníkům a lidem, kteří trpěli bývalým sovětským režimem, vojenští a policejní důstojníci, soudci, vědci, umělci. Sociální důchod - Minimální důchod pro osoby bez nároku na důchod ze systému sociálního pojištění a osoby se zdravotním postižením - Výše sociálního důchodu se odvíjí od výpočtového koeficientu.	- 2 složky: 1. Důchod na základě zaměstnání (starobní důchody, vdovské a vdovecké dávky, dávky pracovní neschopnosti); 2. Dávka na základě místa bydliště (národní důchod – minimální důchod); minimální příjem pro osoby, které nemají nárok na důchod na základě zaměstnání; financováno ze státního rozpočtu	Minimální doba přispívání do systému: 15 let, od roku 2025 to bude 20 let - Kombinace mzdy a plného důchodu je možná. - Důchody přiznané před rokem 1996 nepodléhají zdanění. Po roce 1996 jsou důchody zdaněny.
Soukromé schéma			
2. pilíř	Zákonný fondový penzijní systém. Příspěvkově definovaný, povinný. Financován z příspěvků zaměstnanců a státu: - 3,5 % přispívá zaměstnanec na důchodové pojištění povinně - 2 % přispívá zaměstnanec na důchodové pojištění dobrovolně - 2 % průměrné mzdy přispívá stát	Zákonné penzijní fondy. Povinné, příspěvkově definované. Financované z příspěvků zaměstnavatele a zaměstnance - Není možné vybrat před dovršením 55 let - Přispívá nepatrné množství zaměstnavatelů	Fondový, příspěvkově definovaný, spojen s výší výdělků - Přispívá se do něj od roku 2001, povinný pro zaměstnance narozené po roce 1971 - Velké procento neaktivních účastníků, jedna pětina - Financován z části příspěvků v 1. pilíři na jednoho z 9 správců aktiv.
3. pilíř	Dobrovolný, fondový, příspěvkově definovaný. Dobrovolné příspěvky zaměstnavatele i zaměstnance	Individuální penzijní připojištění, příspěvkově definované	Individuální penzijní spoření Dobrovolné, spojené s výší výdělků - Příspěvky mohou být financovány jak

Účast: přibližně 4 %
pracující populace.

zaměstnanci, tak
zaměstnavateli

Zdroj: Stručný přehled důchodových systémů v zemích EU. Parlamentní institut. Daša Smetanková, Tereza Krček, Jan Vlha. 2018.

Mandatorní soukromě řízené penzijní systémy byly zaváděny na přelomu tisíciletí. V Maďarsku v roce 1998, v Polsku v roce 1999, v Lotyšsku v roce 2001, v Estonsku v roce 2002, v Litvě v roce 2004 a na Slovensku v roce 2005. V České republice to bylo až v roce 2013.

V obou skupinách zemí došlo postupně k odchodu od 2. pilíře, vždy šlo o reakce na politické změny. V ČR nová vláda ukončila systém individuálních účtů, který začal v roce 2013, hned v roce 2014. Polská vláda zkonfiskovala státní dluhopisy ze soukromého systému v roce 2014 a pravděpodobně jej ukončí a příspěvek na individuální účty krácen ze 7,3 % na 2,3 %. Na Slovensku byl v roce 2012 příspěvek na individuální účty krácen z 9 % na 4 %. V roce 2011 maďarská vláda ukončila systém individuálních účtů. V Lotyšsku byl v roce 2010 příspěvek na individuální účty krácen z 8 % na 2 %; měl by se zvýšit na 6 %. V Litvě byl v letech 2009 až 2011 příspěvek na individuální účty krácen z 5,5 % na 1,5 %.

6. Návrhy změn důchodového pojištění do roku 2050 z pohledu Rady hospodářské a sociální dohody.

V současném období do roku 2025 v rámci připravované reformy důchodového pojištění jsou řešeny pouze nejaktuálnější problémy změn soustředěné na postupné odstraňování chudoby stárnoucí populace. Připravuje se zavádění 0 pilíře (minimálního důchodu) a dva další pilíře umožňující vyšší zásluhovost důchodového pojištění. Prozatím se nepočítá s možností zaměstaneckého důchodového pojištění a soukromého důchodového pojištění, které různými způsoby předpokládají nebo již realizují nejen státy západní Evropy, ale jak je patrné z kapitoly č.5 studie i státy střední a východní Evropy.

Ve výhledu do roku 2050 by po vyhodnocení zkušeností ze současně připravované reformy důchodového pojištění by po roce 2030 účinnost přijatých opatření měla být analyzována a následně by bylo vhodné přistoupení k širší reformě vícepilířového důchodového zabezpečení podle doporučení Světové banky, uvedené na str. 24 této studie. Současně by měla být vzata v úvahu i klíčová , doporučení ze studie OECD z roku 2020, uvedená na str. 17-18 studie.

V roce 2050 bude podle str. 8 studie počet občanů starších 65 let představovat cca 28 % celkové populace což představuje cca dvojnásobek počtu občanů starších 65 let v roce 2010. Tato skutečnost znamená nutnost změn nejen v důchodovém zabezpečení z hlediska jeho udržitelnosti, ale především i řadu sociálních opatření spojených s bydlením , sociální a zdravotní péčí i životním minimem.

Úkolem sociálních partnerů proto bude aktivně se zapojit nejen do změn v důchodovém pojištění s více pilíři, ale i systematicky připravovat potřebné změny v sociálním zabezpečení jak se ve studii na to upozorňuje v souvislosti s Memorandem k Evropskému sociálnímu pilíři. Uvedené záměry by měly být více koordinovány i prostřednictvím Evropského hospodářského a sociálního výboru a Výboru regionů, jak vyplývá z dokumentu Evropské komise, která je přílohou č.1 této studie.

Závěr studie

Při zadávání této studie na přelomu roku 2019/20 se předpokládalo, že řada potřebných dokumentů k reformě důchodových systémů v ČR bude v průběhu roku 2020 rozpracována a bude proto možné k jednotlivým dokumentům přijímat stanoviska sociálních partnerů.

Stěžejní dokumenty jako je např. materiál OECD k důchodovému systému v ČR byl však předán ČR až v 2. pol. roku 2020 a z toho vyplývající návrh MPSV a Komise pro spravedlivé důchody řešící další postup na přípravě důchodové reformy, byl publikován až koncem roku. Proto se autorky studie zaměřily na analýzu vývoje důchodového systému v ČR v uplynulých letech a současně se i více zabývaly demografickým vývojem a jeho budoucností v dalších cca 30 letech.

EU v závěru roku 2020 vypracovala dokument, který se zabývá důsledky demografických změn v Evropě a připravuje v roce 2021 řadu opatření souvisejících s útlumem problémů vyplývajících ze stárnutí populace, ale i společných opatření souvisejících s ekonomickým zabezpečením stárnoucí populace v jednotlivých členských státech, včetně důsledků pandemie COVID 19 a to za předpokladu, že oblast sociální politiky je v působnosti jednotlivých členských států. Protože jde však o společné problémy čl. států EU, jak vyplývá z materiálu o dopadech demografických změn a pandemie COVID 19 připravují se i společná opatření členských států EU uvedený problém řešit ve vazbě na připravované důchodové reformy čl. států.

Z uvedeného vyplývá, že studie z objektivních důvodů neměla možnost přijít se zásadními doporučeními k problémům důchodového pojištění a proto autorky studie jsou připraveni i v roce 2021 spolupracovat se sociálními partnery při posuzování nově předkládaných dokumentů MPSV jak v oblasti legislativní tak i v oblasti ekonomické. Aktuální návrhy možných změn finančního zajištění seniorů v ČR jsou uvedeny v kap. 6. studie.

Zdroje:

Economic and Financial European Commission. Affairs. The 2021 Ageing Report: Underlying Assumptions and Projection Methodologies. ISBN 978-92-76-16331-2. Online. Dostupné z: https://ec.europa.eu/info/publications/2021-ageing-report-underlying-assumptions-and-projection-methodologies_en

European Commission. The 2018 Ageing Report: Economic and Budgetary Projections for the EU Member States (2016-2070). ISBN 978-92-79-77460-7 (online) Dostupné z: https://ec.europa.eu/info/publications/economy-finance/2018-ageing-report-economic-and-budgetary-projections-eu-member-states-2016-2070_en

Fiscal Sustainability Report 2018. Online. Dostupné z: https://ec.europa.eu/info/publications/economy-finance/fiscal-sustainability-report-2019_cs

Důchodová reforma dostupná z: <https://icv.vlada.cz/cz/duchodova-reforma/nejcastejsi-dotazy/>

MF ČR. Hospodaření systému důchodového pojištění. Online. Dostupné z: <https://www.mfcr.cz/cs/verejny-sektor/statni-rozpocet/hospodareni-systemu-duchodoveho-pojisten>

MPSV. 2019. Zpráva o stavu důchodového systému České republiky a o jeho předpokládaném vývoji se zřetelem na demografickou situaci České republiky a na očekávaný populační a ekonomický vývoj. Online. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/documents/20142/225513/Zpr%C3%A1va+2019.pdf/6f47700b-66a2-00a1-c86e-28090e8f5c6a>

Nařízení Rady (EU)2020/2094 ze dne 14.12.2020, kterým se zřizuje nástroj EU na podporu oživení, jehož účelem je podpořit oživení po krizi COVID-19. dostupné z www.europa.eu.

OECD. 2020. Přehled důchodových systémů v zemích OECD: Česká republika. Online. Dostupné z: <http://duchodovakomise.cz/wp-content/uploads/2020/11/OECD-Penzijn%C3%AD-p%C5%99ehled-%C4%8CR.pdf>

Parlamentní institut. Daša Smetanková, Tereza Krček, Jan Vlha. 2018. Stručný přehled důchodových systémů v zemích EU. Online. Dostupné z: <https://public.psp.cz/sqw/text/orig2.sqw?idd=81940>

Úřad vlády ČR. 2017. Klepárník. V., Štípek, V., Bittner, J., Pícl, M. Penzijní reformy. Penzijní reformy od Chile po středovýchodní Evropu. ISBN: 978-80-7440-190-9. Online. Dostupné z: <https://www.vlada.cz/assets/media-centrum/dulezite-dokumenty/Penzijni-reformy.pdf>

Zelená kniha o stárnutí-Podpora mezigenerační solidarity a odpovědnosti, COM(2021) 50 final, dostupné na www.europa.eu

Zpráva EK o dopadu demografických změn COM(2020)241 final na www.europa.eu

Evropská unie
Evropský sociální fond
Operační program Zaměstnanost

 Podpora III
průvodce světem práce | informace zaměstnancům

Přílohy:

1. Demografický vývoj EU
2. Důchodová reforma MPSV
3. Tabulka - Hospodaření důchodového pojištění 2013 - 2020

V Bruselu dne 17.6.2020
COM(2020) 241 final

**ZPRÁVA KOMISE EVROPSKÉMU PARLAMENTU, RADĚ, EVROPSKÉMU
HOSPODÁŘSKÉMU A SOCIÁLNÍMU VÝBORU A VÝBORU REGIONŮ**

o dopadu demografických změn

{SWD(2020) 109 final}

OBSAH

1.	ÚVOD	2
2.	HNACÍ SÍLY DEMOGRAFICKÝCH ZMĚN V EVROPĚ	4
2.1	DELŠÍ STŘEDNÍ DÉLKA ŽIVOTA	4
2.2	NIŽŠÍ PORODNOST	7
2.3	STÁRNOUCÍ OBYVATELSTVO	9
2.4	MENŠÍ DOMÁCNOSTI	10
2.5	MOBILNĚJŠÍ EVROPA	11
2.6	MĚNÍCÍ SE POČET OBYVATEL	12
3.	DOPAD DEMOGRAFICKÝCH ZMĚN V EVROPĚ NA NAŠE SOCIÁLNĚ TRŽNÍ HOSPODÁŘSTVÍ	14
3.1	LIDÉ, PRÁCE A DOVEDNOSTI	15
3.1.1	VĚTŠÍ A INKLUZIVNĚJŠÍ TRH PRÁCE	16
3.1.2	PRODUKTIVITA PROSTŘEDNICTVÍM DOVEDNOSTÍ A VZDĚLÁVÁNÍ	18
3.2	ZDRAVOTNÍ A DLOUHODOBÁ PÉČE	19
3.3	DOPAD NA VEŘEJNÉ ROZPOČTY	22
3.4	REGIONÁLNÍ A MÍSTNÍ ROZMĚR	23
3.4.1	KVALITA ŽIVOTA, INFRASTRUKTURA A PŘÍSTUP KE SLUŽBÁM ..	27
4.	DVOJÍ TRANSFORMACE A DEMOGRAFICKÉ ZMĚNY	31
5.	GEOPOLITIKA DEMOGRAFIE: EVROPA VE SVĚTĚ	32
	ZÁVĚRY A VÝHLED DO BUDOUCNA	35

1. ÚVOD

Vypuknutí pandemie COVID-19 během okamžiku změnilo Evropu i svět. Otestovalo naše systémy zdravotní péče a systémy sociálního zabezpečení, jakož i naši ekonomickou a sociální odolnost. Bude mít trvalý dopad na způsob, jakým společně žijeme a pracujeme – a to i potom, co virus zmizí. Pandemie udeřila v době, kdy již Evropa prošla obdobím hlubokých transformací vyvolaných klimatickými, demografickými a společenskými změnami.

Demografické změny se týkají lidí a jejich života. Týkají se toho, co děláme, jak pracujeme a které místo nazýváme domovem. Týkají se našich komunit a způsobu, jakým všichni společně žijeme. Týkají se rozmanitosti lidí a prostředí, které obohacují a utvářejí naši společnost, činí nás silnějšími a naplňují motto EU „*Jednotná v rozmanitosti*“. To je dnes zapotřebí více než kdy jindy. Jak jsou pomalu a opatrně rušena omezení volného pohybu osob v celé Evropě, uvědomujeme si, jak je důležité porozumět dopadu, který mají tyto demografické změny na naši společnost, a reagovat na něj. To bude nutné zohlednit při hospodářské obnově Evropy a při revizi získaných zkušeností – ať už se jedná o sociální a ekonomický rozměr, nebo o zdravotní a dlouhodobou péči a mnoho dalších otázek přesahujících zmíněné aspekty.

Během posledních týdnů a měsíců se souvislost mezi demografickými strukturami a potenciálem dopadu a oživení ostře a často bolestivě projevila. Viděli jsme, jak naše nejstarší generace trpí nejvíce – starší lidé jsou v této krizi nejzranitelnější. Nejenže mají vyšší riziko komplikací, pokud se tímto onemocněním nakazí, ale jsou také jednou z nejizolovanějších a nejodříznutějších skupin obyvatel kvůli opatřením k omezení fyzického kontaktu a omezení volného pohybu, jež byla přijata k záchraně životů v celé Evropě. **Potřeba solidarity mezi generacemi je jednou z hnacích sil oživení Evropy¹.**

Řízení dopadu dlouhodobých demografických změn má mnoho různých aspektů: jak řídíme naše veřejné zdraví, veřejné rozpočty nebo veřejný život, ale také to, jak řešíme otázky, jako jsou osamělost, péče v komunitě a přístup k životně důležitým službám. Řešení těchto otázek bude důležité k úspěšnému oživení a určí rychlost a míru, do jaké budeme schopni obnovit náš každodenní život, sociální síť a hospodářství. Z dlouhodobého hlediska je to pro Evropu příležitost **vybudovat spravedlivější a odolnější společnost.**

Škody způsobené krizí a potřebu řešit všechny druhy ztrát nesmíme podceňovat. Tvrdit, že **Evropané obecně mají delší, zdravější a bezpečnější život** se může v této souvislosti zdát rozporuplné. Z dlouhodobého hlediska je to však stále realita a měli bychom být hrdí na velký pokrok z minulých desetiletí, díky kterému jsme tohoto stavu dosáhli. Systémy sociálního zabezpečení a zdravotní péče v Evropě jsou v celosvětovém měřítku nejpokročilejší. Společně s dovedností a obětavostí tolika pracovníků v první linii pomohly od začátku krize zachránit bezpočet životů. Stres, kterému byli pracovníci vystaveni, a to zejména v oblastech se starším obyvatelstvem, však ukázal, že je třeba je dále podporovat.

Díky tomuto pokroku je kvalita našeho života i nadále jedinečná a naše společnost patří k těm sociálně nejspravedlivějším na světě, přestože nerovnosti stále přetrvávají. Naše obyvatelstvo stárne

¹ COM(2020) 456 final: Chvilé pro Evropu: náprava škod a příprava na příští generaci

a obecně žije v menších domácnostech. Jsme stále více v pohybu, déle pracujeme, více se učíme a častěji měníme práci. Všechny tyto trendy mají významný dopad na naši společnost – a některé z těchto faktorů mohly mít vliv na výskyt a rozšíření viru, v některých zemích, ať už jde o stárnutí obyvatelstva, složení domácnosti či hustotu obyvatelstva.

Tyto otázky lze často nejlépe řešit na místní a regionální úrovni. To odráží skutečnost, že demografické změny se v různých částech téže země často výrazně liší. Některé regiony čelí dvojnásobnému problému nízkých příjmů a současně rychle klesajícího počtu obyvatelstva. V těchto problematických, většinou venkovských oblastech, kde žije 31 milionů lidí, jde o hodně. **Evropa bude usilovat o zlepšení životní úrovně a snížení nerovnosti.** Je třeba, aby byly zajištěny potřeby lidí a aby tam, kde žijí, měli vyhlídky a pracovní příležitosti. Jedná se o přístup ke zdravotní péči, péči o děti a vzdělávání, jakož i k dalším důležitým místním službám, jako jsou pošty, knihovny nebo doprava.

Demografické změny nejsou žádnou novinkou, rozdíly v našem životě však nyní vnímáme silněji. Evropa se vydává na cestu k oživení, o to důležitější nyní bude se těmito změnami zabývat. Zaměření na souběžnou zelenou a digitální transformaci pomůže zajistit mnoho inovativních a udržitelných řešení, která potřebujeme k řešení dopadu demografických změn.

Demografické změny ovlivňují také postavení Evropy ve světě. Vzhledem k tomu, že se podíl evropského obyvatelstva na světě nadále zmenšuje, je důležité, aby EU vystupovala a jednala jednotně a využila všech svých kolektivních sil a rozmanitosti. To je třeba vidět i v souvislosti s významnými demografickými změnami v našem sousedství a po celém světě, které budou mít přímý dopad na samotnou Evropu.

Tato zpráva představuje hybné síly demografických změn a jejich dopad v celé Evropě². Pomůže určit, jak lze nejpostiženější osoby, regiony a komunity nejlépe podpořit, aby se přizpůsobili měnícím se okolnostem – v důsledku krize, oživení a dále. Cílem práce Komise v této oblasti je zlepšit naše znalosti a prognózy s cílem zajistit, abychom mohli podporovat ty, kteří to potřebují – jak dnes, tak v budoucnu. Nejedná se nutně o zvrácení nebo zpomalení jmenovaných trendů. Jde o to vybavit se správnými nástroji, abychom mohli nabídnout nová řešení a podporovat lidi během změn.

To v konečném důsledku znamená zajistit, **aby žádný region ani jedinec nezůstal pozadu**, což je pocit, který může nakonec vést ke ztrátě důvěry v naši demokracii. Proto má tato Komise poprvé místopředsedkyni pro demokracii a demografii, a proto se toto téma také objeví na konferenci o budoucnosti Evropy, která dá občanům možnost hrát při budování odolnější, udržitelné a spravedlivé Unie vedoucí úlohu. Přestože jsou mnohé pravomoci v těchto oblastech v rukou členských států, je Komise připravena jít příkladem a určit otázky a podpořit vnitrostátní, regionální a místní opatření.

² – Pracovní dokument útvarů Komise (SWD(2020) 109 final) doplňuje zprávu o další údaje, mapy a tabulky.

2. HNACÍ SÍLY DEMOGRAFICKÝCH ZMĚN V EVROPĚ³

Jako Evropané žijeme s každým rokem déle než kdykoli dříve a naše obyvatelstvo stárne. Stále více z nás se rozhodlo žít, pracovat nebo studovat v jiné zemi EU a migrace do Evropy nebo z Evropy stále kolísá. Stále více z nás také nyní žije v menších domácnostech a máme méně dětí než dříve. Tyto hnací síly demografických změn se v Evropě liší, často se výrazně liší i mezi různými regiony téže země⁴.

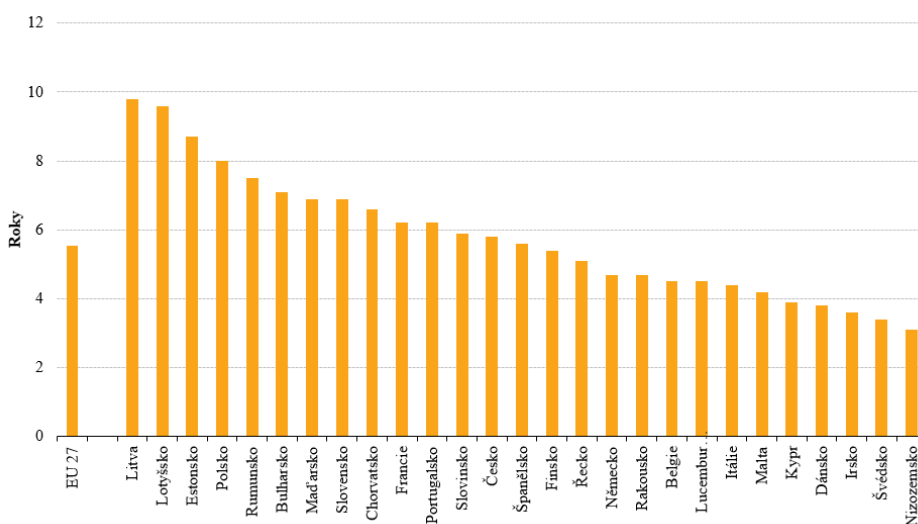
2.1 DELŠÍ STŘEDNÍ DÉLKA ŽIVOTA

Evropané žijí déle a v průměru po delší dobu v dobrém zdravotním stavu. Střední délka života při narození se za posledních pět desetiletí prodloužila u mužů i žen přibližně o 10 let⁵. Pandemie odhalila zranitelnost stárnoucího obyvatelstva; není ovšem pravděpodobné, že by změnila tento celkový pozitivní trend, pokud jde o střední délku života.

Předpokládá se⁶, že v roce 2070 dosáhne střední délka života při narození u mužů 86,1 roku oproti 78,2 v roce 2018. U žen se odhaduje na nárůst na 90,3 – oproti 83,7. Hlavní vliv na vaši střední délku života má místo, kde žijete. Na vnitrostátní úrovni se střední délka života při narození pohybuje od 83,5 roku ve Španělsku po 75 v Bulharsku.

Mezi ženami a muži žijícími v různých částech EU existují rozdíly. Třebaže střední délka života žen při narození v EU-27 je o 5,5 roku vyšší než u mužů, není tomu všude stejně. V Lotyšsku a Litvě je rozdíl více než devět let, zatímco v Dánsku, Irsku, na Kypru, v Nizozemsku a Švédsku je to méně než čtyři roky.

Rozdíl mezi střední délkou života při narození mezi ženami a muži v roce 2018

Zdroj: Eurostat

³ Není-li uvedeno jinak, pojmy Evropa a EU v této zprávě odkazují na EU-27.

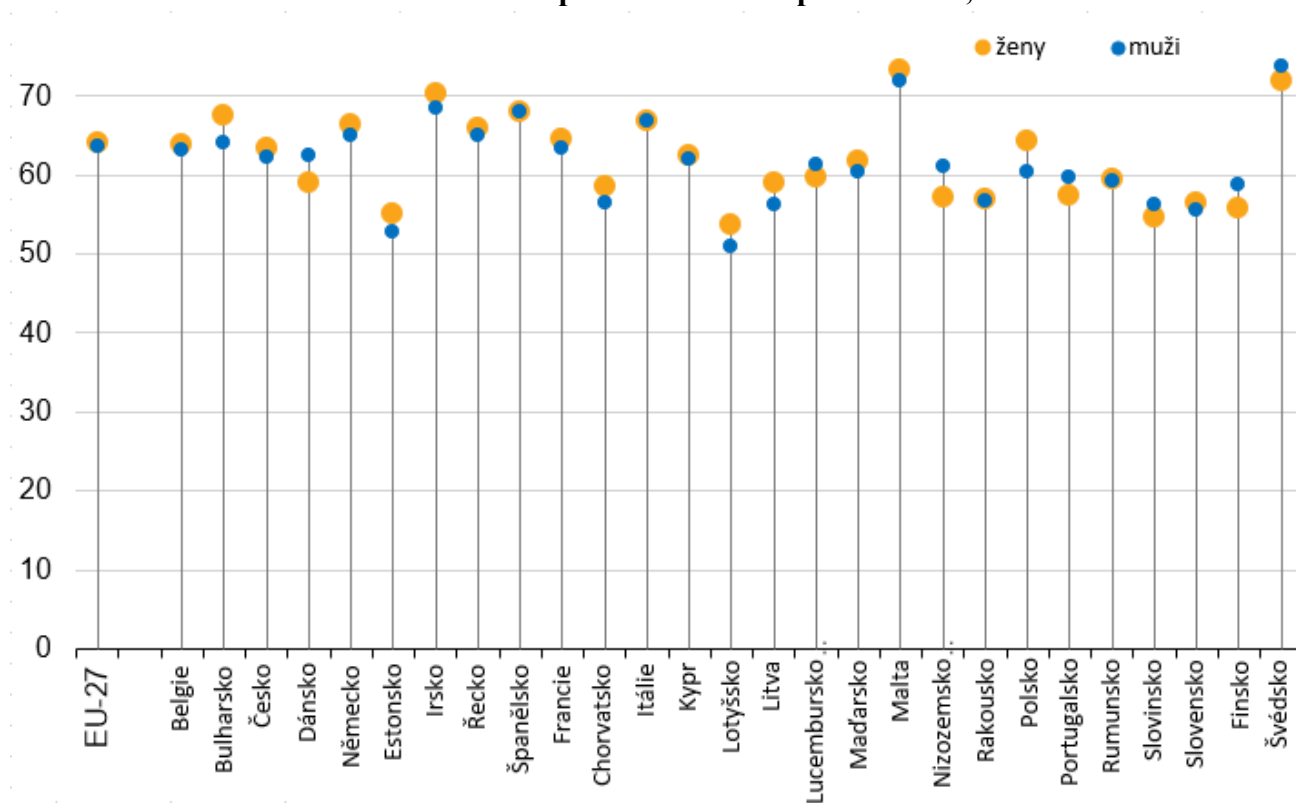
⁴ Statistické údaje Eurostatu použité v této zprávě vycházejí z údajů převzatých z databáze Eurostatu v květnu 2020.

⁵ Další informace viz statistika Eurostatu „Statistics Explained“ týkající se statistiky úmrtnosti a střední délky života: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Mortality_and_life_expectancy_statistics

⁶ Demografické odhady jsou hypotetické scénáře založené na pozorovaných údajích, které pomáhají porozumět dynamice obyvatelstva. Je důležité zdůraznit, že odhady nelze brát jako prognózy. Další informace o demografických odhadech Eurostatu: <https://ec.europa.eu/eurostat/web/population-demography-migration-projections/population-projections-data>

Velkou část našeho života trávíme v dobrém zdravotním stavu. Hodnota *střední délky života prožité ve zdraví*⁷ se liší podle pohlaví a země. V rámci celé EU byla v roce 2018 hodnota střední délky života prožité ve zdraví (při narození) 64,2 let u žen a 63,7 let u mužů⁸. Tyto údaje se opět výrazně liší v závislosti na tom, kde žijete. Například muž žijící ve Švédsku má v průměru více než 73 let střední délky života prožité ve zdraví ve srovnání s 51 lety v případě muže v Lotyšsku. Téměř polovina starších lidí trpí zdravotním postižením⁹ – toto číslo se zvyšuje s tím, jak lidé přecházejí do starších věkových skupin. Častěji čelí vážným problémům kvůli snížené pohyblivosti a kvalita jejich života závisí na tom, do jaké míry e naše společnost a prostředí inkluzivní a přístupné.

Střední délka života prožita ve zdraví při narození, 2018

Zdroj: Eurostat

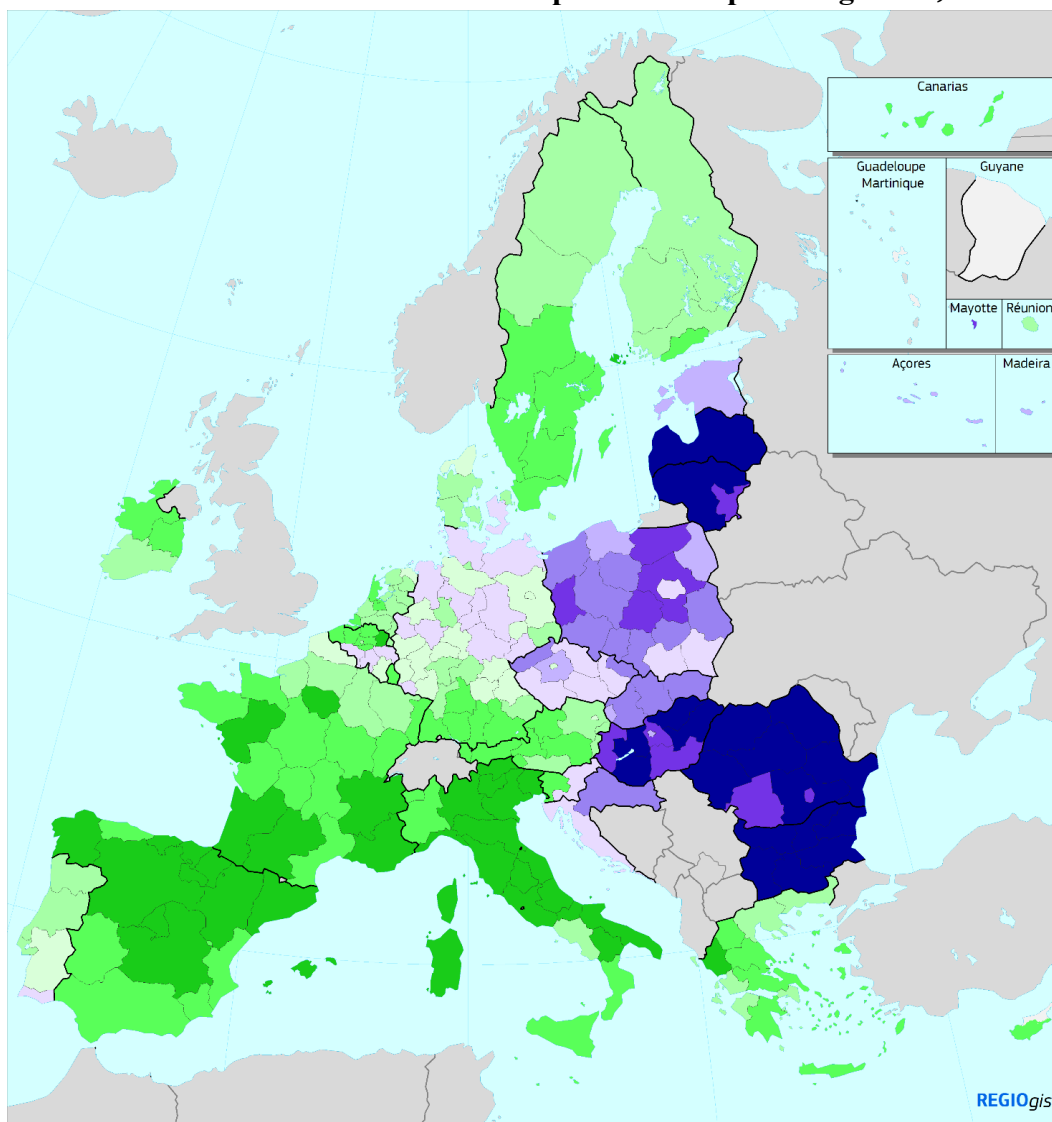
⁷ Další informace o konceptu a datech naleznete na adrese: <https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/pdfscache/1101.pdf>

⁸ Další informace viz Stav zdraví v EU, Stručný pohled na zdraví obyvatel Evropy 2018, OECD/EU (2018) –

https://ec.europa.eu/health/state/glance_cs

⁹ V roce 2018 pocítilo 49 % osob ve věku 65 a více let zdravotní postižení nebo trvalé zdravotní omezení. (Zdroj: Eurostat online tabulka hlth_silc_06)

Střední délka života při narození podle regionu¹⁰, 2018

Life expectancy by NUTS2 region, 2018

Life expectancy at birth in years	
< 76.0	80.6 - 81.0
76.0 - 77.0	81.0 - 82.0
77.0 - 78.0	82.0 - 83.0
78.0 - 79.0	> 83.0
79.0 - 80.6	no data

Source: Eurostat (demo_r_mlifexp)

0 500 km

© EuroGeographics Association for the administrative boundaries

¹⁰ Ve společné klasifikaci územních jednotek pro statistiku se používají tři typy regionů, známé jako NUTS. Tato mapa zobrazuje regiony NUTS2. Průměrný region NUTS2 v zemi má 800 000 až 3 miliony obyvatel.

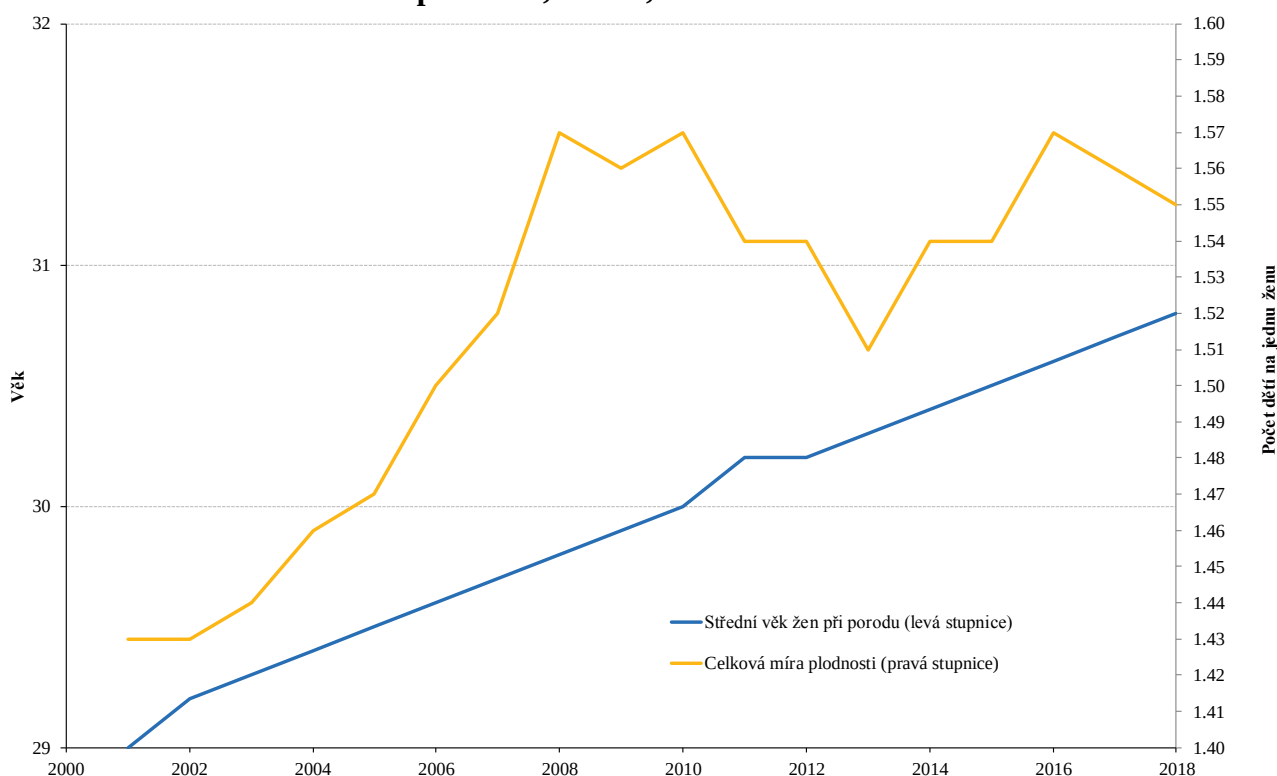
2.2 NIŽŠÍ PORODNOST

Od šedesátých let do poloviny devadesátých let se v Evropě průměrný počet porodů na ženu snižoval¹¹. V prvním desetiletí 21. století se mírně zvýšil a poté se v následujícím desetiletí zhruba stabilizoval.

V roce 2018 připadalo 1,55 dítěte na jednu ženu, což je pod hodnotou 2,1 považovanou za úroveň potřebnou k udržení prostého zachování konstantní velikosti populace při absenci migrace. Téměř žádný region v Evropě nedosahuje této úrovně¹², přičemž některé regiony zaznamenaly i míru nižší než 1,25. Je tomu tak například na severozápadě pyrenejského poloostrova, jihovýchodě Itálie a Sardinie a v některých částech Řecka.

Ženy také rodí v průměru později. V letech 2001 až 2018 vzrostl průměrný věk žen při porodu v EU z 29,0 na 30,8 roku.

Ukazatele plodnosti, EU-27, 2001–2018

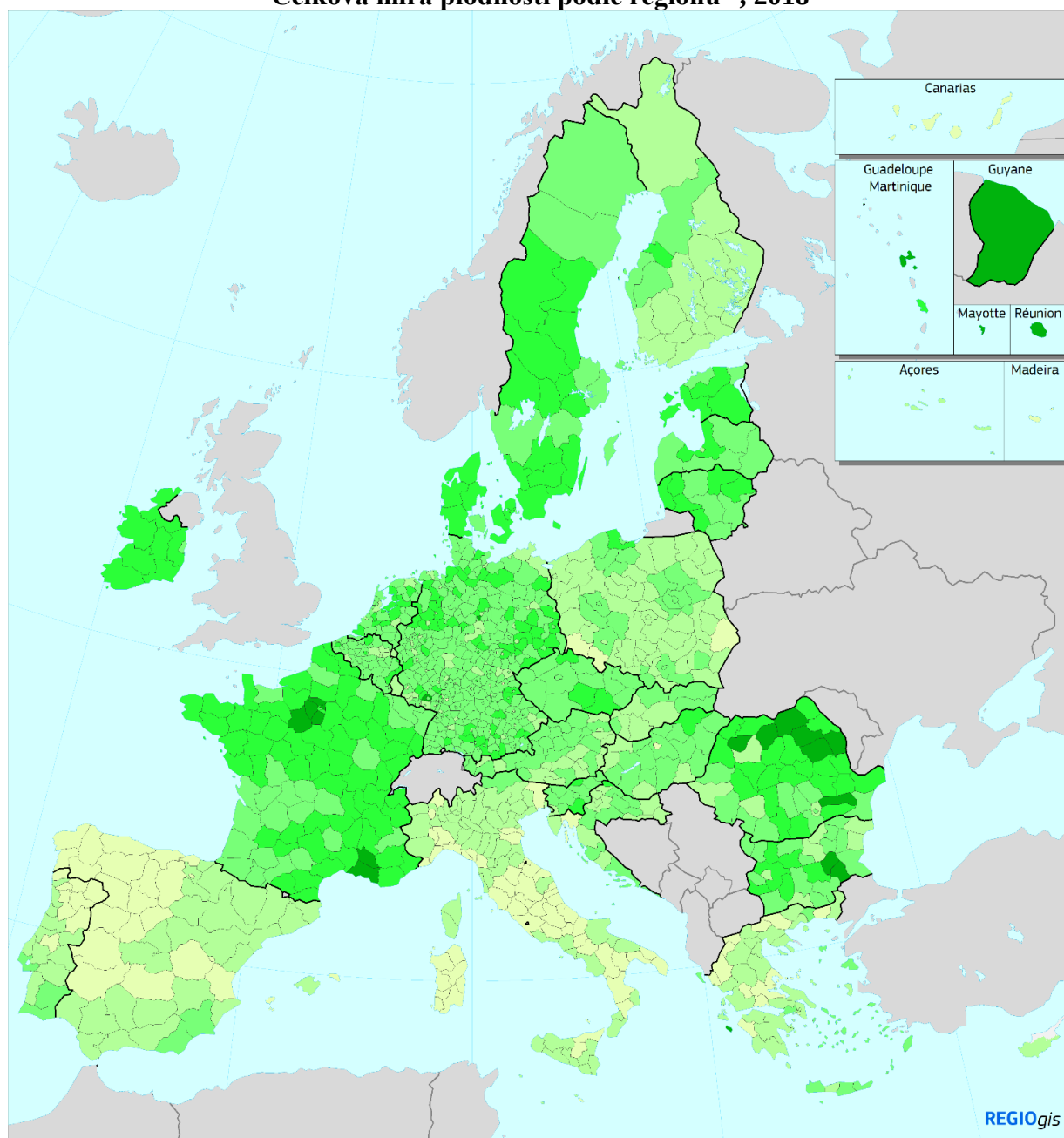
Zdroj: Eurostat

¹¹ Další informace viz statistiky Eurostatu „Statistics Explained“ týkající se statistik plodnosti:

https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Fertility_statistics

¹² V 1169 regionech NUTS3 mají pouze čtyři regiony míru porodnosti nad 2,1: Mayotte (4,6), Guyane (3,8), La Réunion (2,4) a Melilla (2,3).

Celková míra plodnosti podle regionů¹³, 2018

Total Fertility Rate by NUTS3 region, 2018

Number of live births per woman

- < 1.25
- 1.25 - 1.50
- 1.50 - 1.75
- 1.75 - 2.00
- >= 2.00

Source: Eurostat (demo_r_find3)

0 500 km

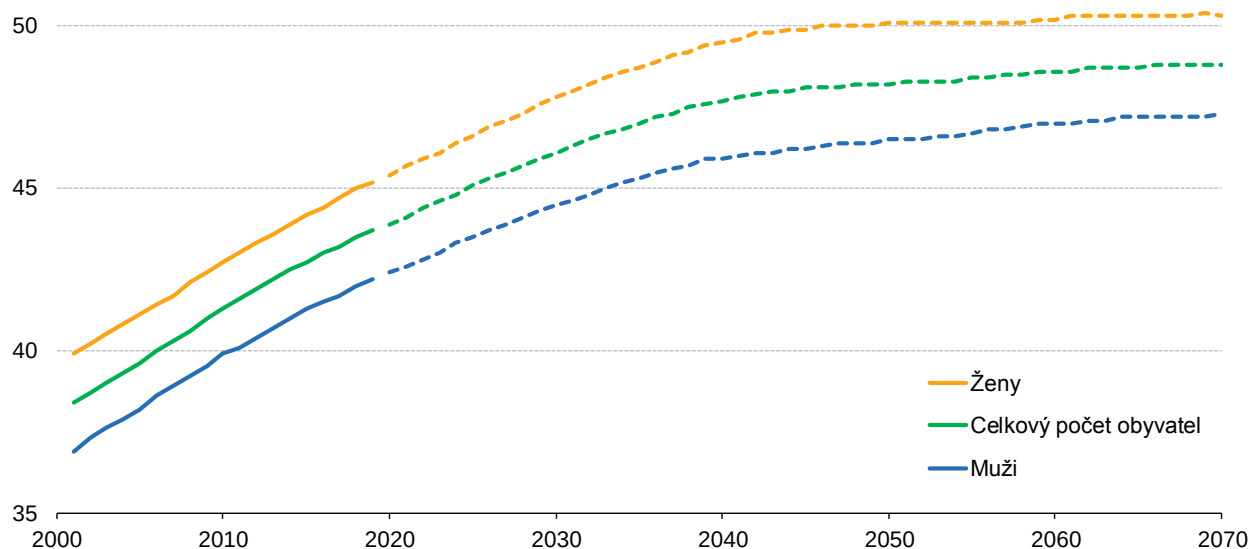
© EuroGeographics Association for the administrative boundaries

¹³ Tato mapa ukazuje regiony NUTS3. Průměrný region NUTS3 v zemi má 150 000 až 800 000 obyvatel.

2.3 STÁRNOUCÍ OBYVATELSTVO

Obyvatelstvo Evropy stárne. Medián věku¹⁴ obyvatelstva v EU-27 se již řadu let zvyšuje a předpokládá se, že se bude zvyšovat podobným tempem i další dvě desetiletí. Medián věku může v roce 2070 dosáhnout 49 let – přibližně o pět let více než dnes.

Medián věku obyvatelstva EU-27, 2001–2070

Zdroj: Eurostat

S naším mediánem věku se zvyšuje i počet a podíl osob ve vyšších věkových skupinách. Odhaduje se, že do roku 2070 bude 30 % lidí v Evropě ve věku 65 let a více, oproti dnešním přibližně 20 %. Od roku 2019 do roku 2070 se předpokládá nárůst podílu lidí ve věku 80 let a více na více než dvojnásobek ve výši 13 %¹⁵.

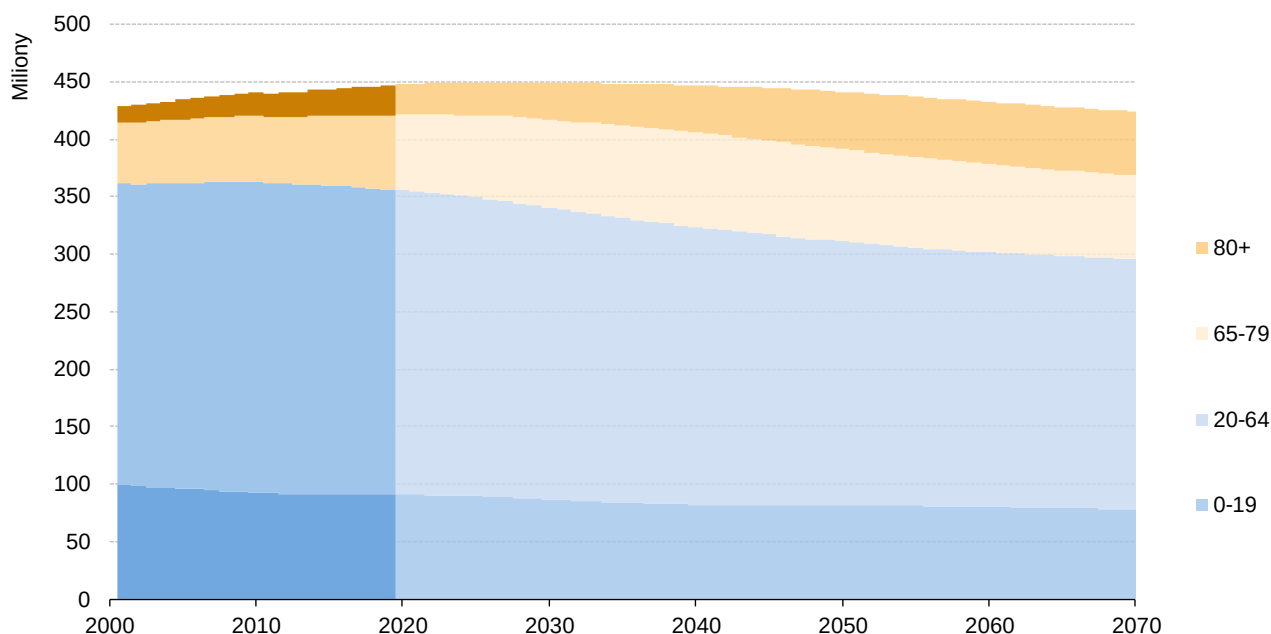
Současně se předpokládá pokles počtu obyvatel v produktivním věku (20–64 let)¹⁶. V roce 2019 to bylo 59 % celého obyvatelstva. Předpokládá se, že do roku 2070 tento podíl klesne na 51 %. Předpokládá se, že do té doby se počet dětí a mladých lidí (ve věku 0–19 let) sníží o 12,6 milionu.

¹⁴ Medián věku je široké měřítko stáří obyvatelstva: polovina obyvatelstva je starší než medián věku, zatímco druhá polovina je mladší.

¹⁵ Další informace viz statistika Eurostatu „Statistics Explained“ o struktuře obyvatelstva a stárnutí: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Population_structure_and_ageing/cs

¹⁶ Obyvatelstvo v produktivním věku je obvykle vymezuje jako obyvatelstvo mezi 20–64 lety. Protože obyvatelstvo stárne a více lidí ve věku 65 a více let zůstává v zaměstnání, může se tato konvenční definice změnit.

Obyvatelstvo podle věkových skupin, EU-27, 2001–2070

Zdroj: Eurostat

2.4 MENŠÍ DOMÁCNOSTI

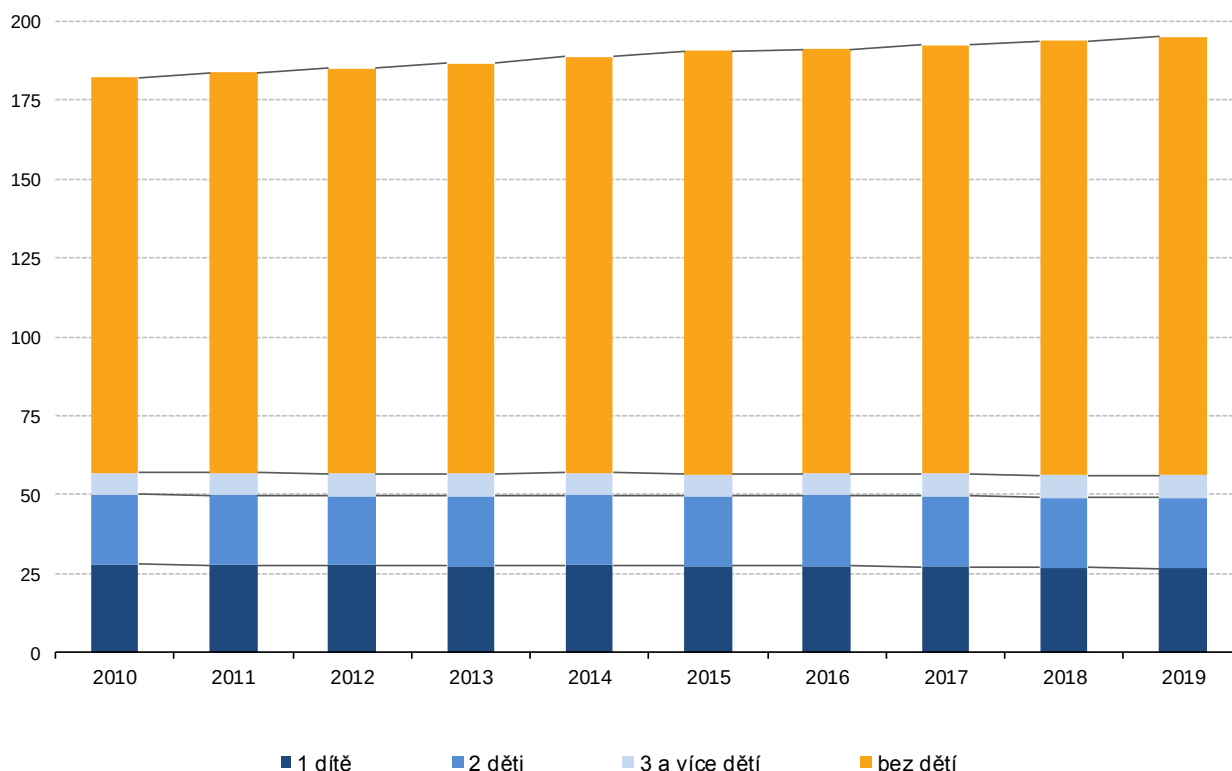
S rostoucím počtem domácností v Evropě klesá jejich průměrná velikost. V roce 2019 se v Evropě nacházelo 195 milionů domácností, což představuje nárůst o 13 milionů od roku 2010. Tyto domácnosti jsou v průměru menší. V roce 2010 čítala průměrná domácnost 2,4 osoby. V posledních deseti letech se hodnota pomalu snižovala a do roku 2019 klesla na 2,3 osoby.

Asi třetina všech domácností sestává z jediné osoby – to je nárůst o 19 % od roku 2010. Celkový trend směřuje k domácnostem, které sestávají z párů bez dětí, samostatně žijících osob a rodičů samoživitelů. Ve většině domácností nejsou žádné děti, zatímco počet domácností rodičů samoživitelů vzrostl od roku 2010 o 13 %. Taková schémata mohou rovněž hrát roli v souvislosti s pandemií, v jejímž rámci mohou specifické struktury domácností ovlivnit šíření viru.

Jak Evropa stárne, **bude stále více lidí ve věku 65 a více let žít samostatně**¹⁷. To platí zejména u žen. V roce 2019 činil podíl samostatně žijících starších žen 40 %, což je více než dvojnásobek oproti mužům.

¹⁷ „Ageing Europe: Looking at the lives of older people in the EU (Stárnoucí Evropa, analýza života starších osob v EU), Evropská Komise (2019).

Domácnosti podle přítomnosti dětí, EU-27, 2010–2019 (v milionech)

Zdroj: Eurostat

2.5 MOBILNĚJŠÍ EVROPA

Stěhování lidí v rámci Evropy i za její hranice je klíčovou hnací silou demografických změn.

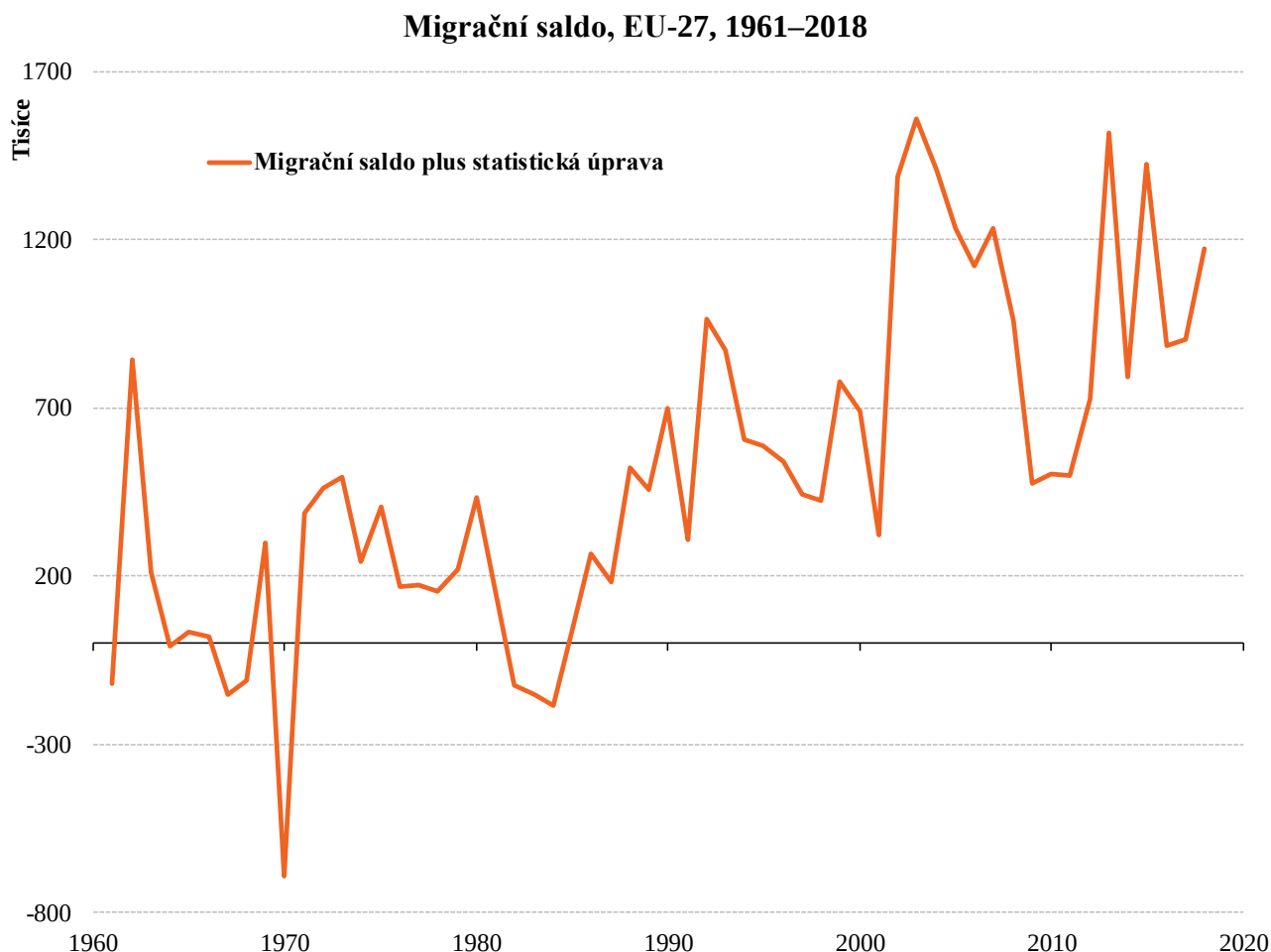
Někteří lidé překračují vnější hranici EU, stěhují se do Evropy nebo z ní. V roce 2018 se přistěhovalo do EU-27 2,4 milionu lidí, zatímco 1,1 milionu lidí se vystěhovalo do země mimo EU-27¹⁸. Díky volnému pohybu osob v Evropě **se mnoho lidí rozhodne stěhovat v rámci EU**. Toto stěhování nemá žádný vliv na velikost nebo věkovou strukturu EU jako celku, ale má významný dopad na vnitrostátní, regionální a místní úrovni. V roce 2018 se přestěhovalo 1,4 milionu lidí do jiného členského státu. Tato skupina rovněž zahrnuje státní příslušníky třetích zemí žijící v Evropě.

K 1. lednu 2019 bylo v EU-27 21,8 milionu státních příslušníků třetích zemí, což představuje 4,9 % obyvatelstva. 13,3 milionu občanů EU žilo v jiné zemi EU.

Roční rozsah těchto přesunů se může měnit, ale dlouhodobé trendy jsou relativně stabilní. V posledních 35 letech je Evropa světařilem s migračním růstem. Od poloviny 80. let se každý rok stěhuje více lidí do EU, než se z ní stěhuje ven, což vede k pozitivnímu migračnímu saldu.

¹⁸ Kromě státních příslušníků třetích zemí zahrnují tyto údaje občany EU, kteří se vrací do EU nebo odchází z EU. Další informace viz statistika Eurostatu „Statistics Explained“ o migraci: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Migration_and_migrant_population_statistics/cs

Ještě se také ukáže, jak mimořádná opatření omezující mobilitu lidí ovlivní v dlouhodobém horizontu schémata a preference mobility. To zahrnuje i odpověď na otázku, zda lidé, kteří v jednom místě přišli o práci a živobytí, mohou hledat příležitosti jinde.

Zdroj: Eurostat

2.6 MĚNÍCÍ SE POČET OBYVATEL

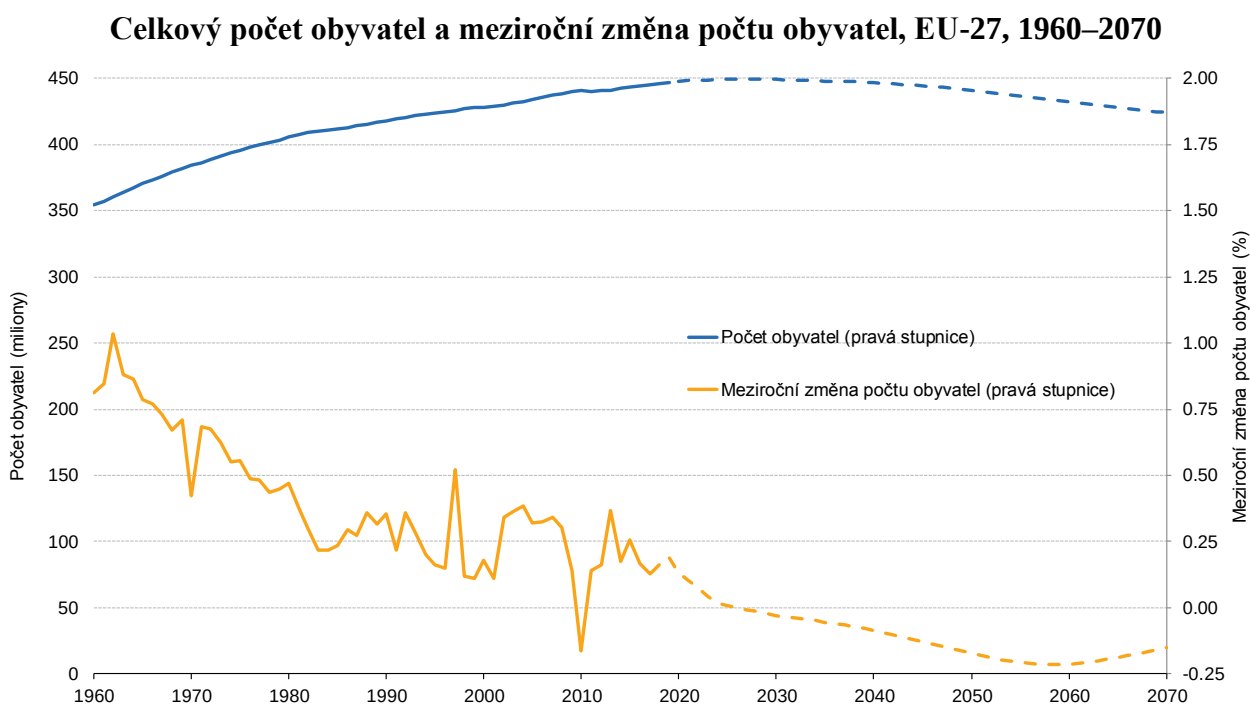
Počet obyvatel Evropy se v průběhu času neustále zvyšuje. V EU-27 se celkový počet obyvatel od roku 1960 zvýšil o čtvrtinu, a to až na téměř 447 milionů v roce 2019. Mezi jednotlivými zeměmi však existují rozdíly. Zatímco v Belgii, v Irsku, na Kypru, v Lucembursku, na Maltě a ve Švédsku došlo k relativně stabilnímu nárůstu, Bulharsku, Chorvatsku, Lotyšsku, Litvě a Rumunsku po roce 1990 počet obyvatel klesl¹⁹.

Celkový trend růstu počtu obyvatel bude pokračovat – ale ne dlouho. Od roku 2012 počet úmrtí v EU-27 přesáhl počet narozených dětí. To znamená, že bez pozitivní migračního salda by se počet obyvatel Evropy již začal snižovat.

¹⁹ Další informace viz statistika Eurostatu „Statistics Explained“ o obyvatelstvu a statistice změn obyvatelstva: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Population_and_population_change_statistics

Projekce²⁰ ukazují, že celkový počet obyvatel Evropy zůstane v příštích dvou desetiletích poměrně stabilní a poté začne klesat. **Předpokládá se, že dosáhne ustálené úrovně asi 449 milionů osob do roku 2025 a poté se bude postupně snižovat po roce 2030** na 424 milionů do roku 2070 – to je 5 % snížení za 50 let.

Předpokládá se, že v některých členských státech bude počet obyvatel klesat v průběhu celého období do roku 2070, konkrétně v Bulharsku, Řecku, Chorvatsku, Itálii, Lotyšsku, Litvě, Maďarsku, Polsku a Rumunsku. U některých států se předpokládá, že do roku 2070 bude počet obyvatel růst: jedná se o Dánsko, Irsko, Kypr, Lucembursko, Maltu a Švédsko. U jiných států se předpokládá počáteční růst následovaný poklesem, a to jsou Belgie, Česko, Estonsko, Španělsko, Francie, Německo, Nizozemsko, Rakousko, Portugalsko, Slovinsko, Slovensko a Finsko.

Zdroj: Eurostat

²⁰ V dubnu 2020 zveřejnil Eurostat demografické odhady na základě údajů z roku 2019. V době zpracování údajů nebyly známy vlivy pandemie COVID-19 a nejsou tedy začleněny. Další informace viz statistiky Eurostatu „Statistics Explained“ týkající se demografických odhadů: <https://ec.europa.eu/eurostat/web/population-demography-migration-projections/population-projections-data>.

3. DOPAD DEMOGRAFICKÝCH ZMĚN V EVROPĚ NA NAŠE SOCIÁLNĚ TRŽNÍ HOSPODÁŘSTVÍ

Demografické změny v Evropě mají citelný vliv přímo na naše hospodářství a společnost. Je to patrné v posledních měsících, kdy došlo ke stagnaci velké části hospodářství a k nezbytným opatřením k omezení fyzického kontaktu, která mají dopad na náš každodenní život. Má to důsledky pro budoucnost našich systémů sociálního zabezpečení a zdravotní péče, rozpočtů, potřeb v oblasti bydlení a infrastruktury. Naše města a městské oblasti budou potenciálně stále přeplněnější a venkovské oblasti budou konfrontovány s vlastními výzvami. Naše profesní dráhy se budou i nadále měnit a budeme muset nalézt řešení, jak zajistit, aby Evropa zůstala konkurenceschopná navzdory klesajícímu počtu obyvatel v produktivním věku.

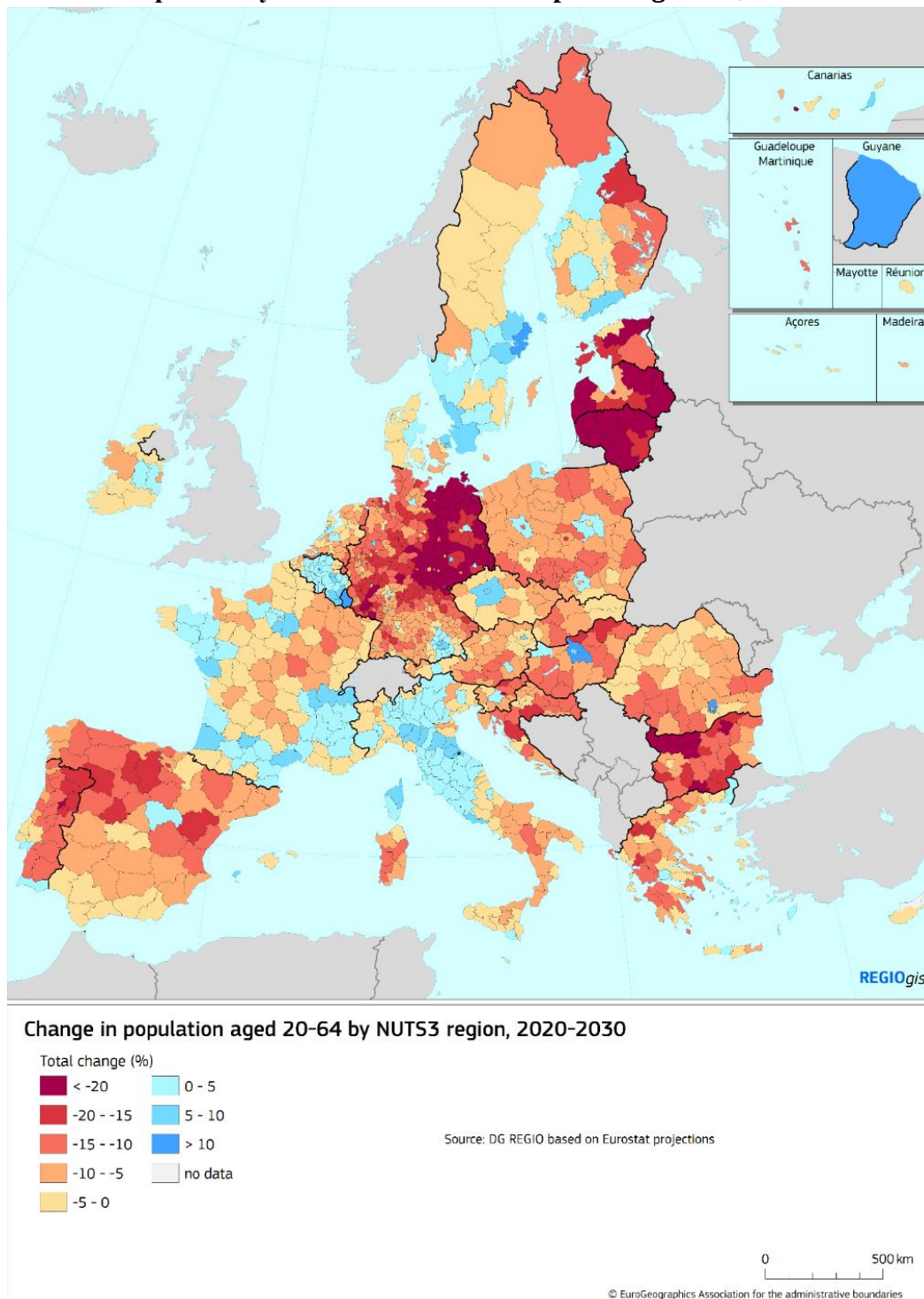
Hospodářská a demografická struktura země do určité míry ovlivní rychlost a schopnost obnovy. Přibudou další body, v nichž se dlouhodobé demografické změny budou překrývat s potřebami oživení. Patří sem vše od posílení našich systémů zdravotní a dlouhodobé péče, aby byly odolnější, až po zajištění schopnosti našich městských a venkovských oblastí zvládat hustotu obyvatelstva nebo nedostatek služeb.

Facilita na podporu oživení a odolnosti připravovaná Komisí umožní rozsáhlou finanční podporu tak, aby ekonomiky členských států odolnější a lépe připravené na budoucnost, zejména na demografické změny. Investiční priority budou v souladu s výzvami stanovenými v doporučeních pro jednotlivé země v rámci evropského semestru.

3.1 LIDÉ, PRÁCE A DOVEDNOSTI

Dopad stárnutí obyvatelstva na trh práce je stále výraznější. Počet obyvatel v produktivním věku v EU-27 se již deset let snižuje a předpokládá se, že do roku 2070 poklesne o 18 %. Situace se mezi jednotlivými členskými státy a regiony značně liší.

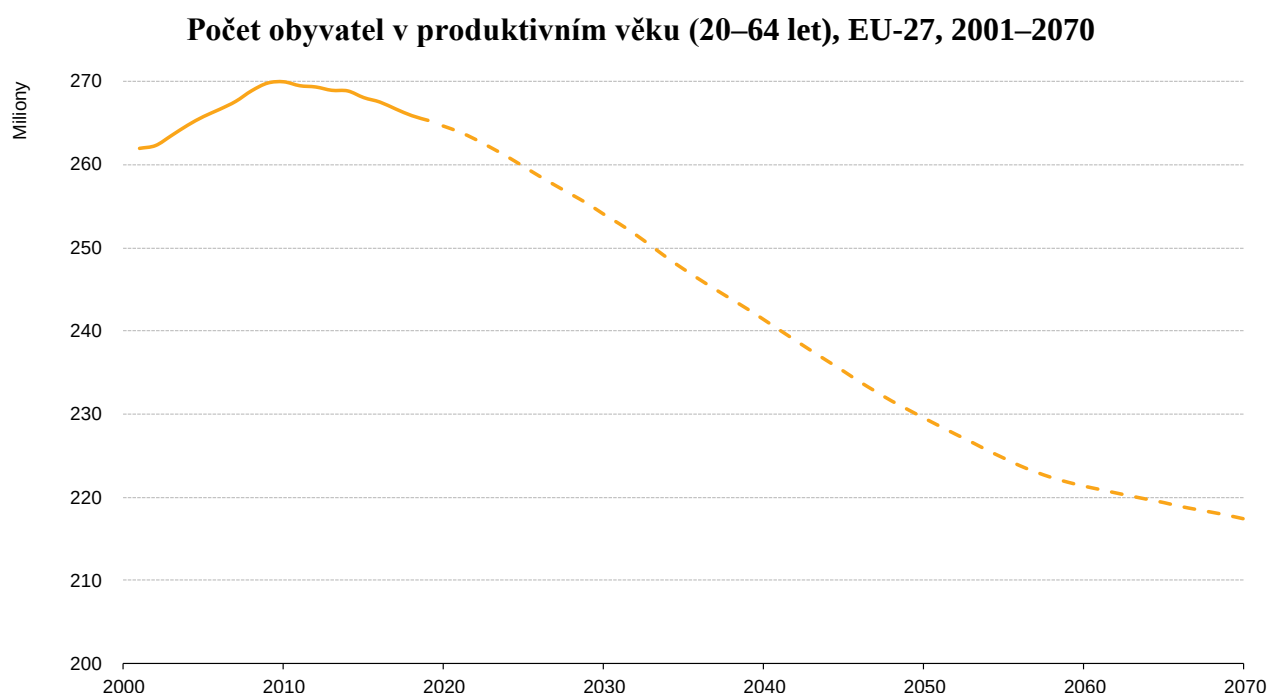
Změna počtu obyvatel ve věku 20–64 let podle regionu²¹, 2020–2030

²¹ Tato mapa ukazuje regiony NUTS3. Průměrný region NUTS3 v zemi má 150 000 až 800 000 obyvatel. Údaje odpovídají regionálním projekcím Eurostatu (EUROPOP2013).

Podle ekonomických projekcí provedených v roce 2018 se odhadovalo, že **počet zaměstnaných lidí by mohl dosáhnout vrcholu kolem roku 2020** a následně v průběhu následujících desetiletí trvale klesat²². I když je příliš brzy na to, abychom mohli říct, zda současná krize změní dlouhodobé projekce, první předpovědi provedené od začátku pandemie²³ odhadují výrazný pokles zaměstnanosti. V závislosti na šíření viru by to mohlo znamenat, že ve stejném čase bude dokonce ještě menší počet osob výdělečně činných. Boj proti nezaměstnanosti zejména u mladých lidí a zvýšení účasti na trzích práce proto bude ještě naléhavější.

Je také zřejmé, že dopad menšího počtu obyvatel v produktivním věku bude rychleji citelnější, pokud a dokud více lidí v současnosti nedostatečně zastoupených nevstoupí na trh práce nebo se do něj více nezapojí.

Zdroj: Eurostat

3.1.1 VĚTŠÍ A INKLUZIVNĚJŠÍ TRH PRÁCE

Ubývající počet obyvatel v produktivním věku zdůrazňuje, jak důležité je pro Evropu a její trh práce využít všech svých silných stránek, talentů a rozmanitosti.

Zásadní význam bude mít zvýšení míry zaměstnanosti žen. Rozdíl v zaměstnanosti žen a mužů v roce 2019 činil 12 % a je ještě výraznější při zohlednění značného rozdílu ve využívání práce na částečný pracovní úvazek mezi muži a ženami. V roce 2019 pracovaly na částečný úvazek přibližně tři z deseti zaměstnaných žen, což je téměř čtyřikrát více než u mužů. Takové situace bylo možno pocítit ještě naléhavěji během pandemie, kdy péče o seniory, osoby se zdravotním postižením nebo děti musela být organizována soukromě a do značné míry připadla na ženy. Na zdůraznění tohoto

²² Zpráva o stárnutí obyvatelstva 2018: Ekonomické a rozpočtové projekce pro členské státy EU (2016–2070), Institutional Paper 079, Evropská komise a Výbor pro hospodářskou politiku (2018).

²³ Hospodářská prognóza Komise z jara 2020, 6. 5. 2020

problému se podílí nedostatek odpovídajících formálních služeb dlouhodobé péče, pružných pracovních příležitostí a pobídek pro druhou výdělečně činnou osobu v domácnosti v některých členských státech.

Jádrem řešení tohoto problému je **sladění práce a rodinného života**. V roce 2019 byla míra zaměstnanosti žen s dětmi mladšími 6 let o téměř 14 procentních bodů nižší než u žen bez dětí. Ženy za svou práci dostávají i nadále nižší plat než muži, přičemž rozdíl v odměňování žen a mužů činí v současnosti 14,8 %. Komise se těmito problémy zabývá v rámci své činnosti v oblasti rovnosti a prostřednictvím nové **Strategie EU pro rovnost žen a mužů na období 2020–2025**²⁴.

Rovněž by pomohlo dosáhnout dalšího pokroku při zapojování starších pracovníků do zaměstnání. V roce 2019 v EU-27 činila míra zaměstnanosti starších pracovníků (ve věku 55–64 let) 59,1 % oproti 44,1 % v roce 2009. Dosažení dalšího pokroku by vyžadovalo politiku, která lidem umožní pracovat déle, zůstat v dobré kondici a aktualizovat své dovednosti, a uznávání nových dovedností a kvalifikací. Ve střednědobém horizontu bude stárnutí obyvatelstva pravděpodobně vyžadovat, aby více lidí pracovalo déle. Touto otázkou se bude podrobněji zabývat nová **Zelená kniha o stárnutí**, v níž budou plně zohledněna slabá místa, která se projevila během pandemie.

Investice do kvalifikace osob s nízkou úrovní vzdělání budou i nadále zásadní. Více než 10 % mladých lidí v letech 18 až 24 opouští vzdělávání nebo odbornou přípravu s nízkou nebo žádnou kvalifikací, v nejvzdálenějších regionech tento podíl přesahuje 20 %. Z těchto „osob předčasně odcházejících ze vzdělávání“ je zaměstnáno 45 %. Důležitými nástroji k dosažení rovnováhy budou práce na vytvoření Evropského prostoru vzdělávání do roku 2025, přepracování Evropského výzkumného prostoru a podpora zaměstnanosti mladých lidí.

Zapojení většího počtu lidí z různých prostředí do zaměstnání by přispělo ke zvýšení míry zaměstnanosti. Míra zaměstnanosti osob narozených mimo EU je o 9,6 procentních bodů nižší než míra zaměstnanosti osob narozených v EU a je obzvláště nízká u žen. Situace státních příslušníků třetích zemí má podobnou strukturu.

Otevření trhu práce osobám se zdravotním postižením by přispělo ke spravedlivější společnosti a řešilo by dopad demografických změn. Míra zaměstnanosti osob se zdravotním postižením v EU je však nízká kvůli mnoha překážkám, kterým tyto osoby čelí, včetně diskriminace a nedostatečné přístupnosti pracoviště, v oblasti ubytování a vysoce kvalitního vzdělávání. Tyto překážky mohou mít kořeny v negativním vnímání a nespravedlivé neochotě zaměstnávat osoby se zdravotním postižením.

Mít větší a inkluzivnější trh práce znamená bojovat proti všem formám diskriminace založené na pohlaví, rase nebo etnickém původu, náboženském vyznání nebo světovém názoru, zdravotním postižení, věku nebo sexuální orientaci. Aktéři a podniky sociální ekonomiky mohou hrát důležitou roli při podpoře inkluzivnějšího trhu práce ve prospěch pracovníků a místních komunit.

²⁴ Unie rovnosti: Strategie pro rovnost žen a mužů 2020–2025 přijatá dne 5. března 2020 (COM (2020) 152 final).

3.1.2 PRODUKTIVITA PROSTŘEDNICTVÍM DOVEDNOSTÍ A VZDĚLÁVÁNÍ

Vzhledem k tomu, jak se podíl pracující části obyvatelstva začíná zmenšovat, ještě vzroste význam hospodářské odolnosti a zvyšování produktivity. To bude rovněž důležité pro udržitelné oživení po krizi. Podle odhadů Komise z období před vypuknutím koronaviru by růst HDP o 1,3 % ročně do roku 2070 vyžadoval, aby produktivita práce v průměru vzrostla o 1,5 % ročně²⁵. Růst produktivity však stále oslabuje a před zahájením krize byl odhadován na méně než 1 %.

Přechod ke klimaticky neutrálnímu a digitálnímu hospodářství může pomoci zvýšit produktivitu. Tato dvojí transformace bude vyžadovat inovace a šíření technologií pomocí oběhovějšího a digitálnějšího hospodářství vytvářejícího nové obchodní modely a způsoby práce. Pandemie a její důsledky na naše životy a ekonomiky upozornily na význam digitalizace ve všech oblastech hospodářství a společnosti EU. Bude rovněž potřeba zajistit hospodářskou soutěž a rovné podmínky, jak je stanoveno v nedávno přijaté **Nové průmyslové strategii pro Evropu**²⁶.

Automatizace a nové, čistější technologie mohou v budoucnu pomoci zvýšit produktivitu práce, přičemž tato spravedlivá transformace bude zásadní pro všechny, kdo se budou muset naučit novým dovednostem nebo změnit pracovní místa. V tomto duchu Komise navrhla posílit Fond pro spravedlivou transformaci s cílem zmírnit socioekonomické dopady transformace, podpořit rekvalifikaci, pomoci malým a středním podnikům vytvářet nové ekonomické příležitosti a investovat do transformace na čistou energii.

Evropa potřebuje vysoce kvalifikovanou, dobře vyškolenou a přizpůsobivou pracovní sílu²⁷. O to důležitější bude, aby se celoživotní vzdělávání stalo realitou pro všechny: V příštích letech si budou muset miliony Evropanů zvýšit kvalifikaci nebo se rekvalifikovat. K řešení potřeb trhu práce přispěje rovněž zlepšení způsobu, jak přilákat zájemce s dovednostmi a talenty ze zahraničí.

Vzhledem k tomu, že se jedná o dvojí transformaci, bude Evropa muset zajistit, aby i v oblasti dovedností udržela krok, včetně zelených a digitálních dovedností. Před krizí byl v Evropě přibližně 1 milion volných pracovních míst pro odborníky v digitální oblasti a 70 % podniků uvedlo, že svoje investice odkládají, protože nemohly najít pracovníky s odpovídajícími dovednostmi. Je tomu tak proto, že 29 % obyvatelstva EU mělo v roce 2019 nízkou úroveň digitálních dovedností, zatímco 15 % z nich nemělo žádné. Krize dále zdůraznila význam digitálních dovedností pro děti, studenty, učitele, školitele a pro nás všechny v oblastech komunikace a práce. Ukázalo se, že mnozí z nich stále nemají přístup k potřebným nástrojům. Komise předloží **Akční plán digitálního vzdělávání**, který poskytne konkrétní opatření k řešení těchto problémů.

Řešení spočívá v investicích do lidí a jejich dovedností a zlepšování přístupu k odborné přípravě a vzdělávání. Bude to vyžadovat společné kroky průmyslu, členských států, sociálních partnerů a dalších zúčastněných stran s cílem přispět ke zvyšování kvalifikace a rekvalifikaci a

²⁵ Zpráva o stárnutí obyvatelstva 2018: Ekonomické a rozpočtové projekce pro členské státy EU (2016–2070), Institutional Paper 079, Evropská komise a Výbor pro hospodářskou politiku (2018).

²⁶ Nová průmyslová strategie pro Evropu, přijatá dne 10. března 2020, COM(2020) 102 final.

²⁷ Viz např. E. Canton, A. Thum-Thysen, P. Voigt, (2018) Economists' Musings on Human Capital Investment: How Efficient is Public Spending

on Education in EU Member States? Diskusní dokument o evropské ekonomice č. 81:

https://ec.europa.eu/info/publications/economy-finance/economists-musings-human-capital-investment-how-efficient-public-spending-education-eu-member-states_en

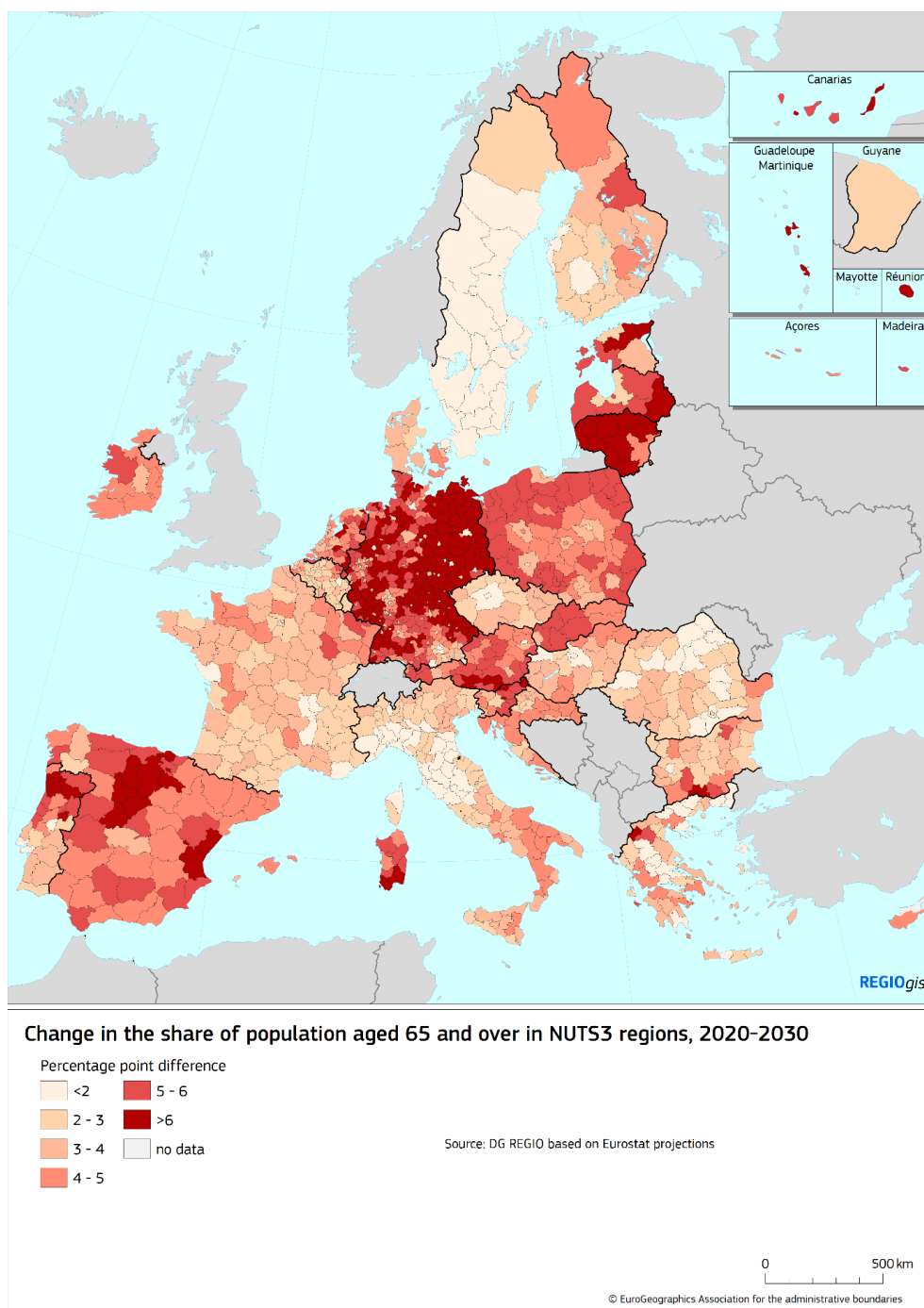
odblokovat veřejné a soukromé investice do pracovní síly. Důležitým krokem k dosažení tohoto cíle bude rovněž aktualizace **Agendy dovedností**, a doporučení o odborném vzdělávání a přípravě.

3.2 ZDRAVOTNÍ A DLOUHODOBÁ PÉČE

Stěžejním aspektem celé pandemie COVID-19 jsou evropské systémy zdravotní a dlouhodobé péče²⁸. V boji proti viru byly vystaveny silné zátěže a již dříve byly vystaveny rostoucímu tlaku, v neposlední řadě v důsledku stárnutí naší společnosti. To má dopad zejména na ty regiony, u nichž se předpokládá, že mezi dneškem a rokem 2030 dojde k významnému nárůstu počtu obyvatel ve věku nad 65 let.

²⁸ <https://www.ecdc.europa.eu/en/cases-2019-ncov-eueea>

Změna podílu obyvatelstva ve věku nad 65 let podle regionu NUTS3²⁹, 2020-2030 (Rozdíl v procentních bodech)

Rozšíření onemocnění COVID-19 odhalilo zranitelnost starších lidí vůči pandemiím a jiným onemocněním zejména proto, že je u nich větší pravděpodobnost problematictějšího zdravotního stavu. Zdůraznilo také potřebu spolehlivých systémů veřejného zdravotnictví a potřebu větších kapacit jednotek intenzivní péče.

²⁹ Tato mapa ukazuje regiony NUTS3. Průměrný region NUTS3 v zemi má 150 000 až 800 000 obyvatel. Údaje odpovídají regionálním projekcím Eurostatu (EUROPOP2013).

Odolnější systémy zdravotní péče vyžadují řádné investice a finanční podporu, které odpovídají jejich prvořadě úloze. Proto Komise nedávno navrhla samostatný program „EU pro zdraví“ s cílem podpořit členské státy a EU při budování kapacit a připravenosti³⁰. Program přinese dlouhodobou vizi dobře fungujících a odolných systémů veřejného zdraví zejména prostřednictvím investic do prevence nemocí a dohledu nad nimi, a zlepšení přístupu ke zdravotní péči, diagnostice a léčbě pro všechny. Může představovat také začátek debaty o tom, co ještě lze udělat ke společnému zvládnutí krizí, ale i obecněji v odvětví zdravotnictví.

Pro evropské systémy zdravotní péče budou také výzvou rostoucí náklady v souvislosti s chronickými onemocněními. Na boj proti těmto onemocněním se již vynakládá přibližně 70–80 % nákladů na zdravotní péči³¹. V současné době trpí dvěma nebo více chronickými onemocněními přibližně 50 milionů občanů EU³² a většina z nich je nad 65 let. V rámci úsilí o posílení prevence má Evropanům poskytovat více informací a podporovat je při výběru kvalitnějších potravin **strategie „od zemědělce ke spotřebiteli“**³³. Vzhledem k vyšším rizikům spojeným s chronickými onemocněními bude mít zásadní význam pro naše zdraví i pro naše zdravotnické systémy práce na **evropském plánu boje proti rakovině**. Při prevenci a podpoře zdraví mohou hrát důležitou roli také sportovní a fyzická aktivita.

Očekává se růst poptávky po odborných pracovnících současně s poptávkou po zdravotní a dlouhodobé péči. Již existují náznaky nedostatku pracovních sil³⁴ v odvětví zdravotní³⁵ a dlouhodobé péče. Probíhající činnosti OECD týkající se pracovníků zaměstnaných v odvětví dlouhodobé péče³⁶ poukazují na význam zlepšení pracovních podmínek v tomto odvětví a zatraktivnění této práce. Ačkoli počet lékařů a zdravotních sester v posledním desetiletí téměř ve všech zemích EU roste, přetrvává nedostatek praktických lékařů, zejména ve venkovských a odlehlých oblastech a v nejvzdálenějších regionech.

Hlavním úkolem je **uspokojení rostoucí poptávky po dostatečných, dostupných a kvalitních zdravotnických a pečovatelských službách za přijatelnou cenu, jak je zakotveno v Evropském pilíři sociálních práv**. K zajištění vysoké úrovně ochrany lidského zdraví³⁷ je potřeba mít správnou infrastrukturu, jako jsou nemocnice, zařízení dlouhodobé péče a bydlení přizpůsobené a vybavené pro starší osoby. Na rozdíl od zdravotní péče neexistuje ve všech členských státech sociální ochrana pokrývající dlouhodobou péči. Formální dlouhodobá péče je nákladná a tyto náklady často přebírá postižená osoba nebo její rodina. Vzhledem k tomu, že obyvatelstvo Evropy stárne a domácnosti se zmenšují, pravděpodobně to bude i nadále pro mnoho lidí představovat velký problém.

Vznikající „stříbrná ekonomika“ může poskytnout příležitosti pro odvětví zdravotní a dlouhodobé péče. Může být hnací silou inovací s cílem pomoci poskytovat vysoce kvalitní pečovatelské služby účinněji. Digitalizace může poskytnout starším lidem možnost sledovat nezávisle svůj zdravotní stav. Dopad digitálních technologií na zdravotní a dlouhodobou péči může

³⁰ Více informací o „EU pro zdraví“ naleznete na: https://ec.europa.eu/health/funding/eu4health_en

³¹ <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-12983-2013-INIT/en/pdf>

³² Zdravotní stav obyvatel EU, Zdravotní profily zemí 2019, Průzkum SHARE (2017).

³³ Bližší informace viz: https://ec.europa.eu/food/farm2fork_en

³⁴ Tento nedostatek může mít různé příčiny, včetně platových a pracovních podmínek.

³⁵ Zdravotní stav obyvatel EU, Stručný pohled na zdraví obyvatel Evropy: 2018, OECD/EU (2018), str. 178 a 180.

³⁶ Bližší informace viz: <https://www.oecd.org/els/health-systems/who-cares-attracting-and-retaining-elderly-care-workers-92c0ef68-en.htm>

³⁷ Článek 35 Listiny základních práv Evropské unie.

být přínosný ve třech směrech („triple win“): zlepšení kvality života, zvýšení účinnosti zdravotní a dlouhodobé péče, růst trhu a rozvoj průmyslu³⁸. Výzkum a inovace budou mít v tomto ohledu klíčový význam.

3.3 DOPAD NA VEŘEJNÉ ROZPOČTY

Starší Evropa s méně početnou pracovní silou pravděpodobně zvýší tlak na veřejné rozpočty, a to v době, kdy si úsilí o oživení žádá značné finanční prostředky. Před krizí se předpokládalo, že celkové náklady spojené se stárnutím obyvatelstva³⁹ v EU budou do roku 2070 představovat 26,6 % HDP.

Evropa se bude při financování svých výdajů na stárnutí obyvatelstva potýkat s velkým problémem, aby zajistila, že toto financování bude rovněž **spravedlivé napříč generacemi**. Důvodem je, že poměr mezi osobami, které platí daně a příspěvky na sociální zabezpečení, a osobami pobírajícími důchody a jiné dávky rychle klesá. V roce 2019 na jednu osobu nad 65 let připadalo v průměru 2,9 osoby v produktivním věku. Předpokládá se, že v roce 2070 tento poměr poklesne na 1,7.

Zatímco se většina výdajů souvisejících se stárnutím obyvatelstva vynaloží v oblasti zdravotní a dlouhodobé péče, odhaduje, že výdaje na veřejné důchody porostou v poměru k HDP až do roku 2040. Následně se díky dopadu **zásadních reforem důchodových systémů ve většině členských států** předpokládá, že výdaje porostou pomaleji než HDP, a to zpět na zhruba stejný podíl HDP jako v roce 2016, ačkoli v řadě členských států povedou nedávné důchodové reformy k vyšším plánovaným výdajům na důchody. Při navrhování řešení těchto otázek se **tvůrci politik musí vypořádat s vysokou mírou nejistoty**. Způsob, jakým se budou veřejné výdaje vyvíjet, záleží nejen na demografických trendech, ale také na jiných faktorech, jako je technologický pokrok diagnostiky, léčby, léčiv a zdravotnických prostředků nebo zvýšená poptávka po veřejné zdravotní a dlouhodobé péči⁴⁰. Všechny tyto faktory představují ve střednědobém a dlouhodobém horizontu další náklady. Beze změny politiky se bude také zvyšovat tlak na soukromé výdaje, neboť lidé v dlouhodobé péči budou pravděpodobně muset pokrýt vyšší podíl celkových nákladů.

Většina stávajících projekcí pracuje nejčastěji s věkem 65 let jakožto horní hranicí věkové skupiny obyvatel v produktivním věku. V budoucnu však více lidí zůstane v zaměstnání do vyššího věku. Vezmeme-li v úvahu vyšší horní hranici, projekce se výrazně změní. Všechna fakta však poukazují na význam dobrých pracovních podmínek, silných systémů veřejného zdravotnictví, celoživotního učení a pokračujících investic do dovedností a vzdělávání.

Je pravděpodobné, že s pokračujícími demografickými změnami bude narůstat chudoba ve stáří. V současné době má většina důchodců příjem, který jim umožňuje zachovat si životní standard

³⁸ Metodologie „triple win“ je podporována v rámci evropského inovačního partnerství v oblasti aktivního a zdravého stárnutí. Bližší informace viz: https://ec.europa.eu/eip/ageing/about-the-partnership_en

³⁹ Ve zprávě „2018 Ageing Report“ (Zpráva o stárnutí populace pro rok 2018) jsou celkové náklady na stárnutí definovány jako veřejné výdaje na důchody, zdravotní péči, dlouhodobou péči, vzdělávání a dávky v nezaměstnanosti.

⁴⁰ Podrobná analýza hybatelů růstu výdajů na zdravotní a dlouhodobou péči viz: Společná zpráva o systémech zdravotní a dlouhodobé péče a fiskální udržitelnosti, Evropská komise a Výbor pro hospodářskou politiku, 2016.

a před chudobou ve stáří je chrání⁴¹. To však neznamená, že je chudoba ve stáří u osob starších 64 let eliminována. V roce 2018 bylo v EU-27 ohroženo chudobou 15,5 % osob ve věku nad 65 let⁴².

U žen je větší pravděpodobnost, že budou postiženy chudobou ve stáří. Důvodem jsou tendence, že mají nižší míru zaměstnanosti, častější přerušení kariéry, nižší mzdy a pracují více na částečný úvazek⁴³ a na dobu určitou⁴⁴. Ženy pobírají měsíční důchody, které jsou o jednu třetinu nižší než důchody mužů, a mají přitom delší střední délku života.

Osoby se zdravotním postižením, což je skupina s vyšším rizikem chudoby, mohou čelit dalším rizikům. Osoby v produktivním věku se zdravotním postižením mají často nárok na konkrétní dávky a podporu. Jakmile však dosáhnou důchodového věku, mohou tento nárok ztratit, což může být další příčinou chudoby nebo sociálního vyloučení.

Starší populace přitom rovněž nabízí našemu hospodářství nové příležitosti. Starší spotřebitelé představují velkou část ekonomiky a spotřeba lidí nad 50 let v celé EU dosáhla v roce 2015 hodnoty 3,7 bilionu EUR. Předpokládá se, že bude růst přibližně o 5 % ročně a do roku 2025 bude činit 5,7 bilionu EUR. Zelená kniha Komise o stárnutí se také zaměří na to, jak můžeme tyto příležitosti co nejlépe využít.

3.4 REGIONÁLNÍ A MÍSTNÍ ROZMĚR⁴⁵

Různé regiony jsou demografickými změnami dotčeny různě. Některé regiony mají poměrně starší obyvatelstvo s věkovým mediánem nad 50 let, zatímco v jiných je to méně než 42,5 roku, jako například v Lucembursku, na Kypru, v Irsku, jižním Španělsku, Polsku, v severním Rumunsku, na Slovensku a v jižním Švédsku (nebo v jejich částech).

Na regionální úrovni má rovněž velký dopad na demografický profil regionu stěhování obyvatelstva. To se projevuje významně v místech, kam se stěhují převážně mladí lidé. Tato stěhování rovněž ovlivňují celkový počet obyvatel daného regionu. 65 % obyvatelstva EU žije v regionech, kde v letech 2011 až 2019 došlo k nárůstu počtu obyvatel. V některých regionech je pokles počtu obyvatel dlouholetým trendem, často po několik desetiletí, a lze očekávat, že v příštím desetiletí se bude potýkat s úbytkem obyvatelstva ještě více regionů.

Aby se zabránilo většímu zhoršování této situace v důsledku pandemie, navrhla Komise vyčlenit další zdroje pro politiku soudržnosti, pro opatření na nápravu škody způsobených krizí a na oživení prostřednictvím nové iniciativy nazvané REACT-EU⁴⁶. V rámci navrhovaného nástroje na podporu oživení Next Generation EU se předpokládají dodatečné prostředky pro zajištění financování klíčových opatření na nápravu škod způsobených krizí a na podporu pracovníků a malých a středních

⁴¹ Chudoba ve stáří má dvě složky; osoby s příjmem nižším než je 60 % národního mediánu, a osoby, které si nemohou dovolit nejméně čtyři z deseti základních položek (viz https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Glossary:Material_deprivation)

⁴² Podrobná analýza dopadu demografických změn na přiměřenost důchodů: Zpráva o přiměřenosti důchodů z roku 2018: současná a budoucí přiměřenost příjmů ve stáří v EU, Evropská komise a Výbor pro sociální ochranu, 2018.

⁴³ V roce 2018 bylo v EU-27 30,5 % žen a 9,2 % mužů pracujících na částečný úvazek (Eurostat, LFS).

⁴⁴ Podíl smluv na dobu určitou u osob ve věku 15–64 let je v posledních letech stabilní. V roce 2018 dosáhl 12,1 % celkové zaměstnanosti. Podíl u žen je o něco vyšší (13,1 %) než u mužů (11,2 %) (Eurostat).

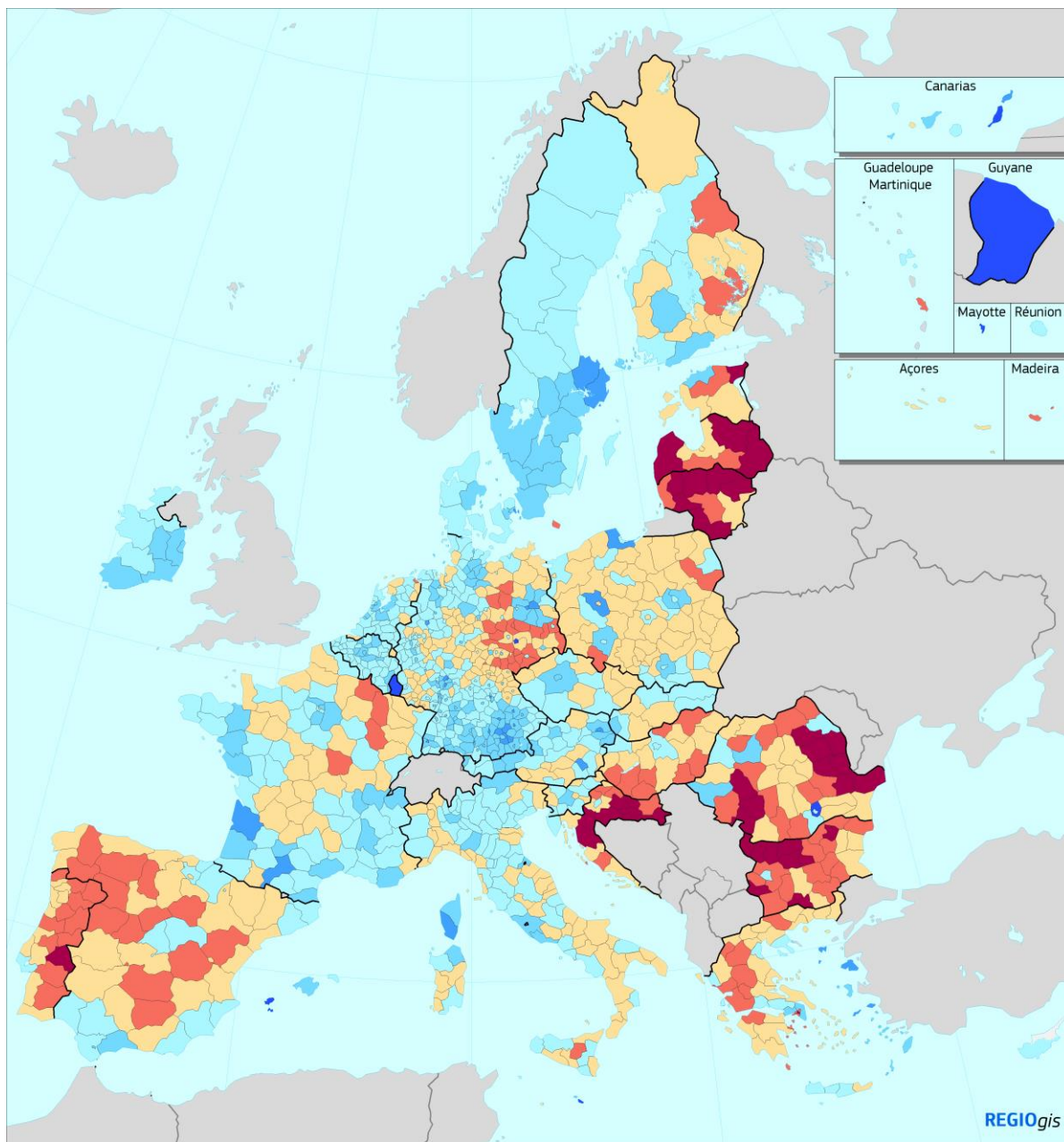
⁴⁵ Slovo regionální odkazuje na regiony NUTS3 a místní na místní správní jednotky (LAU).

⁴⁶ COM(2020) 451 final, 28.5.2020.

podniků, systémů zdravotní péče a zelené a digitální transformace v regionech. Klíčovou roli při podpoře v oživení bude kromě toho hrát program rozvoje venkova EU.

Celková změna počtu obyvatel podle regionu NUTS3⁴⁷, 2011–2019

(Celková změna v %)

Total population change in NUTS3 regions, 2011–2019

Total change (%)

- <-10
- 10 -- -5
- 5 - 0
- 0 - 5
- 5 - 10
- 10 - 15
- >15

EU-27 = 1.56%

Source: DG REGIO based on Eurostat data (demo_r_pjanaggr3) and JRC data (ARDECO database)

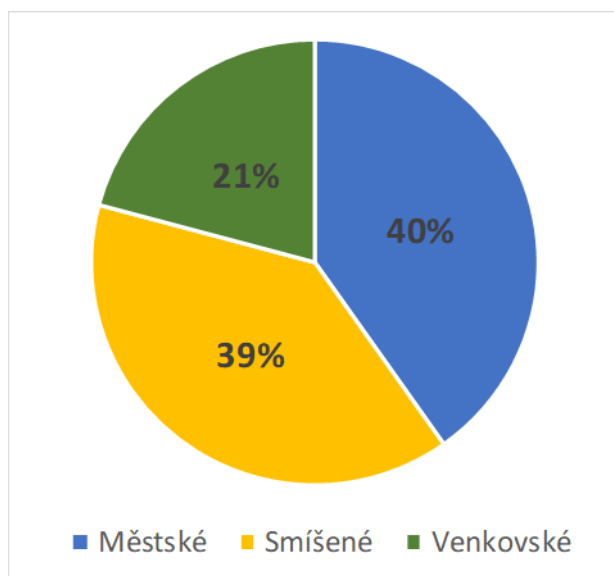
0 500 km

© EuroGeographics Association for the administrative boundaries

⁴⁷ Tato mapa ukazuje regiony NUTS3. Průměrný region NUTS3 v zemi má 150 000 až 800 000 obyvatel.

Demografické změny v městských a venkovských regionech se liší. Regiony v EU patří do různých kategorií v závislosti na tom, zda jsou převážně městské či převážně venkovské povahy, nebo zda mají smíšenou povahu. Každá z těchto tří kategorií má svou vlastní charakteristiku. Počet obyvatel a hustota obyvatel se snižují od městských, přes smíšené směrem k venkovským regionům. Během pandemie se zdálo, že hustota obyvatel a kategorie regionů jsou určitými faktory šíření viru. Odhaduje se, že virus se dostal dříve do městských regionů a ve srovnání se smíšenými a venkovskými regiony se zde šířil rychleji⁴⁸.

Obyvatelstvo EU-27 podle městsko-venkovské typologie regionů, 2019

Zdroj: Eurostat

Mezi lety 2014 a 2019 poklesl počet obyvatel ve venkovských regionech o 0,8 milionu osob. To však vypovídá pouze o jedné stránce věci. V některých členských státech tyto regiony rostly o více než 0,2 % ročně, zatímco v jiných se o stejnou část snížily. Venkovské regiony vykazují snižující se počet obyvatel od roku 1991 v osmi členských státech: tři pobaltské státy, Bulharsko, Chorvatsko, Maďarsko, Portugalsko a Rumunsko. Z nedávné práce OECD vyplývá, že regiony v blízkosti měst rostou, zatímco vzdálenější regiony⁴⁹ obyvatelstvo ztrácejí.

Situace městských regionů v EU je úplně jiná – jejich počet obyvatel ve stejném období vzrostl o 3,8 milionu. V Lotyšsku a Řecku však tento počet klesl o 0,3 % a 0,6 %. 22 % městského obyvatelstva žilo v letech 2014 až 2019 v regionu, kde se počet obyvatel snížil. Ve čtrnácti členských státech se ve všech městských regionech počet obyvatel zvýšil.

⁴⁸ <http://publications.jrc.ec.europa.eu/repository/handle/JRC120680>

⁴⁹ Bližší informace viz: <https://doi.org/10.1787/b902cc00-en>

3.4.1 KVALITA ŽIVOTA, INFRASTRUKTURA A PŘÍSTUP KE SLUŽBÁM

Každá část Evropy usiluje o poskytování služeb a infrastruktury pro potřeby svých obyvatel. Na základě toho, zda počet obyvatel roste či klesá, je třeba odpovídajícím způsobem upravit služby a infrastrukturu, ať už se jedná o dopravu, digitální služby, bydlení, školy, zdravotní a dlouhodobou péči a sociální integraci.

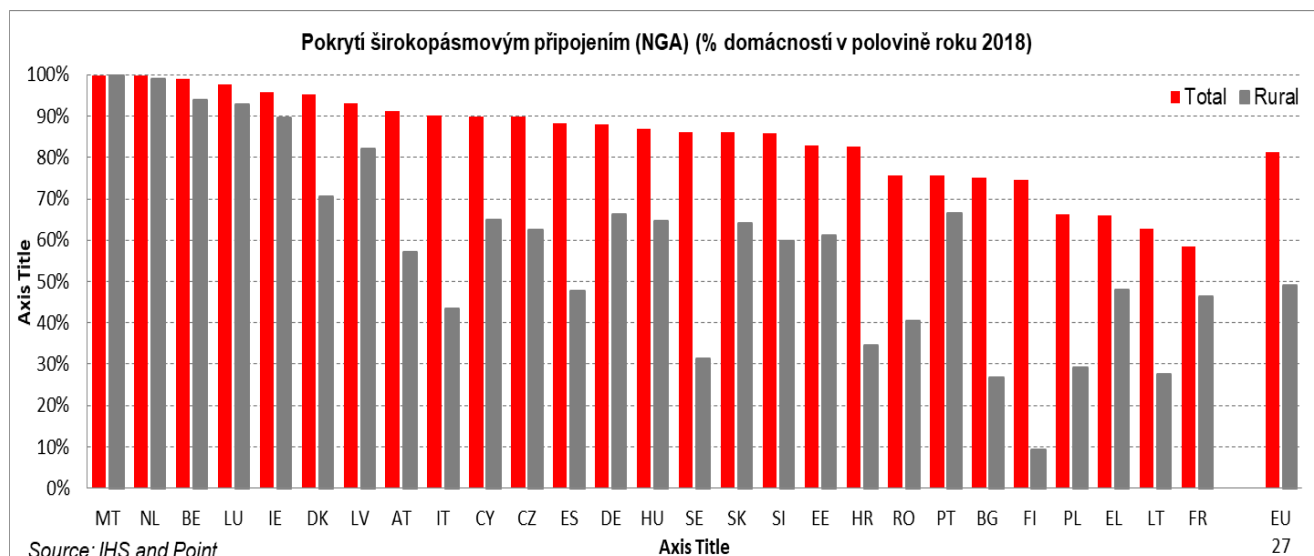
Dopad demografických změn na konkrétní region významně závisí na rychlosti a rozsahu změny počtu obyvatel a na tom, zda má region prostředky tyto změny zvládat. Většina regionů, které zažívají rychlý růst počtu obyvatel, má HDP na obyvatele vyšší než průměr EU, zatímco regiony s rychlým úbytkem obyvatelstva vykazují tendenci relativně nízkého HDP na obyvatele. Regiony, které vykazují nízké příjmy a trpí rychlou změnou obyvatelstva, čelí nejnáročnější situaci.

31 milionů lidí, tj. 7 % obyvatel EU, žije v regionu, který čelí **dvojímu problému rychlého úbytku obyvatelstva a nízkého HDP na obyvatele**. Mnoho z těchto regionů se nachází v pobaltských státech, Bulharsku, Chorvatsku, Maďarsku, Portugalsku a Rumunsku. Uvedená situace se také týká několika regionů v Řecku a ve Španělsku, jakož i několika regionů ve východním Německu, ve Francii a v Polsku.

Řešení dopadu demografických změn na místní a regionální úrovni musí zohlednit to, co vede lidi k rozhodnutí chtít se přestěhovat do určitého regionu nebo jej opustit. Často se jedná o příležitosti k zaměstnání a kvalitu života. Kvalita života v konkrétním regionu může být ovlivněna mnoha různými faktory, ať už se jedná o přírodní prostředí, přístup ke službám (jako je péče o děti, přístupnost osobám se zdravotním postižením, kvalitní vzdělávání, zdravotní péče, dlouhodobá péče, bydlení, volnočasové a kulturní služby) nebo dostupnost a kvalitu infrastruktury (např. silnice, železnice, dodávky energie, přístup k internetu).

Dostupnost a konektivita budou pro vyhlídky regionu stále důležitější. Ovlivňují hospodářský výhled regionu a potenciál nabídnout atraktivní pracovní místa. Vzhledem k tomu, že Evropa začíná s ekologickou transformací, bude pro atraktivitu regionu hrát rostoucí úlohu potřeba veřejné dopravy, která je čistá, pravidelná, přístupná a cenově dostupná. Vzhledem k tomu, že Evropa se stále více digitalizuje, lidé očekávají, že budou mít vysoce kvalitní širokopásmový přístup nové generace. Širokopásmový přístup nové generace může pomoci překlenout rozdíly v digitální oblasti mezi městy a venkovem.

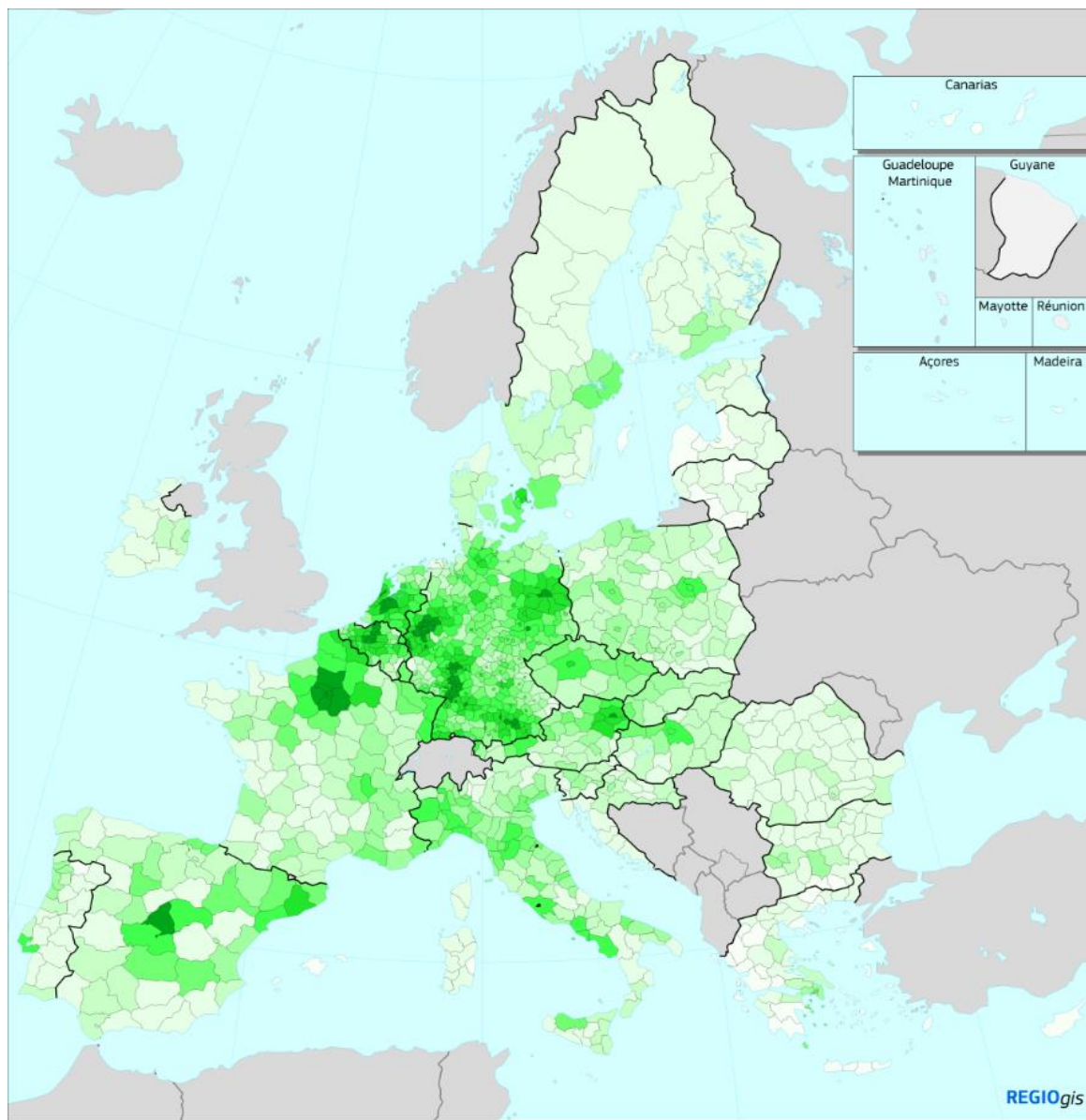
Pokrytí širokopásmovým připojením nové generace

Nezbytnou součástí řešení jsou investice do infrastruktury a služeb také prostřednictvím politiky soudržnosti. Infrastruktura má mnoho různých rozměrů, včetně dostupnosti digitálních služeb (mimo jiné přístup k informačním a komunikačním technologiím a pokrytí 5G), vzdělávání a zdravotnických služeb, jakož i volného času a kultury.

Dostupnost po železnici (optimální doba cesty) podle regionu NUTS3⁵⁰, 2014

(Obyvatelstvo s dostupností během 1h30 cestování (tisíce obyvatel): dostupnost pomocí optimálních tras dostupných při odjezdu během hodin ranní a večerní špičky)

Accessibility by rail (optimal travel time) in NUTS3 regions, 2014

Population accessible within a 1h30 travel (thousands of inhabitants)

0	300 - 500
< 50	500 - 1000
50 - 150	1000 - 2000
150 - 300	> 2000

Accessibility using optimal trips available for departure during morning and evening peak hours.

Sources: REGIO-GIS, UIC, railway operators, Eurostat

0 500 km

© EuroGeographics Association for the administrative boundaries

⁵⁰ Tato mapa ukazuje regiony NUTS3. Průměrný region NUTS3 v zemi má 150 000 až 800 000 obyvatel.

Zlepšit kvalitu života, přístup ke službám a infrastrukturu a řešit negativní dopady vylidňování mohou regionální iniciativy. Například místní podnikatelské prostředí lze zlepšit prostřednictvím služeb na podporu podnikání, stimulací inovace a výzkumu. Místní rozvoj vedený místní komunitou může reagovat na potřeby občanů a zlepšit místní kvalitu života. Rychlá dohoda o příštím dlouhodobém rozpočtu EU, včetně jeho nástroje na oživení Next Generation EU⁵¹ zajistí, aby fondy EU i programy politiky soudržnosti EU mohly hrát důležitou úlohu při podpoře této práce.

Klíčovou otázkou pro veřejnou politiku je, jak rozvíjet udržitelná řešení. Regionální a místní úroveň ukázala svou schopnost inovovat a zvládat demografické změny inteligentním způsobem. Na základě těchto zkušeností bude nezbytné sdílet osvědčené postupy a rozšiřovat inovativní myšlenky, výrobky nebo služby.

Jakákoli politická reakce na výzvy na regionální úrovni musí reagovat na situaci na místě. To odráží skutečnost, že se situace mezi jednotlivými zeměmi a v rámci jednotlivých zemí liší, přičemž v některých oblastech se rozdíl mezi městy a venkovem zvětšuje a v jiných oblastech je tomu naopak. V roce 2018 byl podíl obyvatel ohrožených chudobou obzvláště vysoký u lidí žijících ve městech ve velké části západní Evropy, zatímco ve východní a jižní části EU to platí pro lidi žijící ve venkovských oblastech.

Ve městech je využívání energie, dopravy a půdy efektivnější. Je snazší organizovat a udržovat veřejnou infrastrukturu, jako je veřejná doprava nebo přístup k internetu, a přístup k sociálním službám, například v odvětví péče. Sladění nabídky dovedností a poptávky bývá jednodušší, což vede k vyšší produktivitě a příjmům na obyvatele. Města mají lepší přístup ke kvalitnímu vzdělání, včetně vysokoškolských institucí, což může pomoci vytvářet inovace⁵².

Na druhé straně **musí být vysoká míra růstu počtu obyvatel ve městech dobře řízena, aby se zabránilo dalšímu zvyšování dopravního přetížení, znečištění a nákladů na bydlení**⁵³. Města budou muset rovněž přizpůsobit své služby v oblastech, jako je zdravotní péče a mobilita, jakož i veřejné infrastruktury, bydlení, vzdělávání a sociální politiky, aby byla zohledněna měnící se demografie. Vzhledem k silné vazbě mezi stárnutím a zdravotním postižením je rovněž zapotřebí zlepšení dostupnosti, zejména pokud jde o produkty, služby a infrastrukturu.

Venkovské oblasti jsou bohaté na půdu a mají nižší životní náklady a nízkou míru znečištění ovzduší. Zároveň však řeší řadu problémů, zejména při zajišťování dobrého přístupu k veřejným a soukromým službám. Ve venkovských oblastech, které se potýkají se značným snižováním počtu obyvatel, může docházet k opouštění půdy, zvyšuje se riziko lesních požárů⁵⁴ a je obecně těžší přilákat nové investice. Jednou z příčin je klesající počet mladých zemědělců a význam „generační obnovy“.

Klíčovou otázkou pro venkovské oblasti je to, zda se nacházejí v blízkosti města nebo daleko od jakékoli funkční městské oblasti. Venkovské oblasti, které se nacházejí v blízkosti města, mohou mít

⁵¹ Bližší informace viz: https://ec.europa.eu/info/publications/mff-legislation_en

⁵² Bližší informace viz: https://ec.europa.eu/regional_policy/en/information/publications/regional-focus/2018/access-to-universities-in-the-eu-a-regional-and-territorial-analysis

⁵³ Bližší informace viz: <https://urban.jrc.ec.europa.eu/thefutureofcities/ageing#the-chapter>

⁵⁴ Forest fires — Sparking fire smart policies in the EU (Lesní požáry – Podnět k vypracování inteligentních politik v oblasti požárů v EU), Evropská komise (2018).

s uvedeným městem častou interakci. Lidé mohou pracovat ve městě, ale žít mimo ně a každý den dojíždět. Tento model přináší specifické požadavky, například na dopravu. Může se jednat o konkrétní rozdělení úkolů, například s městem, které nabízí přístup do nemocnic, a to i občanům, kteří žijí v blízkých venkovských oblastech

Na druhou stranu se některé venkovské oblasti nenacházejí v blízkosti žádného většího města. V tomto případě se rozvoj venkova potýká s různými problémy, například s převahou primárního sektoru a souvisejících hodnotových řetězců⁵⁵ nebo s nižším počtem obyvatel a nižším hospodářským růstem⁵⁶. Hospodářský pokles v konkrétních regionech není pouze výzvou pro územní soudržnost, ale může také vést ke geografii nespokojenosti. Mají-li lidé pocit, že jsou opomíjeni, mohou ztratit důvěru ve spravedlnost našeho hospodářství a v demokratické instituce.

Všechny tyto i další otázky se budou řešit v rámci **dlouhodobé vize Komise pro venkovské oblasti**, která se předloží příští rok v návaznosti na širokou veřejnou konzultaci a zohlední různé aspekty, na něž poukázala pandemie COVID-19.

4. DVOJÍ TRANSFORMACE A DEMOGRAFICKÉ ZMĚNY

Demografické změny a souběžná zelená a digitální transformace se budou často vzájemně ovlivňovat nebo se navzájem urychlovat. Strategické prognózy mohou být důležitým nástrojem určení a předvídání výzev, které budou mít dopad na každou z těchto transformací, a mohou lépe připravit politiku k jejich společnému řešení.

Tlaky vznikající na celém světě vlivem demografických změn budou pravděpodobně umocněny dopadem změny klimatu a zhoršováním stavu životního prostředí. Scénář bez opatření by v příštích desetiletích znamenal obrovský a souběžný nárůst celosvětové potřeby potravin, energie a vody: do roku 2050 o 60 % více potravin, 50 % více energie a 40 % více vody⁵⁷.

Jak je stanoveno v Zelené dohodě pro Evropu a v evropském právním rámci pro klima⁵⁸, Evropa bude ve stejné době přecházet na hospodářství, které bude klimaticky neutrální a bude účinně využívat zdroje. To posiluje potřebu čisté energie, udržitelné a inteligentní mobility, přechod na více oběhové hospodářství a významný krok směrem k ochraně a obnově naší biologické rozmanitosti. Nedávná omezení volného pohybu osob v důsledku pandemie COVID-19 nám ukázala hodnotu městské zeleně pro naši fyzickou a duševní pohodu. Mnoho evropských měst rovněž podniklo kroky k tomu, aby se během pandemie stala bezpečnější a atraktivnější možností aktivní mobility, jako je chůze a jízda na kole. V zájmu usnadnění této práce Komise v roce 2021 zřídí v rámci nové „Dohody pro zelená města“ s městy a starosty platformu EU pro městskou zeleň.

Vzhledem k tomu, že jsou města čím dál více přeplněná, budou městské oblasti muset pokračovat ve svém úsilí o městské zelené plochy a zintenzivňovat je, neboť tyto plochy mohou rovněž fungovat jako úložiště uhlíku, což přispěje k odstraňování emisí z ovzduší. Mnoho z těchto otázek řeší

⁵⁵ OECD, 2018. Policy note Rural 3.0 – a framework for rural development (3. zpráva OECD k rozvoji venkova – rámec rozvoje venkova).

⁵⁶ <https://www.oecd.org/cfe/regional-policy/Rural-3.0-Policy-Note.pdf>

⁵⁷ https://ec.europa.eu/regional_policy/en/information/publications/regional-focus/2008/remote-rural-regions-how-proximity-to-a-city-influences-the-performance-of-rural-regions

⁵⁷ Bližší informace viz: <http://www.fao.org/global-perspectives-studies/en>

⁵⁸ Bližší informace viz: https://ec.europa.eu/info/strategy/priorities-2019-2024/european-green-deal_en

provádění **akčního plánu pro oběhové hospodářství a strategie EU v oblasti biologické rozmanitosti a strategie „od zemědělce ke spotřebiteli“**, stejně jako **připravovaná aktualizovaná strategie EU pro přizpůsobení se změně klimatu**.

Očekává se, že změna klimatu a ztráta biologické rozmanitosti významně ovlivní migrační vzorce. Je tomu tak proto, že změny životního prostředí, jako je desertifikace, okyselování oceánů a eroze pobřeží, mají přímý dopad na životní podmínky lidí a jejich schopnost přežít v místech jejich původu⁵⁹. Předpokládá se, že tento trend bude pokračovat pouze v důsledku výraznější změny klimatu. Nebude-li přijato žádné klimatické opatření, mohlo by podle Světové banky být do roku 2050 přesídleno v rámci svých zemí až 143 milionů osob v subsaharské Africe, jižní Asii a Latinské Americe⁶⁰. To posiluje potřebu, aby Evropa byla globálním lídrem v oblasti klimatických a environmentálních opatření, zejména prováděním Zelené dohody pro Evropu a posílením diplomacie v rámci Zelené dohody ve všech jejích politikách a partnerstvích.

Digitální revoluce a rychlé šíření internetu již změnily životy a zvyky lidí. Digitalizace může zvýšit produktivitu a hospodářský růst, ale nestejnoměrný přístup k internetu vytváří digitální propast, která se stává důležitým rozměrem nerovnosti. Kromě toho by uvedenou propast mohly zhoršit nedostatečné digitální dovednosti a výrazné rozdíly v úrovni dovedností mezi jednotlivými zeměmi a regiony a nedostatečná přístupnost.

Současná krize potvrdila naléhavou nutnost, aby se digitální transformace stala realitou pro všechny co možná nejrychleji: v důsledku opatření k omezení fyzického kontaktu, která platí v celé Evropě, muselo mnoho lidí pracovat z domova nebo využívat internet nebo mobilní aplikace k socializaci s rodinou a přáteli. Přístup ke spolehlivému a rychlému internetu a schopnost využívat digitální nástroje jsou ještě důležitější pro podniky, pracovníky i osoby samostatně výdělečně činné.

5. GEOPOLITIKA DEMOGRAFIE: EVROPA VE SVĚTĚ

Demografické změny rovněž ovlivňují geopolitický výhled a postavení Evropy ve světě. Počet obyvatel a velikost ekonomiky hrají významnou úlohu v mocenských strukturách ve světě. Vzhledem k tomu, že evropské národy jsou v porovnání s jinými rozvíjejícími se ekonomikami menší a méně ekonomicky silné, je potřeba, aby Evropská unie využívala veškerou svou kolektivní váhu, o to důležitější. Zároveň však, jak jsme viděli během pandemie, virus nezná hranic a vytváří problémy, které jsou pro mnoho částí světa společné.

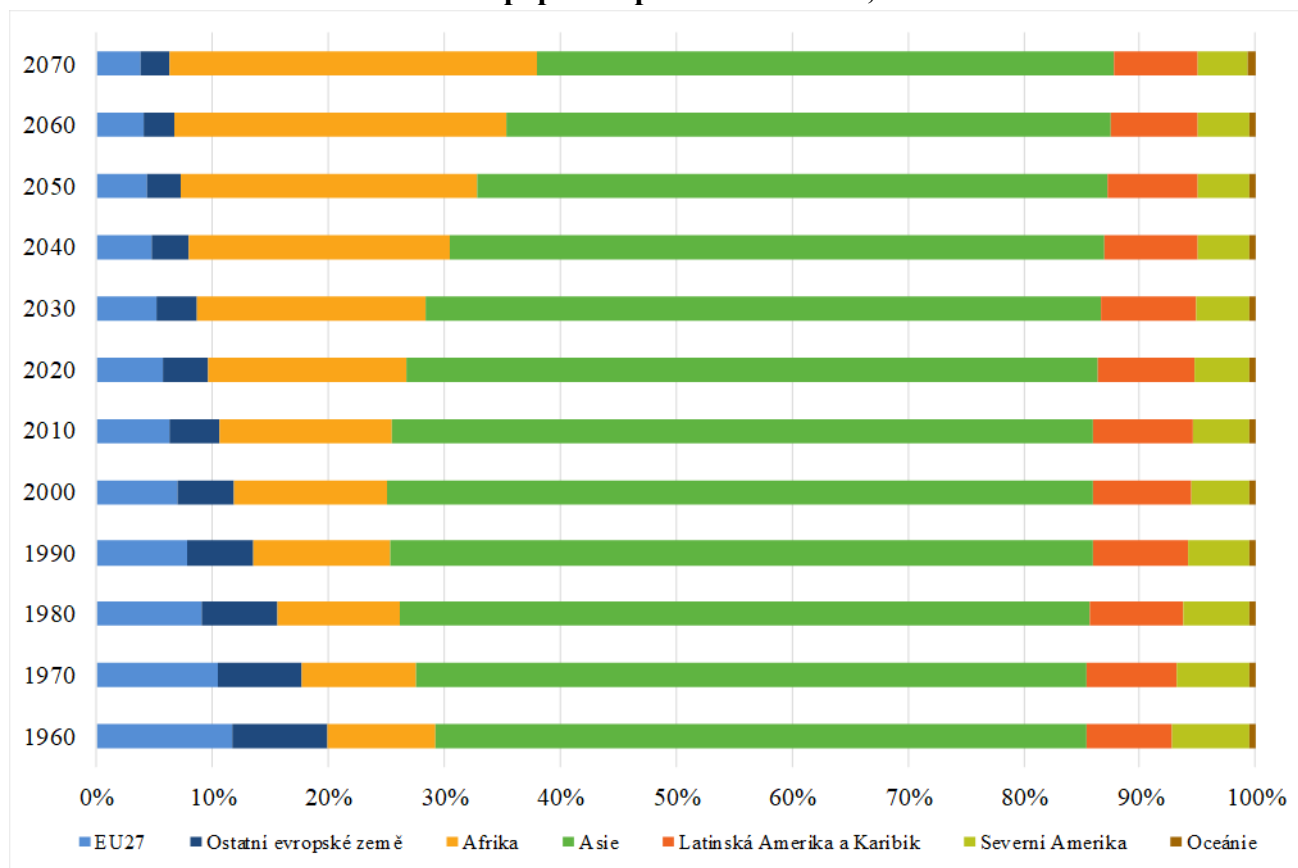
Podíl Evropy na světové populaci klesá. V roce 1960 činil počet obyvatel EU-27 přibližně 12 % světové populace. Dnes to je přibližně 6 % a do roku 2070 se předpokládá pokles pod 4 %. Dalším významným vývojem je vzestup podílu Afriky na světové populaci: zvýšil by se z 9 % na 32 %, zatímco podíl obyvatel Asie by se poněkud snížil⁶¹.

⁵⁹ Bližší informace viz: <https://news.un.org/en/story/2019/07/1043551>

⁶⁰ Bližší informace viz: <https://openknowledge.worldbank.org/handle/10986/29461>

⁶¹ Další informace o „2019 Revision of UN World Population Prospects“ (Aktualizace publikace OSN s názvem Perspektivy vývoje světové populace z roku 2019) viz: <https://population.un.org/wpp/>

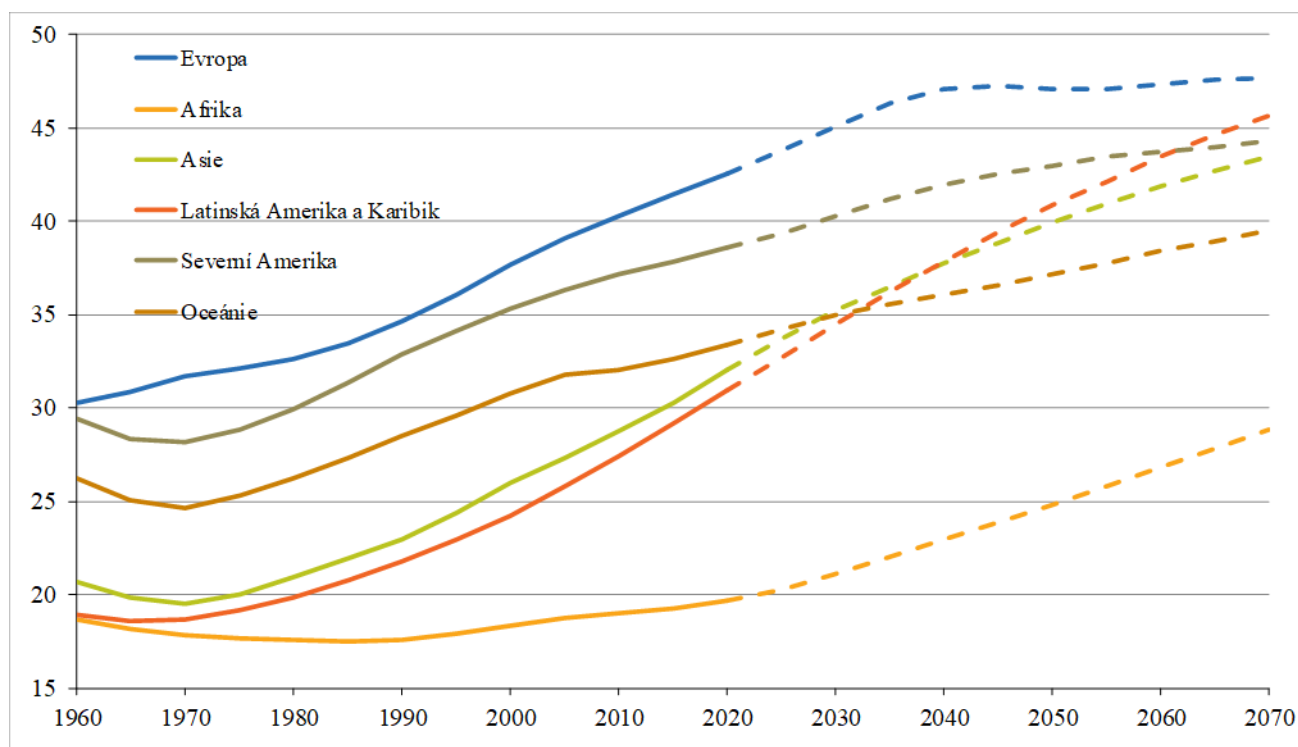
Světová populace podle kontinentu, 1960–2070

Zdroj: Organizace spojených národů, odbor pro ekonomické a sociální záležitosti, úsek pro populaci (2019).

Evropa není jediným kontinentem, který stárne, ale je v průměru tím nejstarším. Při srovnání trendu v Evropě s jinými částmi světa je zřejmé, že i jiné kontinenty procházejí podobným procesem stárnutí, který však má ve srovnání s Evropou časovou prodlevu. Prognózy ukazují, že průměrný věk se v Africe postupně rovněž zvýší, ale očekává se, že až do roku 2070 zůstane nadále nejmladším světadílem.

Věkový medián světové populace podle kontinentu, 1960–2070

Zdroj: Organizace spojených národů, odbor pro ekonomické a sociální záležitosti, úsek pro populaci (2019).

Podíl Evropy na celosvětovém HDP se rovněž snižuje. V roce 2004 představovala Evropa 18,3 % světového HDP a v roce 2018 se podíl snížil na 14,3 %⁶². V důsledku klesajícího počtu obyvatel v produktivním věku existuje riziko, že tento trend bude pokračovat, nebo se dokonce zrychlí. Členské státy se stanou menšími hospodářskými subjekty, ale EU bude mít i nadále velký hospodářský, politický a diplomatický význam.

Pokud jde o způsob myšlení, jednání a vyjadřování, bude Evropa muset být silnější, jednotná a strategičtější. Budeme muset posílit stávající partnerství a vytvořit nová zejména s našimi nejbližšími partnery a sousedy. Nová **komplexní strategie s Afrikou**⁶³ je obzvláště důležitá vzhledem k tomu, že naše kontinenty budou čelit dalším demografickým výzvám. O to důležitější bude podpora světového řádu založeného na pravidlech a jeho institucí, jako je Organizace spojených národů nebo Světová obchodní organizace, stejně jako bude důležitější hrát aktivnější úlohu v mezinárodních strukturách.

⁶² Zdroj: Světová banka, data GDP PPP (parita kupní síly HDP) z databáze: World Development Indicators.

⁶³ JOIN(2020) 4 final, 9.3.2020.

ZÁVĚRY A VÝHLED DO BUDOUCNA

V tomto mimořádně obtížném a nejistém období mají Evropská unie, její členské státy a jejich regiony společný zájem reagovat na dopad demografických změn ve prospěch všech Evropanů. Je to součástí oživení Evropy a budování odolnější, udržitelnější a spravedlivější Unie. Cesta vpřed závisí na řadě strategických otázek včetně toho, jak stimulovat inovace a produktivitu, jak přivést do zaměstnání více lidí, jak modernizovat systémy zdravotní péče, sociální ochranu a sociální služby a jak řešit územní rozdíly.

S ohledem na výše uvedené a na základě zjištění v této zprávě Komise předloží jako výchozí bod **Zelenou knihu o stárnutí a dlouhodobou vizi pro venkovské oblasti**. Komise bude rovněž pozorně sledovat další otázky, které jsou v této zprávě zdůrazněny, jako jsou mimo jiné osamělost, sociální izolace, duševní zdraví, odolnost ekonomiky a dlouhodobá zdravotní péče.

Tato zpráva rovněž ukazuje potřebu **začlenit demografické aspekty do politiky EU**. Komise je připravena plně využít všech nástrojů, které má k dispozici, zejména prostřednictvím příštího dlouhodobého rozpočtu EU a jeho nástroje na oživení Next Generation EU. Úsilí o oživení bude podporovat sociální soudržnost, integraci a začleňování, rozvoj venkova a vzdělávání a odbornou přípravu. Bude v případě potřeby podporovat strukturální reformy a usilovat o dosažení konkurenceschopné udržitelnosti, a to v rámci co nejlepšího využití evropského semestru.

Zároveň je zřejmé, že neexistuje žádný univerzální přístup. **Tvorba politik se musí zaměřit na skutečný stav a zmenšovat rozdíly mezi regiony**. V tomto duchu bude Komise nadále podporovat další sbližování, zajišťovat spravedlivou transformaci, podporovat sociální spravedlnost, rovné příležitosti a nediskriminaci, zejména prostřednictvím evropského pilíře sociálních práv a strategie EU pro rovnost žen a mužů.

Dvojí výzva demokracie a demografie musí být řešena přímo. Demografická transformace představuje pro naši demokracii výzvy a příležitosti, z nichž byly některé krizí zvýrazněny. Je-li tato transformace dobře řízena, pomůže zajistit, aby naše systémy veřejné správy a účasti byly dynamické, odolné, kompletní a reprezentovaly rozmanitost společnosti. Musíme se zabývat příčinami problémů a předcházet „zeměpisnému rozložení nespokojenosti“⁶⁴. Konference o budoucnosti Evropy bude klíčovou platformou, která bude naslouchat občanům, učit se a nacházet řešení.

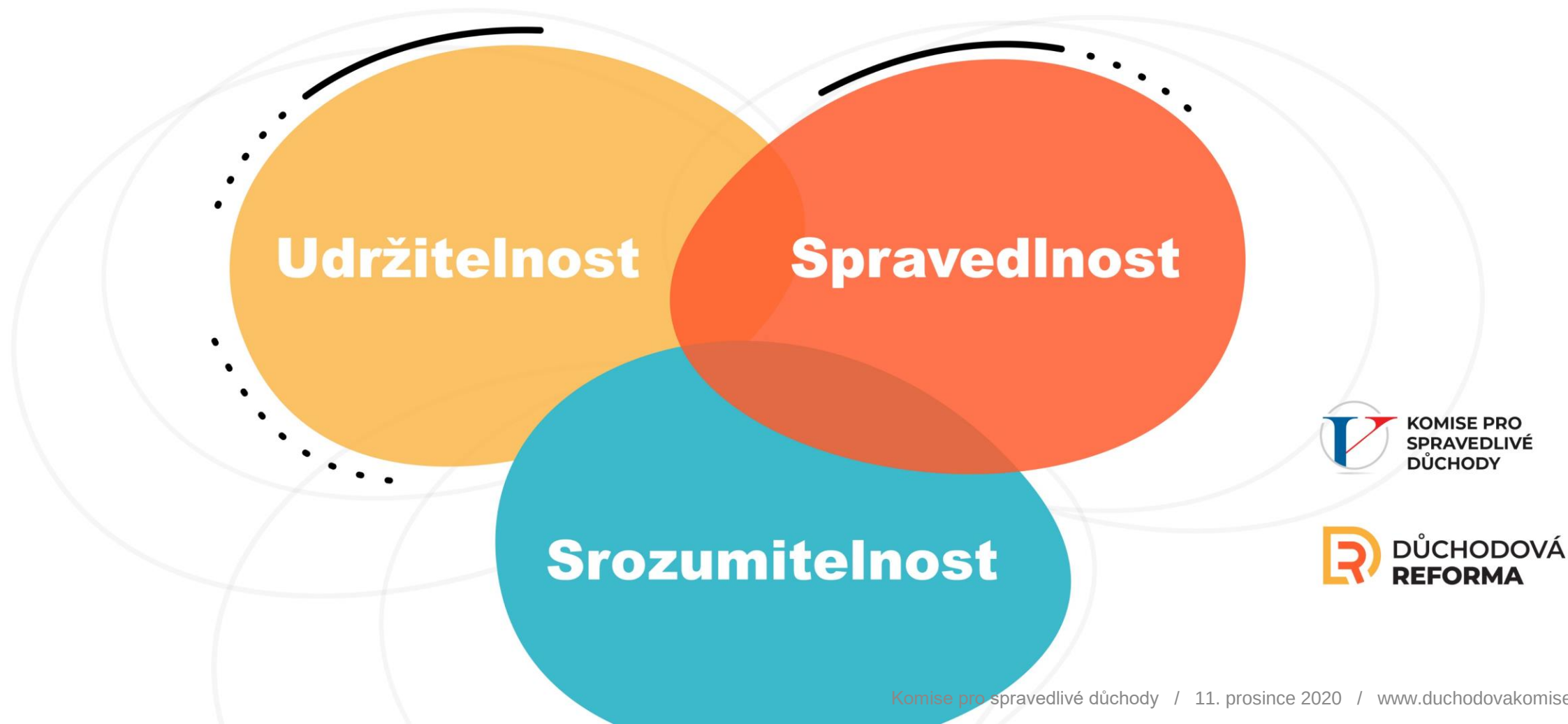
I když je předčasné čerpat z krize COVID-19 opodstatněné demografické poznatky, přispějí vyhrazené internetové stránky spuštěné souběžně s touto zprávou k analýze rozsáhlých srovnatelných statistických údajů v celé Unii, jakmile budou k dispozici, aby mohly představovat spolehlivý základ pro informované politické úvahy a rozhodnutí.

Komise na základě této zprávy zahájí dialog s příslušnými zúčastněnými stranami zejména na regionální úrovni, a bude jednat s členskými státy, orgány a institucemi EU, zejména s Evropským hospodářským a sociálním výborem a Výborem regionů.

⁶⁴ https://ec.europa.eu/regional_policy/en/information/publications/working-papers/2018/the-geography-of-eu-discontent

Shoda na 3 cílech důchodové reformy

k zajištění spravedlivých a důstojných příjmů ve stáří

 KOMISE PRO
SPRAVEDLIVÉ
DŮCHODY

 DŮCHODOVÁ
REFORMA

(Ne)Srozumitelnost důchodového systému

Občané nemají důležité informace

- Občané neví, zda plní podmínky odchodu do důchodu
- 5-6 tisíc seniorů každoročně přichází o důchod zejména kvůli podmínce 35 let pojištění
- Občané kvůli současnému výpočtu důchodů nemají představu, s jakým příjmem budou muset vyjít ve stáří (systém neumožňuje průběžné hodnocení dob důchodového pojištění)

→ Důsledky

- Důchodovému systému nedůvěřují
- Snadno podléhají dezinformacím (2 z 5 Čechů nemají představu o důchodu, NMS pro UNIQA)
- Nízké úspory na stáří (Češi průměrně spoří ve III. pilíři 770 Kč měsíčně, APS)

(Ne)Spravedlnost důchodového systému

1. Nedocení péče a výchovy dětí

Ženy mají v průměru důchod 13.182 Kč, tedy o 2.663 Kč méně než muži. Ženy jsou tak za výchovu dětí trestány hned dvakrát. Jednou nižší mzdou, podruhé nižším důchodem.

2. Náročné profese mají stejný věk odchodu do důchodu

Více jak 450 tisíc lidí v náročných profesích může odejít do penze dříve jen za cenu trvale nižšího důchodu.

3. Nedocení pracujících důchodců

Za rok práce v důchodu dostane důchodce s průměrnou mzdou bonus k důchodu 81 korun. Týká se to 300 tisíců pracujících důchodců.

4. Nízký důchod i přes celoživotní práci

Přibližně 121 tisíc seniorů nemá důchod ani 10 tisíc. Chudoba důchodce v páru přitom začíná na 9.613 Kč měsíčně.

5. Rekordně dlouhá doba pojištění

Kvůli nesplnění podmínky 35 let pojištění nedosáhnou na důchod i lidé, kteří většinu života pracovali.

(Ne)Udržitelnost důchodového systému

Zranitelnost českého systému vyplývá z jeho závislosti na příjmech z pojistného.

- V ČR financuje pojistné 77 % výdajů na důchody, v EU 52 %
- Výdaje na důchody tvoří 31,4 % výdajů státního rozpočtu (v roce 507,3 mld. Kč z 1618,1 mld. Kč)

Příjmy z pojistného budou v budoucnosti omezeny:

a) Stárnutím populace

	2025	2030	2040	2050	2060	2070
Výdaje k HDP [v %]	8,9	9,5	11,8	14,0	14,5	13,0
Počet důchodců [v mil.]	2,3	2,3	2,7	3,0	3,1	2,9

b) Změnami na trhu práce v důsledku digitální transformace a Průmyslu 4.0

Až 51 % pracovních míst v ČR významně ovlivní automatizace (Deloitte, 2018)

→ Důchodový systém je potřeba stabilizovat dodatečnými příjmy!!!

I. fáze důchodové reformy: 7 změn

1. Výchovné za péči o děti

- Pro současné i budoucí důchodce
- Výchovné pro hlavního pečujícího rodiče 500 Kč měsíčně za vychované dítě, maximálně 3 děti

2. Důchodový věk pro náročné profese

- Za každých odpracovaných deset let o jeden rok do důchodu dříve
- Náročné profese = Pracovní místa z kategorií 3. a 4 dle kategorizace práce (například horníci, svářeči, brusiči, všeobecné sestry se specializací)
- Dodatečné výdaje bude financovat pojistné zaměstnavatele zvýšené o 5 p. b. za každého zaměstnance v náročné profesi

3. Základní důchod pro každého důchodce

- Základní důchod 10 000 Kč měsíčně z 0. pilíře pro každého důchodce, který odpracoval 25 let

4. Zkrácení potřebné doby pojištění

- Plný starobní důchod pro každého, kdo dosáhl 25 let pojištění namísto současných 35 let

5. Zavedení vícezdrojového systému financování

- U všech důchodů oddělení části nezávislé na předchozích příjmech umožní vyčíslit nutné příjmy z obecných daní

6. Nižší daně pro pracující důchodce

- Nižší daň z příjmu nad rámec bonusu k důchodu pro pracující důchodce (bude dopracováno ve spolupráci s MF)

7. Důchodová kalkulačka pro každého občana

- Ukáže, co ještě musíte splnit k odchodu do důchodu a s jak velkým důchodem můžete počítat

Struktura důchodu po reformě

Důchod získá každý, kdo má odpracováno alespoň 25 let a dosáhne důchodového věku.

Finanční udržitelnost reformy

		Roční náklady [v mld. Kč]				
		2022	2023	2024	2025	2026
Zavedení 0. a I. pilíře	Dodatečné příjmy	0,0	10,4	10,8	11,1	11,4
	Dodatečné výdaje	2,8	3,4	4,6	6,7	8,8
	Rozdíl	2,8	-7,0	-6,2	-4,4	-2,6
Výchovné	Dodatečné příjmy	---	---	---	---	---
	Dodatečné výdaje	0,0	17,0	17,3	17,5	17,8
	Rozdíl	0,0	17,0	17,3	17,5	17,8
Náročné profese	Dodatečné příjmy	0,0	0,0	9,0	9,3	9,7
	Dodatečné výdaje	0,0	0,0	0,1	0,3	0,4
	Rozdíl	0,0	0,0	-8,9	-9,0	-9,3
Celkem	Dodatečné příjmy	0,0	10,4	19,8	20,4	21,1
	Dodatečné výdaje	2,8	20,4	22,0	24,5	27,0
	Rozdíl	2,8	10,0	2,2	4,1	5,9

	Dlouhodobý vývoj [zvýšení S2 v % HDP]
Zavedení 0. a I. pilíře	0,9
Výchovné	0,2
Náročné profese	0,1
Celkem	1,2

Dopady reformy na konkrétní seniory

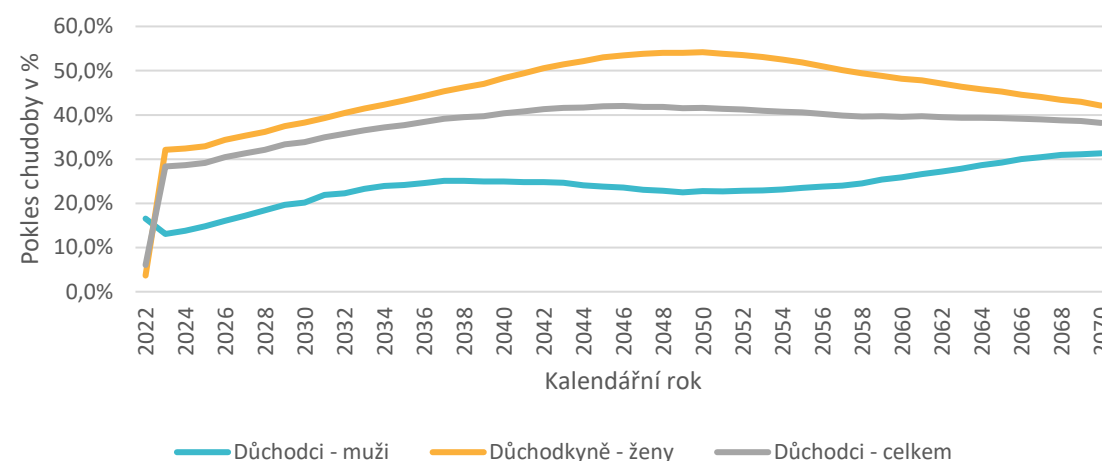
Důchody pečujících			
Kdo	Počet vychovaných dětí	Před reformou	Po reformě
Seniorka, bývalá kuchařka, 5 let v důchodu	3 děti	12 512	14 012
58letá poštovní doručovatelka, vydělává 18 tisíc Kč měsíčně	2 děti	13 824	14 824
50letá ambulantní sestra, vydělává 28 tisíc Kč měsíčně	1 dítě	18 072	18 572

Důchodový věk lidí z náročných profesí			
Kdo	Počet let v náročné profesi	Před reformou	Po reformě
60letý slévač	10 let	64 let a 1 měsíc	63 let a 1 měsíc
50letý hasič	20 let	65 let	63 let
50letý horník v povrchových dolech	30 let	65 let	62 let

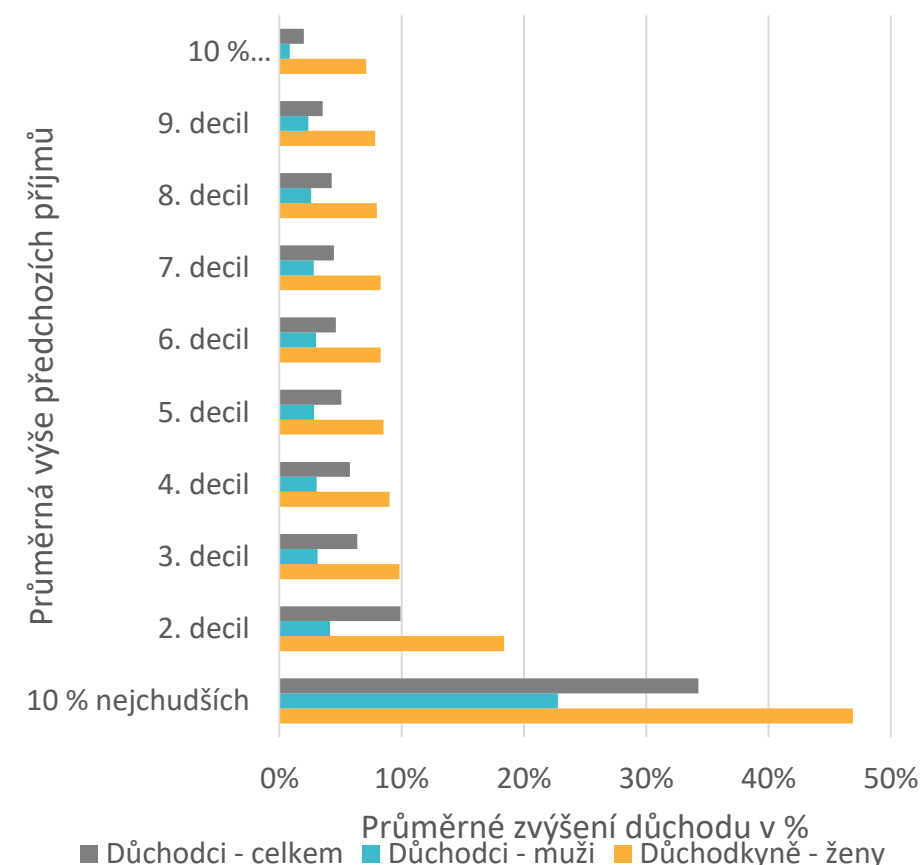
Senioři s nízkým důchodem			
Kdo		Před reformou	Po reformě
Důchodkyně, bývalá prodavačka, kvůli nemoci dlouhodobě nezaměstnaná		8 512 Kč	10 000 Kč
59letý skladník, v 51 letech ztratil práci a nedaří se mu novou nalézt		9 124 Kč	10 000 Kč
Důchodce, bývalý zedník, kvůli následkům pracovního úrazu těžko hledal práci		8 815 Kč	10 000 Kč

Dopady reformy na celou populaci

Chudoba důchodců zásadně klesne

Nejvíce pomáháme nízkopříjmovým ženám

Harmonogram realizace reformy

Příprava

- Prosinec 2020 – Zahájení meziresortního připomínkového řízení
- Únor 2021 – Předložení do vlády
- Rok 2021 – Legislativní proces

I. Fáze reformy

- Leden 2022 - Základní důchod pro každého důchodce (0. pilíř)
Zkrácení potřebné doby pojištění na 25 let
Nižší daně pro pracující důchodce (ve spolupráci s MF)
Zavedení vícezdrojového systému financování (0. a I. pilíř)
- Leden 2023 – Výchovné za péči o děti (I. pilíř)
Důchodová kalkulačka pro každého občana
- Leden 2024 – Důchodový věk pro náročné profese

II. Fáze reformy

- Leden 2025 – Dokončení systému ocenění nevýdělečných dob
Daňová reforma = zajištění dodatečných příjmů důchodového účtu
Změny výpočtu ostatních důchodů – invalidních a pozůstalostních
Zkrácení doby penalizace u předčasných důchodů
Zefektivnění III. pilíře

STARTujeme důchodovou reformu

Snižuje příjmovou chudobu lidí v důchodu

Zavádí **T**ransparentnost pro občany

Přináší **A**ministrativní zjednodušení pro stát

Reforma celkově pomůže více než dvěma milionům důchodců

Je inves**T**icí do budoucnosti občanů naší země

v mld. Kč

Kumulovaný vývoj hospodaření systému důchodového pojištění	2013											
	leden	únor	březen	duben	květen	červen	červenec	srpen	září	říjen	listopad	prosinec
Příjmy z pojistného na důchod. poj. vč. dobrovol. pojištění	27,36	54,02	80,52	108,55	136,42	164,59	192,25	220,27	247,34	274,46	302,29	332,60
Výdaje na dávky důchod. pojištění vč. výdajů na správu *)	27,94	60,07	92,30	125,92	156,86	188,46	220,56	253,36	283,93	317,67	349,90	387,70
z toho: výdaje na dávky důchodového pojištění	27,53	59,25	91,07	124,28	154,80	185,99	217,68	250,08	280,24	313,56	345,39	382,77
výdaje na správu	0,41	0,82	1,23	1,64	2,05	2,46	2,87	3,28	3,69	4,10	4,51	4,92
Saldo hospodaření systému důchodového pojištění	-0,58	-6,05	-11,78	-17,37	-20,43	-23,87	-28,30	-33,09	-36,60	-43,21	-47,61	-55,10

*) Ve výdajích na dávky důchodového pojištění jsou zahrnuty i alikvotní části výdajů na správu, které se za jiných okolností pro účely výpočtu salda systému důchodového pojištění přičítají k výdajům na dávky důchodového pojištění až na konci roku. V roce 2013 dosáhly výdaje na správu 4,9 mld. Kč.

v mld. Kč

Kumulovaný vývoj hospodaření systému důchodového pojištění	2014											
	leden	únor	březen	duben	květen	červen	červenec	srpen	září	říjen	listopad	prosinec
Příjmy z pojistného na důchod. poj. vč. dobrovol. pojištění	28,14	55,69	82,99	111,56	139,97	168,87	197,48	226,17	253,78	281,80	310,32	342,08
Výdaje na dávky důchod. pojištění vč. výdajů na správu *)	26,83	59,27	90,26	125,90	156,87	188,01	222,17	253,22	286,65	319,95	351,13	390,95
z toho: výdaje na dávky důchodového pojištění	26,40	58,42	88,98	124,20	154,74	185,46	219,19	249,82	282,82	315,70	346,45	385,84
výdaje na správu	0,43	0,85	1,28	1,70	2,13	2,55	2,98	3,40	3,83	4,25	4,68	5,10
Saldo hospodaření systému důchodového pojištění	1,31	-3,59	-7,27	-14,34	-16,89	-19,14	-24,69	-27,05	-32,87	-38,16	-40,80	-48,87

*) Ve výdajích na dávky důchodového pojištění jsou zahrnuty i alikvotní části výdajů na správu, které se za jiných okolností pro účely výpočtu salda systému důchodového pojištění přičítají k výdajům na dávky důchodového pojištění až na konci roku. V roce 2014 dosáhly výdaje na správu 5,1 mld. Kč.

v mld. Kč

Kumulovaný vývoj hospodaření systému důchodového pojištění	2015											
	leden	únor	březen	duben	květen	červen	červenec	srpen	září	říjen	listopad	prosinec
Příjmy z pojistného na důchod. poj. vč. dobrovol. pojištění	29,41	58,33	86,98	117,48	147,55	178,13	208,61	238,97	267,92	297,57	327,68	361,61
Výdaje na dávky důchod. pojištění vč. výdajů na správu *)	27,59	60,85	93,53	129,84	159,42	193,77	227,95	259,86	294,14	328,37	360,57	400,52
z toho: výdaje na dávky důchodového pojištění	27,15	59,97	92,21	128,08	157,21	191,12	224,86	256,32	290,17	323,95	355,71	395,22
výdaje na správu	0,44	0,88	1,32	1,77	2,21	2,65	3,09	3,53	3,97	4,42	4,86	5,30
Saldo hospodaření systému důchodového pojištění	1,83	-2,52	-6,55	-12,37	-11,88	-15,64	-19,34	-20,89	-26,22	-30,80	-32,89	-38,91

*) Ve výdajích na dávky důchodového pojištění jsou zahrnuty i alikvotní části výdajů na správu, které se za jiných okolností pro účely výpočtu salda systému důchodového pojištění přičítají k výdajům na dávky důchodového pojištění až na konci roku. V roce 2015 dosáhly výdaje na správu 5,3 mld. Kč.

Kumulovaný vývoj hospodaření systému důchodového pojištění	2016											
	leden	únor	březen	duben	květen	červen	červenec	srpen	září	říjen	listopad	prosinec
Příjmy z pojistného na důchod. poj. vč. dobrovol. pojištění	30,67	61,16	91,80	124,64	156,61	188,67	220,81	252,71	284,07	315,50	347,40	383,33
Výdaje na dávky důchod. pojištění vč. výdajů na správu *)	27,60	64,79	99,97	133,80	166,92	202,78	233,79	268,27	302,82	335,33	370,11	404,48
z toho: výdaje na dávky důchodového pojištění	27,15	63,88	98,60	131,97	164,64	200,04	230,60	264,62	298,71	330,77	365,09	399,00
výdaje na správu	0,46	0,91	1,37	1,82	2,28	2,74	3,19	3,65	4,11	4,56	5,02	5,47
Saldo hospodaření systému důchodového pojištění	3,07	-3,63	-8,17	-9,16	-10,31	-14,11	-12,98	-15,56	-18,75	-19,83	-22,71	-21,15

*) Ve výdajích na dávky důchodového pojištění jsou zahrnuty i alikvotní části výdajů na správu, které se za jiných okolností pro účely výpočtu salda systému důchodového pojištění přičítají k výdajům na dávky důchodového pojištění až na konci roku. V roce 2016 dosáhly výdaje na správu 5,5 mld. Kč.

v mld. Kč

Kumulovaný vývoj hospodaření systému důchodového pojištění	2017											
	leden	únor	březen	duben	květen	červen	červenec	srpen	září	říjen	listopad	prosinec
Příjmy z pojistného na důchod. poj. vč. dobrovol. pojištění	32,84	65,41	98,20	133,17	168,04	203,24	238,58	273,37	307,46	341,89	376,91	416,65
Výdaje na dávky důchod. pojištění vč. výdajů na správu *)	34,75	69,62	105,23	140,21	174,56	213,42	244,00	280,31	315,28	349,68	385,56	420,29

z toho: výdaje na dávky důchodového pojištění	34,25	68,64	103,75	138,24	172,11	210,47	240,56	276,38	310,86	344,76	380,15	414,39
výdaje na správu	0,49	0,98	1,47	1,97	2,46	2,95	3,44	3,93	4,42	4,91	5,41	5,90
Saldo hospodaření systému důchodového pojištění	-1,90	-4,21	-7,03	-7,04	-6,52	-10,18	-5,42	-6,94	-7,81	-7,79	-8,65	-3,64

*) Ve výdajích na dávky důchodového pojištění jsou zahrnuty i alikvotní části výdajů na správu, které se za jiných okolností pro účely výpočtu salda systému důchodového pojištění přičítají k výdajům na dávky důchodového pojištění až na konci roku. V roce 2017 dosáhly výdaje na správu 5,9 mld. Kč.

v mld. Kč

Kumulovaný vývoj hospodaření systému důchodového pojištění	2018											
	leden	únor	březen	duben	květen	červen	červenec	srpen	září	říjen	listopad	prosinec
Příjmy z pojistného na důchod. poj. vč. dobrovol. pojištění	36,23	72,73	108,66	147,45	186,18	225,05	263,62	302,21	339,48	377,06	415,57	458,63
Výdaje na dávky důchod. pojištění vč. výdajů na správu *)	36,42	73,03	110,39	146,99	183,57	221,43	256,25	293,46	328,79	366,19	403,77	439,99
z toho: výdaje na dávky důchodového pojištění	35,88	71,96	108,79	144,86	180,90	218,23	252,52	289,36	324,18	361,07	398,13	433,84
výdaje na správu	0,51	1,02	1,54	2,05	2,56	3,07	3,59	4,10	4,61	5,12	5,64	6,15
Saldo hospodaření systému důchodového pojištění	-0,18	-0,30	-1,73	0,46	2,62	3,62	7,36	8,75	10,69	10,87	11,80	18,64

*) Ve výdajích na dávky důchodového pojištění jsou zahrnuty i alikvotní části výdajů na správu, které se za jiných okolností pro účely výpočtu salda systému důchodového pojištění přičítají k výdajům na dávky důchodového pojištění až na konci roku. V roce 2018 dosáhly výdaje na správu 6,15 mld. Kč.

v mld. Kč

Kumulovaný vývoj hospodaření systému důchodového pojištění	2019											
	leden	únor	březen	duben	květen	červen	červenec	srpen	září	říjen	listopad	prosinec
Příjmy z pojistného na důchod. poj. vč. dobrovol. pojištění	38,82	78,10	117,47	159,81	202,23	244,14	285,74	327,41	367,28	407,34	448,43	494,34
Výdaje na dávky důchod. pojištění vč. výdajů na správu *)	40,38	79,89	118,08	160,36	198,89	237,86	277,52	317,95	356,32	397,54	437,44	477,90
z toho: výdaje na dávky důchodového pojištění	39,86	78,83	116,50	158,25	196,25	234,70	273,83	313,73	351,57	392,28	431,65	471,58
výdaje na správu	0,53	1,05	1,58	2,11	2,63	3,16	3,69	4,21	4,74	5,27	5,80	6,32
Saldo hospodaření systému důchodového pojištění	-1,57	-1,78	-0,61	-0,55	3,35	6,28	8,22	9,46	10,96	9,80	10,99	16,44

*) Ve výdajích na dávky důchodového pojištění jsou zahrnuty i alikvotní části výdajů na správu, které se za jiných okolností pro účely výpočtu salda systému důchodového pojištění přičítají k výdajům na dávky důchodového pojištění až na konci roku. V roce 2019 dosáhly výdaje na správu 6,3 mld. Kč.

v mld. Kč

Kumulovaný vývoj hospodaření systému důchodového pojištění	2020											
	leden	únor	březen	duben	květen	červen	červenec	srpen	září	říjen	listopad	prosinec
Příjmy z pojistného na důchod. poj. vč. dobrovol. pojištění	41,97	83,68	123,64	164,35	203,74	242,66	279,37	316,21	352,70	394,69	438,34	485,44
Výdaje na dávky důchod. pojištění vč. výdajů na správu *)	44,47	85,91	127,67	173,81	212,70	256,52	299,94	340,57	383,11	426,47	468,12	525,99
z toho: výdaje na dávky důchodového pojištění	43,93	84,84	126,07	171,67	210,02	253,31	296,19	336,29	378,30	421,12	462,23	519,57
výdaje na správu	0,54	1,07	1,61	2,14	2,68	3,21	3,75	4,28	4,82	5,35	5,89	6,42
Saldo hospodaření systému důchodového pojištění	-2,50	-2,23	-4,04	-9,47	-8,96	-13,86	-20,57	-24,36	-30,41	-31,78	-29,78	-40,55

*) Ve výdajích na dávky důchodového pojištění jsou zahrnuty i alikvotní části výdajů na správu, které se za jiných okolností pro účely výpočtu salda systému důchodového pojištění přičítají k výdajům na dávky důchodového pojištění až na konci roku. V roce 2020 se očekávají výdaje na správu ve výši 6,4 mld. Kč.

v mld. Kč

Kumulovaný vývoj hospodaření systému důchodového pojištění	2021											
	leden	únor	březen	duben	květen	červen	červenec	srpen	září	říjen	listopad	prosinec
Příjmy z pojistného na důchod. poj. vč. dobrovol. pojištění	43,76											
Výdaje na dávky důchod. pojištění vč. výdajů na správu *)	45,04											
z toho: výdaje na dávky důchodového pojištění	44,49											
výdaje na správu	0,55											
Saldo hospodaření systému důchodového pojištění	-1,28											

*) Ve výdajích na dávky důchodového pojištění jsou zahrnuty i alikvotní části výdajů na správu, které se za jiných okolností pro účely výpočtu salda systému důchodového pojištění přičítají k výdajům na dávky důchodového pojištění až na konci roku. V roce 2021 se očekávají výdaje na správu ve výši 6,6 mld. Kč.